

# memo

časopis pro orální historii / oral history journal

2024/2



ZÁPADOČESKÁ  
UNIVERZITA  
V PLZNI



středisko orální historie  
katedra historie FPE ZČU



# memo

Časopis pro orální historii / Oral History Journal

Plzeň 2024 / 2

**MEMO 2024/2**

**Časopis pro orální historii / Oral History Journal**

**Vedoucí redaktorka / Senior Editor:** Naděžda Morávková (Západočeská univerzita v Plzni / University of West Bohemia in Pilsen)

**Výkonná redaktorka / Executive Editor:** Marie Fritzová (Západočeská univerzita v Plzni / University of West Bohemia in Pilsen)

**Redakční rada / Editorial Board:** Joanna Bornat, Ph.D. (Emeritus Professor at The Open University, Spojené království), Prof. David King Dunaway (University of New Mexico, Albuquerque, USA), Mgr. Michal Louč (Vojenský historický ústav Praha, Česká republika), Doc. PhDr. Pavel Mücke, Ph.D. (Centrum orální historie, Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd ČR, Česká republika), Prof. Kathryn Nasstrom (University of San Francisco, Spojené státy americké), Mgr. Taťána Součková, Ph.D. (Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnavě, Slovenská republika), Mgr. et Mgr. Tomáš Razim (Univerzita Karlova v Praze, Česká republika), Mgr. Lucie Felcan Rajlová, Ph.D., DiS (Vojenský historický ústav Praha, Česká republika)

**Redakční okruh / Editorial Advisory Board:** Zdeněk Beneš (Karlova univerzita Praha / Charles University Prague), Doug Boyd (University of Kentucky Libraries, Lexington, USA), Mónica Patricia Cadenas Erazo (Lima, Peru), Ismail Demircioğlu (Karadeniz Technical University, Trabzon, Turkey), Blažena Gračová (Ostravská univerzita v Ostravě / University of Ostrava), Bohumil Jiroušek (Jihočeská univerzita České Budějovice / University of South Bohemia, České Budějovice), Jan Kumpere (Západočeská univerzita v Plzni / University of West Bohemia in Pilsen), Dana Musilová (Univerzita Hradec Králové / University Hradec Králové), Nina Pavelčíková (Ostravská univerzita v Ostravě / University of Ostrava), Jiří Petráš (Jihočeské muzeum České Budějovice / Museum of South Bohemia, České Budějovice), Michael Sesling (Audio Transcription Center, Boston, USA), Petra Schindler-Wisten (Akademie věd České republiky / Academy of Science, Czech Republic), Pavel Urbášek (Univerzita Palackého Olomouc / University of Palacky, Olomouc), Lukáš Valeš (Vysoká škola NEWTON, Brno), Miroslav Vaněk (Czech Republic), Bohdan Zilynskyj (Karlova univerzita Praha / Charles University Prague)

**Obálka / Cover:** Petr Lobaz

**Grafická úprava, sazba / Graphic design, print rate:** Petr Kuranda

**Vydavatel / Publisher:** Pro SOHI Plzeň vydává viaCentrum, s. r. o., Ztracená 34, Olomouc, 772 00

**Adresa redakce / Address of Editors:** Středisko orální historie SOHI při Katedře historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni, Veleslavinova 42, Plzeň, 306 19, Česká republika  
Telefon: +420 377 636 603

E-mail: moravkov@khi.zcu.cz, fritzovamarie@gmail.com

© Naděžda Morávková

© SOHI, Středisko orální historie při KHI FPE ZČU v Plzni

© viaCentrum, s. r. o.

Evidence MK ČR pod číslem E 19999

ISSN 1804-753X (Print)

ISSN 1804-7548 (Online)

Obsah všech vydaných čísel časopisu **MEMO**: časopis pro orální historii je plně dostupný v režimu Open Access na portálu **DSpace Západočeské univerzity v Plzni**:

<https://dspace.zcu.cz/communities/11602964-cdc1-4694-8a7f-8b45ee679e42>

DSPACE – MEMO: časopis pro orální historii a také na stránkách [www.sohi.maweb.eu](http://www.sohi.maweb.eu)

Vychází dvakrát ročně

Časopis objednávejte na adrese redakce / Order at journal editors

Ročník 14, číslo 2, 2024

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02>

## **OBSAH / CONTENTS**

### **REDAKČNÍ ÚVODNÍK / EDITORIAL COMMENT**

MEMO se radí, plánuje a inovuje aneb orálněhistorické výhledy do budoucnosti / MEMO consults, plans and innovates or oral history perspectives for the future  
*(Taťána Součková)* **5**

### **STUDIE / STUDIES**

Válka a nebezpečí jako důvody migrace do České republiky, vybrané příklady od roku 2015 / War and Security Threats as Drivers of Migration to the Czech Republic: Selected Cases Since 2015  
*(Marie Fritzová, Štefan Němeček, Jiří Jindra, Miroslav Breitfelder)* **7**

Digitální využití metody orální historie při prezentaci období 2. poloviny 20. století na příkladech německých učebnic dějepisu / Digital use of the oral history method in the presentation of the second half of the 20th century in German history textbooks  
*(Vít Janalík)* **33**

Styk s Němci za druhé světové války. Rekonstrukce případů podle malého retribučního dekretu. Případ sousedského soužití za druhé světové války / Contact with the Germans during World War II: Reconstruction of Cases According to the Small Retribution Decree. A case of neighborly coexistence during the Second World War  
*(Martina Schwubová)* **51**

### **ROZHOVORY, MATERIÁLY A ESEJE / INTERVIEWS, ARTICLES AND ESSAY**

Doc. PhDr. Jaroslav Fiala, CSc. ve vzpomínkách členů katedry hudební kultury FPE ZČU / Doc. PhDr. Jaroslav Fiala, CSc. in the memories of members Department of Music Culture FPE ZCU  
*(Romana Fejferlíková, Jiří Bezděk, Vít Aschenbrenner, Jiří Polívka)* **67**

**RECENZE / REVIEWS** **81**

**ZPRÁVY / CHRONICLE** **91**

**POKYNY PRO AUTORY / INSTRUCTIONS FOR AUTHORS** **98**



## REDAKČNÍ ÚVODNÍK / EDITORIAL COMMENT

### **MEMO se radí, plánuje a inovuje aneb orálněhistorické výhledy do budoucnosti / MEMO consults, plans and innovates or oral history perspectives for the future**

***Tatána Součková***

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.05-06>

Druhá polovina roku 2024 se pro MEMO nesla ve znamení organizačních setkání a plánování dalšího rozvoje časopisu. Bylo o čem diskutovat, neboť současná digitální doba si žádá pružné přístupy k propagaci odborných periodik, které se například prostřednictvím sociálních sítí dostávají nejen k zájemcům z řad vědeckých pracovníků, ale také ke studentům a široké veřejnosti. Témata, která se časopis MEMO snaží přinášet, jsou navíc často „živá“ a silně rezonující v individuální i kolektivní paměti. Z tohoto důvodu budeme rádi, pokud se texty studií a materiálových příspěvků v našem periodiku dostanou do všeobecného společenského povědomí třeba i jako podněty k diskuzím nad problémy a výzvami moderních či soudobých dějin.

K tomu, aby se i MEMO dostalo do víru sociálních sítí, podnikla redakční rada konkrétní kroky. Nově je možné sledovat profily časopisu na Facebooku a Instagramu a významnou změnou prošly oficiální webové stránky, které jsou nově zaštitěny hlavičkou Katedry historie FPE ZČU v Plzni. Jejich součástí jsou také inovované pokyny pro autory. Úpravami prošla dokonce i samotná redakční rada, v níž jsme přivítali nové členy. Na jejím zasedání v říjnu 2024, které se uskutečnilo jak jinak než právě na půdě plzeňské Katedry historie na Fakultě pedagogické, si MEMO stanovilo jasný cíl – rozvíjet časopis maximálním možným způsobem směrem ke zvyšování jeho prestiže i míry internacionalizace. Do nového roku 2025 tedy vstupuje MEMO odvážně a odhodlaně.

Než však začneme psát novou kapitolu, je třeba uzavřít tu předcházející. Jak tedy vypadá druhé číslo časopisu s vročením 2024? Z hlediska obsahového zaměření studií je číslo rozmanité. Hned úvodní text je reflexí problematiky migrace do České republiky, a to očima informátorů přicházejících ze zemí, v nichž byli vystaveni těžkým životním podmínkám, nebezpečí či válce. Čtveřice autorů Marie Fritzová, Štefan Nemeček, Jiří Jindra a Miroslav Breifelder ve svém

výzkumu nezapomínají také na zhodnocení celkové úspěšnosti integrace těchto migrantů do české společnosti.

Druhý příspěvek z pera Víta Janalíka přináší analýzu zapojení digitálních nástrojů v rámci úkolů a metodických listů v aktuálních německých učebnicích dějepisu věnujících se historii 2. poloviny 20. století. Autor se zamýšlí nad rolí orální historie v této oblasti didaktiky dějepisu, přičemž sleduje relevanci aplikace metody orální historie pro výuku daných témat. Studie Víta Janalíka přináší důležité poznatky, které mohou být inspirací pro tuzemské pedagogy.

Poslední studie, jejíž autorkou je Martina Schwubová, je zaměřena na kontexty poválečného posuzování různých typů styků s Němci v souladu s ustanoveními tzv. malého retribučního dekretu. Problematika je přiblížena na příkladu poválečné retribuce v tabákové továrně v Písku a mikrohistorickou optikou prezentuje odstíny nelehkých česko-německých a německo-českých vztahů v průběhu druhé světové války a těsně po ní.

V sekci věnované rozhovorům a materiálům si mohou čtenáři spolu s Romanou Feiferlíkovou, Jiřím Bezděkem, Vítem Aschenbrennerem, Jiřím Polívkou a bývalými kolegy zavzpomínat na významného pedagoga a muzikologa, emeritního člena Katedry hudební výchovy a kultury FPE ZČÚ, doc. PhDr. Jaroslava Fialu, CSc. Výrazná osobnost pana docenta, který zemřel v srpnu 2024, zůstává ve vzpomínkách jeho spolupracovníků a studentů stále živá.

V závěru tedy popřejme časopisu hodně zdaru na jeho nelehké cestě k inovaci a nám všem hodně sil při tomto nelehkém úkolu.



Foto z jednání redakční rady časopisu MEMO 23. 10. 2024, archiv MEMO, RR.

## STUDIE/STUDIES

# **Válka a nebezpečí jako důvody migrace do České republiky – vybrané příklady od roku 2015/ War and Security Threats as Drivers of Migration to the Czech Republic: Selected Cases Since 2015**

***Marie Fritzová, Štefan Němeček, Jiří Jindra, Miroslav Breitfelder***

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.07-32>

### **Abstrakt**

Předkládaná studie je rozdělena do tří kratších částí. První část seznamuje čtenáře s problematikou migrace do České republiky od roku 2015. Úvodem se věnuje stručnému přehledu zásadních událostí, které měly nejen na migraci do České republiky, ale i do celé Evropy zásadní vliv, tedy tzv. velké migrační krizi v letech 2015-2016, následně pak ukrajinské migrační vlně, která začala v roce 2022. Druhá část stručně představuje vývoj ve třech zemích, ze kterých přišli naši informátoři/informátorky. Třetí část je věnována analýze dvou klíčových výzkumných otázek, a to zda (1) motivace našich informátorů/informátorek korespondují s politickým vývojem v jejich zemích a (2) jak popisují integraci do české společnosti. Na první výzkumnou otázku lze odpovědět, že ve všech osmi případech můžeme nalézt určitou spojitost s politickým vývojem v dané oblasti. U pěti výpovědí toto tvrzení můžeme konstatovat s jistotou. U zbylých tří informátorů/informátorek sledujeme jako hlavní motiv jejich osobní rozhodnutí a touhu po lepších životních příležitostech, nicméně předpokládáme, že pokud by svoje ambice mohli naplnit ve své rodné zemi, pravděpodobně by si nevybrali právě emigraci. V integraci je většina našich informátorů/informátorek poměrně úspěšná. Šesti z osmi se již podařilo velice dobře zvládnout český jazyk, což považují za klíč k úspěšnému začlenění se do společnosti. Zkušenosti s českou společností také popisují spíše pozitivně. Žádný z informátorů v současnosti navíc neuvažuje o návratu do své rodné země.

### **Abstract**

The presented study is divided into three shorter sections. The first section introduces the issue of migration to the Czech Republic since 2015. It begins with



a brief overview of significant events that have had a substantial impact not only on migration to the Czech Republic but also on Europe as a whole. These include the so-called „great migration crisis“ of 2015–2016 and the Ukrainian migration wave that began in 2022. The second section briefly outlines developments in three countries from which our informants originate. The third section analyzes two key research questions: (1) whether the motivations of our informants correspond to the political developments in their countries and (2) how they describe their integration into Czech society.

Regarding the first research question, in all eight cases, we can observe a certain connection to the political developments in the respective regions. In five accounts, this connection can be stated with certainty. For the remaining three informants, personal decisions and aspirations for better life opportunities emerge as the main motivations. However, it is assumed that if their ambitions could have been fulfilled in their home countries, it remains uncertain whether they would have opted for emigration.

In terms of integration, most of our informants have been relatively successful. Six out of eight have already managed to acquire a high level of proficiency in the Czech language, which they consider a key factor for successful societal integration. Their experiences with Czech society are also described as predominantly positive. Furthermore, none of the informants currently consider returning to their home countries.

**Klíčová slova:** Migrace; integrace; Česká republika.

**Keywords:** Migration; integration; Czech Republic.

## Úvod

Předkládaná studie<sup>1</sup> se tematicky vrací k problematice migrace a integrace. V současnosti ve společnosti stále rezonuje téma migrace ve spojení s válkou sužovanou Ukrajinou, text samotný se však snaží tento fenomén pojmout širěji, a tak se kromě migrační vlny z Ukrajiny zabývá také migrací z regionu Blízkého východu.

Výsledek studie je proto unikátním příspěvkem k tématu migrace a integrace. Mimo jiné připomíná, že migrace je fenomén, který se týká všech částí světa. Hlavním cílem příspěvku bylo kontextuálně popsat migraci do České republiky během dvou současných migračních vln, a to během tzv. velké migrační krize

---

<sup>1</sup> Předkládaná studie je dílčím výstupem projektu SGS-2023-001 - *Co si beru na cestu a koho na ní potkám. Problematika současné migrace v teorii a praxi.*

v letech 2015-2016 a během ukrajinské migrační vlny, která začala po ruské agresi v roce 2022. Dalším cílem představit souhrnnou analýzu motivací osmi informátorů/informátorek, kteří do České republiky přišli v době obou migračních krizí a představit i krátký historický exkurs do vývoje zemí, odkud jedinci do České republiky přišli, abychom lépe pochopili celkový migrační kontext.

## Migrace do České republiky od roku 2015

Migrace začala být velice sledovaným fenoménem v Evropě především v souvislosti s tzv. migrační krizí (vrchol je datován do roku 2015-2016).<sup>2</sup> Velice trefně k tomuto období poznamenal Zygmunt Bauman. „*Zprávy v televizi, novinové titulky, politické proslovy a tweety, jež nás seznamují se starostmi a strastmi veřejnosti, dnes přímo přetékají odkazy na „migrační krizi“ – která údajně zdolává Evropu a věští kolaps a zánik našeho milovaného způsobu života.*“<sup>3</sup> Zygmunt Bauman proslul jako velký kritik rozpoutávání protiimigračních nálad a strachu ve společnosti. Poukazoval především na černobílé dělení společnosti na my a oni. Dále pak na propagandistické zneužití migrační krize ze strany politiků a médií, v obecné rovině pak poukazoval na krizi západních hodnot a globalizace, kterou migrační krize nasvítla.<sup>4,5</sup>

Bauman na druhou stranu nepopíral, že Evropa skutečně řešila/řeší, jak se ke strmému počtu uprchlíků a migrantů postavit. Žádosti o azyl se v proklamovaném období zněkolikanásobily. Zatímco v roce 2012 bylo zaznamenáno 250 400 žádostí o azyl, v roce 2015 to bylo 1 216 900 a v roce 2016 statistická data EU uvádějí 1 166 800 žádostí.<sup>6</sup> Nemluvě o strmém nárůstu tzv. ilegální migrace, která se stala postupně problémem číslo jedna a která přispěla k nárůstu negativních protimigračních nálad ve společnosti v Evropě obecně.

Migrační krize byla vyvolána především dlouhodobou nestabilitou v oblasti Blízkého a Středního východu a oblasti severní Afriky. V roce 2010 začalo období tzv. Arabského jara, tj. série nepokojů, demonstrací a konfliktů, které byly především

<sup>2</sup> Viz např. BAUMAN, Zygmunt. *Cizinci před branami*. V Olomouci: Broken Books, 2017. ISBN 978-80-906307-2-7; UHEREK, Zdeněk, Věra HONUSKOVÁ, Šárka OŠTĀDALOVÁ a Vladislav GÜNTER. *Migrace: historie a současnost*. Ostrava: Občanské sdružení PANT, 2016; KELLER, Jan. *Evropské rozpory ve světle migrace*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017; ROŽŇÁK, Petr a Karel KUBEČKA. *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Ostrava: Key Publishing, 2018.

<sup>3</sup> BAUMAN, Zygmunt. *Cizinci před branami*. V Olomouci: Broken Books, 2017. s. 11.

<sup>4</sup> BAUMAN, Zygmunt. *Cizinci před branami*. V Olomouci: Broken Books, 2017. s. 11–24;

<sup>5</sup> Open Migration. *Bauman: “Walls against migrants are a victory of terrorism”*. Online. 27. 12. 2015. Dostupné z: <https://openmigration.org/en/op-ed/bauman-walls-against-migrants-are-a-victory-of-terrorism/>. [citováno 2024-12-26].

<sup>6</sup> European Commission - European Union, Eurostat. *Asylum applications - annual statistics - Statistics Explained*. Online. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum\\_statistics&oldid=558844](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics&oldid=558844) [citováno 2024-12-26].

reakcí na špatné životní podmínky a autoritářské, násilné vládnutí jednotlivých režimů v regionu. První demonstrace vypukly v Tunisku v prosinci 2010. Hlavním rozbuškou rozsáhlých demonstrací se stal čin sebeupálení 26letého pouličního prodáváče, který tak protestoval proti tomu, jak s ním zacházejí místní úředníci. Protestní hnutí, které získalo označení „Jasmínová revoluce“, se rychle rozšířilo po celé zemi.<sup>7,8</sup> Po vlně rozsáhlých protestů a demonstrací skončila nakonec 14. ledna 2011 třiadvacetiletá autoritářská vláda prezidenta Zína Abidína bin Alího, který abdikoval a opustil zemi. V následujících týdnech se nepokoje rozhořely v dalších arabských zemích. Zatímco někde byla povstání úspěšná – např. v Egyptě padla 30letá vláda Husního Mubáraka a v Libyi byl za pomoci NATO odstraněn režim Muammara Kaddáfího, v Sýrii a Jemenu protesty přerostly do občasně války.<sup>9</sup> Syrský režim padl až po více než třinácti letech, kdy syrský prezident Bašár al-Asad musel opustit zemi pod náhlým náporem spojených povstaleckých sil v prosinci roku 2024.<sup>10</sup>

Evropská migrační krize, jak správně poukázal Zygmund Bauman, navštívila celou řadu problémů. Především však odhalila „řadu strukturálních nedostatků migrační politiky EU.“<sup>11</sup> Proto v květnu roku 2015 vydala Evropská komise dokument *Evropský program pro migraci*. Tento dokument obsahuje celou řadu rychlých doporučení – tzv. Okamžitá opatření, dále pak Čtyři pilíře pro lepší zvládnání migrace. Dokument také představoval návrh na tzv. přemísťování osob podle konkrétního klíče<sup>12</sup>, který se stal základem tzv. kvótového systému, proti němuž se ale vymezily některé členské státy EU. Kvótový systém se setkal s kontroverzemi a odmítnutím některých členských států – mezi nimi byla i Česká republika a celá V4.<sup>13</sup>

<sup>7</sup> Encyclopædia Britannica. *Arab Spring. History, Revolution, Causes, Effects, & Facts*. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Arab-Spring> [citováno 2024-12-26].

<sup>8</sup> Council on Foreign Relations. *Syria's Civil War: The Descent Into Horror*. Online. Dostupné z: <https://www.cfr.org/article/syrias-civil-war> [citováno 2024-12-26].

<sup>9</sup> Encyclopædia Britannica. *Arab Spring. History, Revolution, Causes, Effects, & Facts*. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Arab-Spring> [citováno 2024-12-26].

<sup>10</sup> Council on Foreign Relations. *Syria's Civil War: The Descent Into Horror*. Online. Dostupné z: <https://www.cfr.org/article/syrias-civil-war> [citováno 2024-12-26].

<sup>11</sup> EUR-Lex. *EVROPSKÝ PROGRAM PRO MIGRACI*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&from=DE> s. 6 [cit. 2024-12-27].

<sup>12</sup> EUR-Lex. *EVROPSKÝ PROGRAM PRO MIGRACI*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&from=DE> s. 19-22. [cit. 2024-12-27].

<sup>13</sup> Vláda České republiky. *Prohlášení zemí V4 k migraci před červnovým zasedáním Evropské rady*. 24. 6. 2015. Online. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/prohlasieni-zemi-v4-k-migraci-pred-cervnovym-zasedanim-evropske-rady-132155/> [citováno 2024-12-27].

Podrobněji k tomuto tématu viz: ROŽŇÁK, Petr a Karel KUBEČKA. *Země Visegrádu a migrace: fenomén procesu migrace, integrace a reintegrace v kontextu bezpečnosti zemí V4*. Ostrava: Key Publishing, 2018. ISBN 978-80-7418-292-1.

Na tuto tzv. velkou migrační krizi určitým způsobem navázala další migrační vlna, vyvolaná ruskou agresí proti Ukrajině. Ta začala 24. 2. 2022, kdy Vladimir Putin oznámil zahájení „speciální vojenské operace“ na Ukrajině. Tato agrese přinesla obrovskou migrační vlnu, která naplno zasáhla i Českou republiku. Zatímco předchozí migrační vlna let 2015 a 2016 se v České republice fakticky odrážela jen v mediálním a politickém prostoru a žádné vysoké číslo migrantů nepřinesla, tato událost znamenala pro Českou republiku a další, především evropské země (především Polsko, Německo a Slovensko), obrovský migrační nápor.<sup>14</sup>

Tyto velké migrační výzvy, kterým Evropa čelila v posledních deseti letech, vedly tedy ke strukturální změně v přístupu k migraci v Evropské unii. Ta v roce 2024 schválila – po dlouhém čase příprav a diskusí – Pakt o migraci a azylu. „*Dne 10. dubna 2024 hlasoval Evropský parlament pro nová pravidla v oblasti migrace. Poté následovalo jejich formální přijetí Radou EU dne 14. května 2024, což EU umožnilo řešit složité otázky s potřebnou rozhodností a vynalézavostí. Tím se zajistí, že Unie bude mít silné a bezpečné vnější hranice, že budou zaručena práva občanů a že žádná země EU nebude muset čelit tlaku sama.*“<sup>15</sup> Tento právní rámec definitivně opouští kvótový systém a zdůrazňuje především dobrovolnou solidaritu jednotlivých zemí EU v otázkách související s relokací. Vychází ze čtyř základních pilířů: Bezpečné vnější hranice, Rychlé a účinné postupy, Účinný systém solidarity a odpovědnosti, Začlenění problematiky migrace do mezinárodních partnerství, které mají zajistit funkční, stabilní, přísny, ale spravedlivý migrační systém.<sup>16</sup>

V následující části studie předkládáme krátký historický exkurz do vývoje daných zemí a souhrnný, anonymizovaný životní příběh informátorů/informátorek, kteří z těchto zemí pocházejí. V závěrečné části shrnujeme nejdůležitější zjištění spojené s migrací a následnou integrací vybraných informátorů/informátorek.

<sup>14</sup> Viz např. Ministerstvo vnitra. *Roční zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců v České republice za roky 2001-2023*. Online. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/migrace/clanek/rocnizpravy-osituaciv-oblastimigrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2023.aspx> [cit. 2024-12-26].

<sup>15</sup> European Union. *Pakt o migraci a azylu - Migration and Home Affairs*. Online. Dostupné z: [https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum\\_cs](https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_cs) [citováno 2024-12-27].

<sup>16</sup> Více viz European Union. *Pakt o migraci a azylu - Migration and Home Affairs*. Online. Dostupné z: [https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum\\_cs](https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_cs) [citováno 2024-12-27].

## Ukrajina a její příběh

### Rozpad Sovětského svazu

Novodobé dějiny samostatné, nezávislé Ukrajiny se začaly psát v souvislosti s rozkladem a rozpadem komunistického Sovětského svazu. Stále hlasitější volání po větší nezávislosti jednotlivých svazových republik se koncem osmdesátých let ozývalo nejen z Pobaltí, ale i od předsedů ruského a ukrajinského pseudoparlamentu (sovětu), Borise Jelcina a Leonida Kravčuka. V referendu o zachování Sovětského svazu, které ve snaze udržet hroučící se impérium vyhlásil generální tajemník Ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu, Michail Gorbačov, se údajně hlasovalo až 70% Ukrajinců pro. Ačkoliv se proti ukrajinské nezávislosti 1. srpna 1991 přímo v Kyjivě vyslovil i prezident Spojených států amerických, George Bush, ukrajinské vedení se připravovalo na vyhlášení samostatnosti.<sup>17</sup>

K radikální změně došlo po 19. srpnu roku 1991, kdy začal a zakrátko skončil pokus o protigorbačovovský puč, jehož cílem bylo zastavit v Sovětském svazu jakékoli reformy a vrátit moc do rukou staré komunistické gardy.<sup>18</sup> Nechtěným důsledkem nezdařeného převratu byl mocenský vzestup Borise Jelcina, který spolu s ukrajinským prezidentem Leonidem Kravčukem a předsedou Nejvyšší rady Běloruska Stanislavem Šuškevičem podepsal 8. prosince 1991 smlouvu u ukončení existence Svazu sovětských socialistických republik. Všechny tři státy si přitom navzájem uznaly existující hranice. V následném referendu se 75 % obyvatel Ukrajiny vyslovilo pro nezávislost své země.<sup>19</sup> Nejdůležitější starostí nového státu pak bylo zajištění jednoty a územní celistvosti rozlehlého a národnostně dosti různorodého státu a vytvoření ukrajinského politického národa.<sup>20</sup>

<sup>17</sup> ZYGAR, Michail. *Válka a trest. Putin, Zelenskyj a cesta k ruské invazi na Ukrajinu*. Příbram: Pistorius a Olšanská, s. r. o. 2024, s. 135nn. ISBN 978-80-7579-177-1. K tomu na Ukrajině bezpochyby přispěla i skutečnost, že rusifikace Ukrajiny pokračovala až do nástupu Michaila Gorbačova, dále výbuch v černobylské jaderné elektrárně v roce 1986 a lhaní o jeho strašlivých následcích (nejen) na Ukrajině. Tato katastrofa významně zdiskreditovala sovětské vedení a mimo jiné oživila debatu o tom, jak se Sovětský svaz zachoval k Ukrajině během hladomoru ve 30. letech. Srv. SNYDER, Timothy. *Cesta k nesvobodě. Rusko, Evropa, Amerika*. Paseka / Prostor: Praha 2019. ISBN 978-80-7260-421-0, s. 119nn.

<sup>18</sup> Pokus o puč skutečně výrazně urychlil rozpad sovětské říše. Bezprostředně po jeho potlačení vyhlásily nezávislost Ukrajina, následovaná Běloruskem, Moldavskem, Azerbájdžánem, Uzbekistánem, Kyrgyzstánem a Turkmenistánem. Jako poslední deklaroval nezávislost Kazachstán. Na začátku září Rusko uznalo nezávislost pobaltských republik. Krátce poté ovšem Jelcinův tiskový tajemník prohlásil, že Rusko zachová současné hranice pouze za předpokladu, že nezávislé republiky zůstanou spojenci Ruska: nemalá část těchto hranic je prý dílem zvůle sovětské moci. ZUBOV, Andrej (ed.). *Dějiny Ruska 20. století. Díl II. 1939–2007*. Praha: Argo 2015. ISBN 978-80-257-0964-1, s. 535.

<sup>19</sup> Údaje o účasti v referendu se u různých autorů i novinářů liší, odhady se pohybují od 75 do 84 procent. Z těch, kteří se účastnili referenda se 90% vyslovilo pro samostatnost. MOKRYK, Rado-my, KOŠKINOVA, Soňa, ZIMOVA, Iva, c. d., s. 28.

<sup>20</sup> ZUBOV, Andrej (ed.). *Dějiny Ruska 20. století. Díl II. 1939–2007*. Praha: Argo 2015.

## Nový začátek

Přerod od sovětských pořádků k pluralitní společnosti a tržní ekonomice byl – podobně jako v Rusku – komplikovaný a provázený korupcí a zločiny. Majetek si z velké části rozdělily oligarchické klany, které výrazně zasahovaly i do politiky. Mocenské změny však probíhaly bez použití násilí.

Po zfalšovaných volbách, které s podporou Moskvy „vyhrál“ Viktor Janukovyč, došlo na Ukrajině k masovým protestům a Janukovyč musel odstoupit. O rostoucí kvalitě ukrajinské demokracie svědčí i to, že v roce 2010 byl – tentokrát již regulérně – zvolen znovu. Svůj úřad však vykonával výlučně ve svůj osobní prospěch. Když v roce 2014 navíc po rozhovoru s ruským prezidentem Putinem odmítl podepsat příslibenou asociační dohodu s Evropskou unií, vyšli ukrajinští občané na hlavní kyjevské náměstí Majdan znovu. Janukovyč se pokusil demonstrace krvavě potlačit, avšak jeho záměr nevyšel a on vzápětí uprchl do Ruska. Novým ukrajinským prezidentem byl zvolen Viktor Juščenko, který vzápětí asociační dohodu s EU podepsal.<sup>21</sup>

## Anexe Krymu

Od zmíněného rozpadu Sovětského svazu byly vztahy mezi Ruskem a Ukrajinou napjaté. Ruští politici, stejně jako ruská veřejnost, nikdy nebrali ukrajinskou nezávislost vážně. Důkazem toho je i Putinův rozkaz z února roku 2014, kdy se rozhodl využít momentálního oslabení ukrajinského státu a zmocnit se poloostrova Krym. A to navzdory faktu, že Krym byl jak v roce 1991, tak v roce 1994, kdy se Ukrajina – na nátlak USA a Ruska – vzdala za garanci územní celistvosti jaderných zbraní, uznán jako součást Ukrajiny.<sup>22</sup>

Okupaci Krymu Rusko dlouho vydávalo za spontánní akci místních ruskojazyčných obyvatel, údajně utiskovaných Kyjevem. Invazi ve skutečnosti tajně provedly mnohatisícové jednotky ruské armády, ovšem bez označení a distinkcí. Po zahájení invaze prohlásilo ruské vedení, že Ukrajina nepředstavuje suverénní stát. Ukrajinská armáda ve snaze zabránit krveprolití na agresi nereagovala. Po zfalšovaném referendu Krym požádal o přijetí do Ruské federace a Putin této „prosbě“ velkomyslně vyhověl.<sup>23</sup>

---

ISBN 978-80-257-0964-1, s. 693.

<sup>21</sup> SNYDER, Timothy. *Cesta k nesvobodě. Rusko, Evropa, Amerika*. Paseka / Prostor: Praha 2019. ISBN 978-80-7260-421-0, s. 121n.

<sup>22</sup> ZUBOV, Andrej (ed.). *Dějiny Ruska 20. století. Díl II. 1939–2007*. Praha: Argo 2015. ISBN 978-80-257-0964-1, s. 694.

<sup>23</sup> SNYDER, Timothy. *Cesta k nesvobodě. Rusko, Evropa, Amerika*. Paseka / Prostor: Praha 2019. ISBN 978-80-7260-421-0, s. 139.

## Válka v Donbasu

V témže roce zahájilo Rusko další agresi proti Ukrajině, tentokrát na jihovýchodě ukrajinského státu v průmyslovém Donbasu, s cílem získat pro Rusko přístup na okupovaný Krym po souši. Jako záminka mělo posloužit ruskojazyčné obyvatelstvo, údajně utiskované ukrajinskými úřady i ozbrojenými složkami. Prvního března dostali proruští separatisté rozkaz, aby zahájili pouliční nepokoje, zabrali budovy místní správy, vyhlásili samostatnost a požádali Rusko o pomoc. 11. května 2014 se v Doněcké a Luhanské oblasti konala „referenda“ o nezávislosti. Moskvou určení vůdci obou samozvaných republik (Doněcké lidové republiky a Luhanské lidové republiky) prohlásili, že většina obyvatel hlasoval pro nezávislost.<sup>24</sup>

Už na počátku května 2014 se v ulicích ukrajinského města Oděsa střetly proruské a proukrajinské skupiny. Obě strany používaly při boji zápalné lahve, tzv. Molotovovy koktejly. Část proruských násilníků se následně stáhla do budovy odborů, kde bitva pokračovala. V důsledku použití zápalných lahví vypukl budově požár, při němž uhořelo mnoho proruských „bojovníků“. Tím ruský pokus vyprovokovat vzpuru ruskojazyčného obyvatelstva v této části země v podstatě skončil. Ukrajinská armáda posléze získala větší část separatistického území nazpět (například důležité město Slavjansk), ale některé oblasti, jako Luhansk a Doněck, se jí dobýt nepodařilo, neboť na straně „povstalců“ bojovalo na konci roku 2014 kolem 10 000 mužů regulérní ruské armády.<sup>25</sup>

Ruský protiútok – dle mezinárodního práva přepadení suverénního státu – ale začal už 14. července 2014. Ukrajina se ocitla v patové situaci: pokus o dobytí separatistických oblastí by totiž vyvolal střet s ruskou armádou, na což Ukrajina nebyla v té době dostatečně připravena. Ruské jednotky se zčásti stáhly až po podepsání příměří (tzv. Minských dohod z let 2014 a 2015) mezi Ukrajinou a takzvanou Doněckou lidovou republikou. Tím se však konflikt mezi Ruskem a Ukrajinou nevyřešil. Situace v regionu zůstala napjatá, docházelo i k občasným ozbrojeným střetům. Na anexi Ukrajiny od počátku roku 2021 připravovalo ruské ministerstvo obrany. Ideologickou přípravu zajistil sám Putin, když v července roku 2021 nechal publikovat svůj text s názvem „O historické jednotě Rusů a Ukrajinců“, ve kterém popřel existenci ukrajinského národa.<sup>26</sup>

<sup>24</sup> ZYGAR, Michail. *Válka a trest. Putin, Zelenskyj a cesta k ruské invazi na Ukrajinu*. Příbram: Pistorius a Olšanská, s. r. o. 2024, s. 270. ISBN 978-80-7579-177-1.

<sup>25</sup> GALEOTTI, Mark. *Putiny války. Od Čečenska po Ukrajinu*. Bourdon : Praha 2023. ISBN 978-80-7611-074-8, s. 207nn. První Minský protokol žádné výsledky nepřinesl, druhý, který předpokládal okamžité příměří, volby v oblastech držených povstalcí, reintegraci jejich regionů do Ukrajiny a velkou autonomii, dopadl stejně.

<sup>26</sup> Jedná se o nechvalně známý Putinův text: *Статья Владимира Путина „Об историческом*

## Současnost<sup>27</sup>

V únoru roku 2022 se ruský diktátor Vladimir Putin rozhodl vyřešit dlouhodobě zmražený konflikt s Ukrajinou radikálním způsobem. Nejprve vyhlásil nezávislost separatistických „republik“ v Doněcku a Luhansku a zdůvodnil to potřebou ochrany tamějšího ruského obyvatelstva před údajnou genocidou ze strany Ukrajiny. Vzápětí toto území nechal prohlásit za součást Ruska. O dva dny později, 24. února 2022, vtrhla na jeho rozkaz ruská vojska na ukrajinské území a zahájila tak nikým nevyprovokovanou válku. Ruské síly záhy začaly útočit nejen na vojenské cíle, ale i na civilní infrastrukturu a vraždit obyvatele obsazených ukrajinských měst a vesnic. Putinův plán na bleskové vítězství však selhal. Proti ruské agresi se postavila modernizovaná ukrajinská armáda a odhodlané civilní obyvatelstvo pod vedením prezidenta Volodymyra Zelenského. Ukrajinu v jejím odporu podpořily téměř všechny západní země, přestože mnoho analytiků předpokládalo, že Rusko válku rychle vyhraje. Zdá se, že plánování této „speciální vojenské operace“ (jak ji Kreml nazývá) probíhalo pouze v úzkém okruhu Putinových spolupracovníků, nikoliv za účasti širšího vojenského vedení. Putin zřejmě očekával, že půjde o jakousi policejní akci: zatčení Zelenského, svržení jeho „nacistické vlády“ a nastolení loutkového režimu loajálního Moskvě. Přestože Rusko dosáhlo dílčích úspěchů v Doněcké a Luhanské oblasti, nepodařilo se mu tyto regiony plně ovládnout. Pokus o dobytí Kyjeva skončil neúspěchem. Jediným významnějším výsledkem ruské agrese zůstává vytvoření pozemního koridoru k okupovanému Krymu.<sup>28</sup>

Na konci roku 2024 trvá otevřená ruská agrese dva a půl roku. Je však třeba připomenout, že ještě před touto „plnohodnotnou invazí“ Rusko okupovalo přibližně 42 000 km<sup>2</sup> ukrajinského území (Krym a části Doněcké a Luhanské oblasti). Největšího územního zisku dosáhlo v březnu 2022, kdy okupovalo dalších 119 000 km<sup>2</sup>, čímž celková rozloha okupovaného území dosáhla 161 000 km<sup>2</sup>, tedy téměř 27 % Ukrajiny. Do 11. listopadu 2023 se však ukrajinským silám podařilo osvobodit oblast o rozloze 74 443 km<sup>2</sup>, takže Rusko nyní kontroluje přibližně 18 % ukrajinského území. V době vzniku tohoto článku ruský agresor podporovaný vojáky severokorejského komunistického diktátora Kim Čong-una pomalu postupuje a dobývá další území. Cena za naplňování ruských imperiálních ambicí je podle otevřených zdrojů obrovská: na ukrajinské straně padlo přibližně 70 000 vojáků, počet raněných je odhadován na 100 až 120 000.

*единстве русских и украинцев*“. Online. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>. [citováno 2024-12-31].

<sup>27</sup> Tato část vychází z knihy: KOLEKTIV AUTORŮ. *Co si беру na cestu a koho na ní potkám. Teorie a praxe současné migrace*. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň 2024. s. 16-18. ISBN 978-80-261-1279-2.

<sup>28</sup> GALEOTTI, Mark. *Putiny války. Od Čechenska po Ukrajinu*. Bourdon : Praha 2023. ISBN 978-80-7611-074-8, s. 382nn.



Vysoké jsou i oběti mezi civilním obyvatelstvem: dle dostupných údajů padlo či bylo ruskými okupanty zavražděno více než 12 000 civilistů, raněných civilistů bylo na konci roku 2024 téměř 27 000. Tyto údaje jsou dle všeho neúplné a počet obětí je mnohem vyšší.<sup>29</sup> Ztráty agresora jsou odhadovány na 120 000 mrtvých a až 180 000 raněných vojáků.<sup>30</sup> Podle údajů Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) požádalo o azyl nebo jinou formu ochrany více než šest milionů Ukrajinců, zatímco přes osm milionů lidí bylo nuceno uprchnout před ruskou agresí do jiných částí země.<sup>31</sup>

Putin údajně hodlá válku ukončit, ale až „po splnění cílů speciální vojenské operace“. Jeho postoj podporuje velká část ruské populace, která je stále více ovlivněna dlouholetou šovinistickou propagandou. Přesvědčení, že Rusko by mělo ovládat Ukrajinu, je ostatně v ruské společnosti, kultuře i politice hluboce zakořeněno po celá desetiletí, ne-li staletí.<sup>32</sup> Ukrajina, dosud podporovaná většinou západních zemí, se však této koloniální vizi nadále brání.<sup>33</sup> Západní svět by si měl připomínat nejen slova Václava Havla, pronesená v roce 2008 v souvislosti s tehdejší ruskou agresí proti Gruzii: „Já myslím, že po mnoho staletí existuje takový ruský problém, že Rusko přesně neví, kde začíná a kde končí. I když je to největší země světa, má přesto pocit, že je taková trochu malá a že ji ohrožují i nepatrní sousedé, které kolem sebe má“,<sup>34</sup> ale i slova českého šlechtice a diplomata Richarda Coudenhove-Kalergi, který již v roce 1926 napsal: „Rusko nedělá tajností ze svých ofensivních úmyslů. Jeho vůdcové prohlašují svým nejvyšším cílem rozbití evropské demokracie a vstup všech národů do moskevského svazu národů. Vysmívají se pacifistickým metodám druhé internacionály a káží rudý militarismus.“<sup>35</sup>

<sup>29</sup> *Nová bilance: Během dvou let války na Ukrajině zemřely desetitisíce lidí.* Online. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/nova-bilance-behem-dvou-let-valky-na-ukrajine-zemrely-desetitisice-lidi.jyzse6lb> [citováno 2024-12-31].

<sup>30</sup> *1000 dnů ruské války proti Ukrajině: OSN oznámila počty civilních obětí.* Online. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-lidske-ztraty-kolik-vojenskych-i-civilnich-obeti-obe-strany-udavaji-226044>. [citováno 2024-12-31].

<sup>31</sup> *Ukraine Situation: Regional Refugee Response Plan – January-December 2024.* Online. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105903>. [citováno 2024-01-25].

<sup>32</sup> MOKRYK, Radomyr, KOŠKINOVÁ, Soňa, ZÍMOVÁ, Iva. c. d., s. 24n. I profesor Zubov, který před Putinovým režimem uprchl do České republiky, ve své práci uvádí, že Ukrajina ve svých současných hranicích vznikla „jako dílo komunistického režimu“. ZUBOV, Andrej (ed.). *Dějiny Ruska 20. století. Díl II. 1939–2007.* Praha: Argo 2015. ISBN 978-80-257-0964-1, s. 694.

<sup>33</sup> MOKRYK, Radomyr, KOŠKINOVÁ, Soňa, ZÍMOVÁ, Iva. c. d., s. 99n.

<sup>34</sup> *Václav Havel: Rusko neví, kde začíná a kde končí.* Online. Dostupné z: <https://ct24.ceska televize.cz/clanek/domaci/vaclav-havel-rusko-nevi-kde-zacina-a-kde-konci-160550>. [citováno 2024-01-25].

<sup>35</sup> Coudenhove-Kalergi, Richard Nicolaus von. *Pan-Evropa.* Dr. O. Štorch-Marien: Praha, 1926. s. 38.

## Irák a jeho příběh

Od roku 2000 prošel Irák dramatickým vývojem, který změnil jeho politický, ekonomický a sociální rámec. Počátek století byl charakterizován diktaturou Saddáma Husajna, jehož režim ovládal zemi pevnou rukou a kontroloval veškeré aspekty irácké společnosti. Tento režim však skončil americkou invazí v roce 2003, která otevřela novou, ale komplikovanou kapitolu iráckých dějin. Americká invaze v roce 2003 byla ospravedlňována snahou zabránit jadernému vyzbrojování a snahou odstranit diktaturu, která měla být nahrazena demokracií. Tento zásah však způsobil politický chaos, který vedl k rozpadu státní správy, vzestupu násilí mezi jednotlivými náboženskými a etnickými skupinami a vzniku nových ozbrojených organizací, včetně teroristických organizací jako je Islámský stát (ISIS). Demokratický politický systém, který vznikl po invazi, byl založen na konsensuálním modelu rozdělování moci mezi etnickými a náboženskými skupinami. Moc se tak rozdělila mezi všechny strany a nevytvořila se tak žádná opozice, která by mohla zprostředkovávat konstruktivní kritiku či alternativní přístup k řešení problémů. Tento systém sice umožnil jistou míru stability, zároveň však vytvořil půdu pro všudypřítomnou korupci a omezený tlak na politické a hospodářské reformy.<sup>36</sup>

Období po invazi bylo dále poznamenáno intenzivními konflikty, zejména mezi šíity a sunnity. Šíitská většina, podporovaná Íránem, získávala dominantní postavení ve vládnoucím aparátu, což vyvolalo obavy sunnitských států v regionu. Toto napětí dále zvyšovaly kroky Íránu, zatímco Turecko, Saudská Arábie a další státy se snažily zabránit destabilizaci rovnováhy sil v této oblasti. Irák se tak stal bojištěm pro zástupné konflikty mezi regionálními a globálními mocnostmi.<sup>37</sup>

V roce 2014 se Irák ocitl v největší krizi od americké invaze. ISIS ovládl rozsáhlé oblasti včetně druhého největšího města Mosulu. ISIS vznikl jako výsledek radikalizace sunnitských militantních uskupení v Iráku v nestabilním období po roce 2003. Teroristická organizace ISIS se soustředila primárně na vytvoření kalifátu zahrnujícího Irák a Sýrii. Strategie těchto teroristů zahrnovala brutální násilí, propagandu prostřednictvím sociálních sítí a využití vzájemné nesnášenlivosti mezi šíity a sunnity. ISIS rovněž využíval příjmy z nelegální těžby ropy, výkupného a vydírání k financování svých aktivit. Tato situace vedla ke vzniku mezinárodní koalice pod vedením Spojených států amerických, která pomohla Iráku ISIS porazit. Navzdory vojenskému úspěchu však Irák zůstává zranitelný vůči teroristickým aktivitám a aktivitám dalších militantních skupin, což podtrhuje dlouhodobou nestabilitu země.<sup>38</sup>

<sup>36</sup> HADAD, Hamzeh. *From shock and awe to stability and flaws: Iraq's post-invasion journey*. Online. European Council on Foreign Relations. 2023. Dostupné z: <https://ecfr.eu/publication/from-shock-and-awe-to-stability-and-flaws-iraqs-post-invasion-journey/>. [cit. 2024-12-19].

<sup>37</sup> Tamtéž.

<sup>38</sup> TANEJA, Kabir. *Understanding ISIS: From Conception to Operations*. New Delhi: Observer

Irák je od začátku století silně závislý na příjmech z ropy, což ho činí zranitelným vůči výkyvům cen na světových trzích a zároveň vede k neochotě vládnoucího aparátu k prosazení reforem, které by modernizovaly průmysl a vedly k menší závislosti na této komoditě. Rovněž kvůli dlouhodobým sankcím během vlády Saddáma Husajna a období nestability po jeho svržení došlo k zastarání a v některých případech i likvidaci iráckého ropného průmyslu. Korupce, která prostupuje státní správou, a rychlý populační růst tuto situaci dále komplikují. V roce 2003 měl Irák populaci přibližně 27 milionů, zatímco dnes přesahuje 40 milionů a podle prognóz dosáhne 50 milionů do roku 2032. Kromě toho čelí Irák závažným ekologickým problémům včetně nedostatku vody a dopadů klimatické změny, což ohrožuje zejména zemědělství a vede k silicím tlakům k emigraci do klimatickou změnou méně zasažených oblastí.<sup>39</sup>

Od roku 2000 prošel Irák přechodem od autoritářství k nestabilnímu demokratickému systému. Přestože země dosáhla určitých úspěchů, včetně pravidelných voleb a porážky Islámského státu, zůstává zatížena hlubokými strukturálními problémy. Korupce, partikularismus a ekonomická závislost na ropě brání zemi v rozvoji. Přes tyto výzvy však Irák stále představuje klíčového aktéra v regionu, jehož stabilita je nezbytná pro celý Blízký východ.

### **Kvantitativní data migrace z Iráku do EU a ČR**

Nestabilní politická situace v Iráku způsobená vojenskými úspěchy ISIS v roce 2014 a 2015 vedla k velké migrační vlně do zemí Evropské unie. Kvůli nestabilní situaci i v dalších blízkovýchodních státech se však nedá s přesností určit, jak velké množství Iráčanů se pokusilo překročit vnější hranice EU. Jistý přehled nám ale může poskytnout počet žádostí o azyl ze strany iráckých občanů. V širším evropském kontextu bylo v roce 2015 evidováno 130 295<sup>40</sup> žádostí o azyl, v roce 2016 vzrostl tento počet na 131 615<sup>41</sup>, ale v roce 2017 výrazně poklesl na 52 625<sup>42</sup>.

Od roku 2014 do roku 2017 došlo taktéž k výrazným změnám v počtu iráckých občanů, kteří nelegálně pobývali na území České republiky nebo požádali o azyl. V roce 2015 se počet iráckých občanů nelegálně pobývajících v ČR zvýšil o 387 osob na 403, což znamenalo nárůst o 2276,5 % oproti roku 2014, kdy jich

---

Research Foundation, 2017. ISBN 978-81-935340-2-1. Dostupné z: ORF\_OccasionalPaper-ISIS-libre.pdf. [cit. 2024-12-19].

<sup>39</sup> WOERTZ, Eckart. *Iraq 20 years after the US invasion: challenges and continuity*. GIGA Focus Middle East, 2023. ISSN 1862-3611. Dostupné z: <https://www.giga-hamburg.de>. [cit. 2024-12-19].

<sup>40</sup> European Asylum Support Office. *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2015*. Valetta: European Asylum Support Office, 2016. ISBN 978-92-9494-007-0. s. 10.

<sup>41</sup> European Asylum Support Office. *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2016*. Valetta: European Asylum Support Office, 2017. ISBN 978-92-9494-604-1. s. 13.

<sup>42</sup> European Asylum Support Office. *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2017*. Valetta: European Asylum Support Office, 2018. ISBN 978-92-9494-907-3. s. 38.

bylo pouze 16.<sup>43</sup> Tento trend však v roce 2016 prudce klesl na 109 osob (pokles o 119 %)<sup>44</sup> a v roce 2017 se dále snížil na pouhých 18 osob.<sup>45</sup>

Obdobný trend byl pozorován i v počtu iráckých občanů žádající o azyl. V roce 2014 požádalo o azyl v ČR 22 Iráčanů. V roce 2015 tento počet stoupl na 38, což představovalo nárůst o 72,7 %.<sup>46</sup> V roce 2016 došlo k dalšímu výraznému zvýšení na 158 žádostí, což znamenalo nárůst o 315,8 %.<sup>47</sup> Nicméně v roce 2017 se počet žádostí o azyl opět výrazně snížil na 52, což odpovídá poklesu o 67,1 % oproti předchozímu roku.<sup>48</sup> Tato data ukazují na obecný trend poklesu migrační aktivity iráckých občanů po roce 2016, který byl pravděpodobně ovlivněn zpřísněním migračních politik na evropské úrovni i v jednotlivých státech a rovněž s postupnou stabilizací bezpečnostní a politické situace po vítězství koaličních vojsk proti ISIS.

### Sýrie a její příběh

V letech 2000–2014 zažívala Sýrie období zásadních politických, ekonomických a společenských změn, které vedly k destabilizaci země a přispěly k vypuknutí občanské války v roce 2011. Klíčovými faktory byly autoritářský režim, rostoucí nespokojenost obyvatelstva, ekonomické problémy a vliv regionálních i globálních aktérů. Po smrti dlouholetého prezidenta Háfize Asada v roce 2000 převzal moc jeho syn Bašár Asad. Původně byl vnímán jako reformátor, který měl modernizovat syrský stát a společnost. V prvních letech vlády došlo k tzv. „Damašskému jaru“, krátkému období politické otevřenosti, kdy intelektuálové a aktivisté vyzývali k demokratickým reformám. Nicméně Asad rychle potlačil tyto iniciativy a zavedl represivní opatření, aby upevnil svou moc.<sup>49</sup>

Syrská vláda byla silně centralizovaná, s dominantní rolí baasistické strany (Socialistická strana arabské obrody). Politická opozice byla systematicky potlačována a občané neměli svobodu projevu ani shromažďování. Korupce

<sup>43</sup> Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2015. Praha: Ministerstvo vnitra, 2016, s. 113.

<sup>44</sup> Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2016. Praha: Ministerstvo vnitra, 2017, s. 119.

<sup>45</sup> Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017. Praha: Ministerstvo vnitra, 2018, s. 125–126.

<sup>46</sup> Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2015. Praha: Ministerstvo vnitra, 2016, s. 141.

<sup>47</sup> Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2016. Praha: Ministerstvo vnitra, 2017, s. 153.

<sup>48</sup> Ministerstvo vnitra České republiky. Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017. Praha: Ministerstvo vnitra, 2018, s. 163.

<sup>49</sup> BBC. Witness History. *The Damascus Spring*. Online. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p00ntw99> [cit. 2024-12-19].

a klientelismus byly rozšířené a přispěly k frustraci obyvatelstva. Ekonomicky se Sýrie potýkala s vysokou nezaměstnaností, chudobou a sociální nerovností. Liberalizační reformy, které Bašár Asad zahájil, sice vedly k růstu soukromého sektoru, ale zvýhodnily především elitu a podnikatele napojené na režim. Venkovská oblast byla zasažena dlouhodobým suchem v letech 2006–2011, což vedlo k migraci tisíců lidí do měst a zhoršilo sociální napětí.<sup>50</sup>

Sýrie byla multietnickou a multikonfesní zemí, ale vláda upřednostňovala příslušníky alavitské menšiny, ke které patřil i Bašár Asad. Tento fakt vyvolával nespokojenost mezi sunnitskou většinou, která se cítila marginalizována. Náboženské a etnické rozkoly byly režimem často zneužívány k upevnění kontroly a ospravedlnění represivních opatření. Sýrie hrála důležitou roli na Blízkém východě díky svému strategickému postavení a aliancím, zejména s Íránem a Ruskem. Byla zapojena do konfliktů v Libanonu a Iráku a poskytovala podporu palestinským hnutím, což ji stavělo do konfliktu se Západem, především s USA. Po vypuknutí tzv. Arabského jara v roce 2011 začaly regionální mocnosti podporovat různá uskupení uvnitř Sýrie, čímž dále polarizovaly situaci.<sup>51</sup>

Inspirace Arabským jarem v roce 2011 vedla k masovým protestům proti Asadově vládě. Demonstranti požadovali demokratické reformy, odstranění korupce a zlepšení životních podmínek. Režim reagoval tvrdými represáliemi, včetně použití armády proti civilistům. Eskalace násilí vedla k radikalizaci opozice a vytvoření ozbrojených skupin, což nakonec přerostlo v občanskou válku.<sup>52</sup>

### **Situace v Sýrii od roku 2014: Občanská válka a její důsledky**

Od roku 2014 se situace v Sýrii dále zhoršovala. Konflikt, který začal jako občanská válka mezi vládními silami a opozicí, se rozšířil do komplexní války zahrnující regionální i globální hráče. Zatímco Bašár Asad se za pomoci Íránu a Ruska snažil udržet u moci, opozici podporovaly některé západní státy, Turecko a státy Zálivu. Jedním z nejvýznamnějších faktorů bylo objevení a rychlý vzestup tzv. Islámského státu (IS). Tato extremistická organizace využila chaosu v Sýrii a ovládla rozsáhlá území, včetně města Rakka, které prohlásila za své hlavní město. Brutalita IS a jeho globální teroristické aktivity přitáhly pozornost mezinárodního společenství a vedly k vytvoření koalice vedené USA, která zahájila nálety na jeho pozice.<sup>53</sup>

<sup>50</sup> *Why Syria was DOOMED to collapse* [videoessey]. Scénář a režie Stakuiy, Youtube, 11. 12. 2024. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=H-W-9pAQZeQ&t=325s>

<sup>51</sup> *Why Syria was DOOMED to collapse* [videoessey]. Scénář a režie Stakuiy, Youtube, 11. 12. 2024. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=H-W-9pAQZeQ&t=325s>

<sup>52</sup> *Syria Expert: 'Things Could Get Much Worse. Here's Who the Real Winner Is.'* Ep. 43 Aron Lund [interview]. Tvůrce Decoding Geopolitics Podcast, dotazovaný Aron Lund. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=llCrHnW9P4o>

<sup>53</sup> Wilson Center. Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State. Online. 28. 10. 2019.

Občanská válka měla devastující dopad na civilní obyvatelstvo. Miliony lidí byly nuceny opustit své domovy, což vedlo k jedné z největších uprchlických krizí moderní doby. Podle odhadů OSN bylo téměř 7 milionů lidí vnitřně vysídleno a další 4 miliony uprchly do sousedních zemí, zejména do Turecka, Libanonu a Jordánska.<sup>54</sup>

Konflikt se stal proxy válkou mezi regionálními a globálními mocnostmi. Rusko a Írán poskytly Asadovu režimu vojenskou, ekonomickou a diplomatickou podporu, zatímco USA, Turecko a arabské státy podporovaly různé opoziční skupiny. V roce 2015 vstoupilo Rusko přímo do konfliktu a zahájilo letecké útoky na podporu Asadovy vlády, což změnilo dynamiku války ve prospěch syrského režimu. Od roku 2017 začal Asadův režim postupně získávat kontrolu nad většinou země, přičemž některé oblasti zůstávají pod kontrolou opozice, kurdských sil nebo zahraničních armád. Konflikt však pokračoval v různých podobách a země čelila obrovským výzvám při obnově infrastruktury, ekonomiky a společnosti.

Po delší době v listopadu 2024 došlo opět k bojům mezi rebely a režimem al-Asada. Rozbor jednotlivých skupin a frakcí je velmi složitý a jednotlivé skupiny mají podporu od různých zahraničních mocností. Během útoků povstalců došlo k obsazení nejdůležitějších měst, tedy Aleppa a hlavního města Damašku. Aleppo a později i Damašek padly bez větších bojů, vládní armáda nechala druhé největší město Sýrie bez obrany. Damašek padl o něco později, a to hned po odříznutí zásobování. Prezident s rodinou zemi utekl a nachází se v exilu v Moskvě.<sup>55</sup>

Situace v Sýrii v letech 2000–2014 byla charakterizována kombinací autoritářské vlády, ekonomické nerovnosti, sociálního napětí a regionálních vlivů. Tyto faktory vytvořily ideální podhoubí pro protesty a následnou eskalaci střetu, který se rozrostl do jednoho z nejničivějších konfliktů jednadvacátého století. Situace v Sýrii od roku 2014 ukazuje, jak lokální konflikt může přerůst v mezinárodní krizi. Zatímco vojenské boje v některých částech země utichly, Sýrie zůstává politicky, ekonomicky a společensky rozdělená. Nestabilita a rozdělení sfér vlivu uvnitř země stále pokračovaly až do konce roku 2024. Rychlý postup povstalců na konci roku 2024 překvapil celý svět a za necelý měsíc došlo k pádu režimu, který se u moci držel téměř 50 let. V důsledku dlouhotrvající nestability země docházelo ke kontinuální migraci. Největší nárůst ale byl zaznamenán

---

Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state> [citováno 2024-12-12].

<sup>54</sup> Global Focus. Syria situation - UNHCR Global Focus. Online. Dostupné z: <https://reporting.unhcr.org/syria-situation-global-report-2022> [citováno 2024-12-12].

<sup>55</sup> Seznam Zprávy. Assad je v Moskvě, získal azyl i s rodinou. Online. 8. 12. 2024. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-asad-je-v-moskve-ziskal-azyl-266022> [citováno 2024-12-15].

v roce 2015, kdy začal na území Sýrie aktivně operovat Islámský stát, který do této oblasti expandoval z Iráku. Ze Sýrie samotné odešlo na 7 milionů migrantů. V České republice evidujeme aktuálně pouze necelých 1700 občanů Sýrie.<sup>56</sup> Celkově jen v roce 2015 přišlo do Evropy na milion migrantů, avšak jen minimum přímo z válkou zasažené Sýrie.<sup>57</sup>

## Metodologie

Celkem jsme provedli deset rozhovorů. K analýze v této studii využíváme osm z nich (jeden informátor pochází z Ruska, a u jedné informátorky se jedná o tzv. vnitřní přesídlení, a proto jsme tyto dva rozhovory do analýzy pro tuto studii nezařadili). Výběr vzorku byl náhodný, všichni informátoři/informátorky jsou lidé v produktivním věku. Všichni informátoři/informátorky byli detailně s výzkumem seznámeni a souhlasili se zpracováním svých rozhovorů, ve studii používáme anonymní označení informátor 1. – 10.

K vyhodnocení rozhovorů používáme analýzu a hledání klíčových slov, frázi a vět. Ke kódování jsme použili barevné kódování v program Excel a ruční vyhodnocování. Domníváme se, že při počtu vzorku (8 rozhovorů) je vhodnější postupovat „klasickým“ vyhodnocovacím způsobem, tj. opětovným pročitáním, kódováním a vytvářením společných témat a vyhodnocením. Tímto způsobem jsme se snažili zjistit, jestli (1) motivace našich narátorů korespondují s politickým vývojem v jejich zemích a (2) jak popisují integraci do české společnosti.

## Motivace k odchodu

Migrace je způsobena mnohými faktory, které se dají rozdělit do makro, mezo a mikro úrovně. Makro úroveň zahrnuje faktory, které jsou mimo kontrolu jednotlivce. Do této úrovně můžeme zařadit špatnou hospodářskou situaci v zemi, která tak neumožňuje nebo výrazněji znesnadňuje naplnit základní lidské potřeby. Dále do této úrovně můžeme zahrnout klimatickou změnu, která negativně ovlivňuje schopnost obyvatel dané země hospodařit či pobývat na území, které se dříve s tímto problémem nepotýkalo. Neméně důležitým makro faktorem je válka a politická nestabilita, která nutí obyvatele dané země opustit své domovy při snaze o zachování své bezpečnosti a bezpečnosti svých blízkých. Mezo úroveň zahrnuje takové faktory, které jsou ovlivnitelné jednotlivcem pouze částečně. Nejexplicitnější mezo faktor je silný vliv zahraniční kultury, která se tak může prezentovat často v mnohem pozitivnějším světle. Určité osoby tak mohou skrze knihy, filmy, sociální sítě atd. nabýt po srovnání se svou

<sup>56</sup> Atlas předsudku. Víte, kolik žije v Česku cizinců?. Online. Dostupné z: <https://www.atlaspredsudku.cz/atlas-predsudku>. [citováno 2024-12-16].

<sup>57</sup> European Union Agency for Fundamental Rights. Asylum and migration into the EU in 2015. Online. 2016 Dostupné z: [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/fra-2016-fundamental-rights-report-2016-focus-0\\_en.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-fundamental-rights-report-2016-focus-0_en.pdf)

každodenní realitou mylného dojmu. Státy, které jsou považovány za součást této vlivné kultury, se pak jeví jako země, které nabízí možnosti a životní úroveň, kterou domovina migrantů poskytnout nedokáže. Mikro úroveň je spojována s osobními rozhodnutími, zkušenostmi, okolnostmi, asociací s kulturní normou a životní aspirací. Do mikro úrovně tak lze zahrnout touhu po seberealizaci a žití ve společnosti, která má stejné kulturní a morální normy jako jedinec, a to jak náboženské, tak i lidskoprávní.<sup>58</sup>

### **Analýzu rozhovorů – Motivace k odchodu**

Dle rozhovorů s informátory/informátorkami lze konstatovat, že motiv jejich migrace se nalézá většinou v makro úrovni. Tedy v úrovni, která odpovídá silným vnějším vlivům, které je nakonec přinutily i přes jejich osobní preference opustit zemi svého původu. Konkrétně šlo o migraci jako reakci na válku a politickou nestabilitu.

(5/8) uvádí jako hlavní důvod přímé ohrožení válkou, totalitou nebo náboženskou perzekucí, (3/8) narátorů uvádí jako hlavní motivaci k odchodu ze své země touhu po lepším uplatnění, vzdělání a život ve svobodné zemi. Dva dotázaní přišli v letech 2015-2016, jejich příchod souvisí s první migrační vlnou. Další tři přišli v roce 2022, jejich příběhy souvisí bezprostředně s ruským válečným útokem. Další dva přišli mezi lety 2017-2020 a jsou příkladem dlouhodobé migrace z Ukrajiny do České republiky. Při detailnější analýze všech výpovědí nicméně rozhodnutí informátorů/informátorek, kteří měli na svoje rozhodnutí aspoň trochu času<sup>59</sup>, předcházelo období rozhodování a hledání možností, kam a jak odejít. Například informátor č. 3, který jako hlavní motivaci uvedl touhu po lepším životě, vzdělání a osamostatnění se, v průběhu rozhovoru doplnil, že nejprve úplně neuvažoval o emigraci, ale spíše o sbírání zkušeností v zahraničí, s příchodem války se ale definitivně rozhodl k odchodu: „...*Takže ta první myšlenka, že hele možná pojedu tam (miněny Spojené arabské emiráty, SAE). Pracuju tam asi 5 let, seženu zkušenosti a možná pak se nějak vrátím (zpět do Sýrie). A pak začala ta válka a takhle a ta cesta úplně zavřela.*“<sup>60</sup>

Informátorka č. 5 chtěla již od dětství pracovat v zahraničí, od počátku tedy toužila odejít do jiné země. „*Od dětství jsem v sobě měla to, že se chci dostat trošku dál. V roce 2016 jsem se rozhodla, že bych zkusila pracovat se svým oborem na Slovensku. Ale dostala se k nám do nemocnice anketa, že Slovensko,*

58CZAIKA, Mathias a REINPRECHT, Constantin, SCHOLTEN, Peter (ed.). Migration Drivers: Why Do People Migrate? In: *Introduction to Migration Studies: An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*. Cham: Springer, 2022, s. 49–82. ISBN 978-3-030-92377-8. ISSN 2364-4095. Dostupné z: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-92377-8>. [cit. 2024-12-20].

<sup>59</sup> Někteří naši informátoři museli doslova uprchnout před bombardování a přijíždějícími tanky – (3/8) ti na svoje rozhodnutí neměli žádný čas a o emigraci předtím vůbec neuvažovali.

<sup>60</sup> Informátor č. 3. *Biografický rozhovor veden Jiřím Jindrou*. 12. 7. 2023.



*Česko a Německo potřebuje zdravotníky. V roce 2016 jsem vyplnila tu anketu jen tak ze zajímavosti, za dva roky jsem dostala odpověď a pozvali mě na pohovor. Na výběr bylo Slovensko a Česko, pak ještě Itálie.*<sup>61</sup>

Radikálně jiné jsou příběhy informátorů/informátorek, kteří se museli rozhodnout téměř z minuty na minutu. Hovoří o přímém ohrožení svého života a útěku z domu, či z bytu, který byl většinou zničen. Informátorka č. 1 to popisuje následovně: *„Na sociálních sítích jsem viděla videa – tanky, které jezdí po městě, výbuchy. Nebylo žádné spojení. Pochopili jsme, že je to pro nás také nebezpečné, stejně jako pro naše příbuzné.*“<sup>62</sup>

Pokud analyzujeme dobu, kdy dotázaní přišli do České republiky, tak ta nám výrazně koresponduje s politickým vývojem v jejich vlasti. Irák a Sýrie (2/2) – příchod 2015/16. Ukrajina (6/6) příchod po roce 2014, kdy se výrazně zhoršily rusko-ukrajinské vztahy. Z toho 3 dotázaní emigrovali po roce 2022, kdy Rusko přímo na Ukrajinu zaútočilo.

Na základě analytického rozboru osmi výpovědí můžeme konstatovat, že určitým způsobem bylo rozhodnutí narátorů opustit svoji zemi podmíněno nebo ovlivněno politickým vývojem v dané oblasti. U pěti výpovědí toto tvrzení můžeme konstatovat s jistotou. U ostatních tří narátorů můžeme vystopovat spíše osobní motivace a touhu po úspěšném životě, nicméně aby se tyto touhy u nich rozvinuly, předpokládáme, že determinací byla právě politické nestabilita v regionu, odkud odešli.

### **Integraci do české společnosti**

Integrace cizinců v České republice vychází z koncepce *„Ve vzájemném respektu“*, jejímž cílem je umožnit cizincům plnohodnotné zapojení do společnosti při současném respektování kulturních rozdílů. Tento proces je oboustranný a vyžaduje spolupráci mezi cizinci a majoritní společností. Koncepce definuje pět klíčových oblastí integrace. Prvním je znalost českého jazyka, který tvoří základní předpoklad pro úspěšné začlenění, jelikož umožňuje komunikaci, přístup k informacím a lepší uplatnění na trhu práce. Důraz je kladen také na ekonomickou soběstačnost, která zahrnuje podporu cizinců v jejich přístupu na trh práce a informovanost o jejich právech a povinnostech. Neméně důležitým faktorem je znalost sociokulturního prostředí, což pomáhá cizincům lépe se orientovat v české společnosti, právním systému a kultuře. Pro úspěšnou integraci je ale dle tohoto dokumentu též potřeba podporovat vztahy mezi komunitami, čímž dochází k prevenci xenofobie a posilování vzájemného respektu mezi členy minoritní a majoritní kultury. V neposlední řadě tento dokument stanovuje koncepci postupného nabývání práv, například trvalého pobytu či státního občanství, čímž motivuje

<sup>61</sup> Informátorka č. 5. *Biografický rozhovor veden Eliškou Kocovou*. 4. 7. 2023.

<sup>62</sup> Informátorka č. 1. *Biografický rozhovor veden Michaelou Peškovou*. 15. 6. 2024.

cizince k hlubšímu zapojení do společnosti a zároveň jim dává jasný přehled dosažitelných cílů a postupů, kterými lze tyto případné cíle uskutečnit.<sup>63</sup>

Primární cílovou skupinou těchto opatření jsou legálně pobývajícím občanům zemí mimo Evropskou unii. Vedle nich mohou integrační opatření využívat i občané EU a osoby s udělenou mezinárodní nebo dočasnou ochranou. Klíčovou roli při realizaci integrace hrají lokální samosprávy, integrační centra a neziskové organizace, které poskytují služby, jako jsou jazykové kurzy, sociální a právní poradenství nebo adaptačně-integrační kurzy.<sup>64</sup> Dle výpovědí narátorů, s nimiž byly provedeny v rámci této studie rozhovory, lze usuzovat, že z jejich strany převládá snaha kooperovat v oblastech vytyčených českou integrační politikou jako klíčové pro úspěšné zapojení cizinců do společnosti. Níže se opět podíváme na detailnější analýzu jednotlivých rozhovorů.

### **Analýzu rozhovorů – Integraci do české společnosti**

V (6/8) rozhovorů nacházíme silná tvrzení o snaze o integraci do české společnosti. Jedním z klíčových tvrzení je velká motivace a snaha naučit se co nejrychleji a co nejplynuleji mluvit česky. Např. informátorka č. 1. uvádí, že pro ni bylo naprosto klíčové rychle složit i mezinárodní zkoušku z českého jazyka: „*Češi jsou moc milí a v České republice se mi velmi líbí, nechce se nám odjíždět po všem, co jsme zde už vybuodovali. Mám již úroveň češtiny B2, zkoušku jsem udělala minulý týden a nechceme už začínat od začátku.*“<sup>65</sup> (2/8) Sice o integraci jako důležité složce svého života zde také hovoří, jedna však dodává, že její možnosti integrace jsou omezené, protože většinu času tráví doma s rodinou a další upozorňuje na to, že se pohybuje spíše v mezinárodním prostředí, takže její možnosti úplné integrace jsou tím také omezeny.

O tom, že právě zvládnutí komunikace je klíč k opravdové integraci a snazšímu fungování ve společnosti, ostatně nepochyboval ani jeden z informátorů/informátorek. Velice výstižně se k tomu vyjádřil informátor č. 3.: „*...Anebo mi řekli druhá cesta, že přijedeš sem, naučíš se česky a pak studuješ v českým jazyce a je to zdarma... Jsem říkal, hele jdeme do toho. Stejně když tady budu, tak ten jazyk potřebuju. Já věřím, že ten jazyk je jako klíč do společnosti. Když jako nerozumím, co ti lidi říkají, tak jak budu rozumět, jak přemýšlí? To je pro mě jako největší výhoda, že jsem se ten jazyk rychle naučil a že jsem začal vidět, jak tady lidé přemýšlí.*“<sup>66</sup>

<sup>63</sup> Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců: Ve vzájemném respektu. In: *Usnesení vlády České republiky ze dne 14. prosince 2022 č. 1051*. 2023, s. 1–26.

<sup>64</sup> Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců: Ve vzájemném respektu. In: *Usnesení vlády České republiky ze dne 14. prosince 2022 č. 1051*. 2023, s. 1–26.

<sup>65</sup> Informátorka č. 1. *Biografický rozhovor veden Michaelou Peškovou* dne 15. 6. 2024.

<sup>66</sup> Informátor č. 3. *Biografický rozhovor veden Jiřím Jindrou* dne 12. 7. 2023.

Kromě jazyka většina informátorů/informátorek říká, že k integraci jim hodně pomohlo samotné prostředí, ve kterém se pohybují. Zde samozřejmě větší výhodu mají informátoři/informátorek, kteří v České republice studují (3/8) nebo studovali a nyní již pracují (2/8). Poměrně složitější pozici měla jedna naše informátorka, která byla na rodičovské dovolené, takže její kontakt s okolím probíhal omezeně. Informátorka č. 4 k tomu říká: „*No, integrace stále probíhá. Muž se socializoval tím, že po našem příjezdu začal ihned pracovat. Má integrace je v zásadě založena jen na kontaktu s různými doktory. Bohužel moje znalost jazyka není na takové úrovni, abych si mohla povídat s Čechy.*“<sup>67</sup>

Dalším výrazným ukazatelem integrace, nebo spíše snahy o integraci je právě ochota zapojovat se do okolního prostředí, dále pak ochota zůstat v České republice. Nikdo z našich informátorů/informátorek v současnosti neuvažuje o návratu do své rodné země. Někteří jsou přímo rozhodnutí zůstat, někteří o návratu raději příliš neuvažují, nicméně všichni se shodují na tom, že nyní je jejich život tady a podle toho se snaží také zařídit. Informátorka č. 1. poukazuje na současný politický stav na Ukrajině a říká: „*Rozhodla jsem se učit, protože tam (na Ukrajinu) už není šance se vrátit. Rozhodli jsme se plánovat budoucnost zde.*“<sup>68</sup> Informátorka č. 9., shrnuje svoji zkušenost a příležitosti v České republice následovně: „*Celkově, když shrnu svou současnou zkušenost v České republice, jsem velmi spokojená s tím, kde jsem a co v České republice dělám, a nemyslím si, že bych někde jinde měla stejné možnosti jako tady.*“<sup>69</sup>

Velice pozitivním zjištěním našeho výzkumu bylo, že naši informátoři/informátorky se zde cítí dobře a v bezpečí. Dále pak, že zkušenosti s úřady a okolím jsou ve větší míře pozitivní. Určitou negativní zkušenost s okolím nebo úřady udělalo jen (3/8) informátorů/informátorek, ale i u nich převládá spíše pozitivní náhled na české prostředí. Zde jen pro příklad některé z jejich vyjádření:

Informátor č. 6.: „*Líbí se mi, jak tady probíhá komunikace mezi lidmi, jak jsem říkal, stává se mi bližší. Vždy jsem takovou komunikaci chtěl a vždy se mi tolibilo.*“<sup>70</sup>

Informátor č. 3.: „*Jako já jsem neměl problém. Jediný problém, nebo neříkám, to není problém, ale že lidi na mě koukají trochu divně. Jakože je vidět, že je cizinec a že pochází z té oblasti (smích) jako je to vidět, ale už jsem si na to zvykl.*“<sup>71</sup>

Informátorka č. 5.: „*Když jsem v roce 2016 přijela do Prahy, hned mi bylo řečeno, že si musím dávat pozor, protože Češi jsou zlí. Tak jsem byla pořád v pozoru, ale*

<sup>67</sup> Informátorka č. 4. *Biografický rozhovor veden Adélou Karfusovou* dne 9. 6. 2023.

<sup>68</sup> Informátorka č. 1. *Biografický rozhovor veden Michaelou Peškovou* dne 15. 6. 2024.

<sup>69</sup> Informátorka č. 9. *Biografický rozhovor veden Štefanem Němečkem* dne 2. 6. 2023.

<sup>70</sup> Informátor č. 6. *Biografický rozhovor veden Marií Kolářovou* dne 17. 5. 2023.

<sup>71</sup> Informátor č. 3. *Biografický rozhovor veden Jiřím Jindrou* dne 12. 7. 2023.

*doted' jsem ještě zlého Čecha nepotkala. Možná, že někde je, ale ještě jsem se s ním neseznámila (smích).*<sup>72</sup>

Informátorka č. 7: „*Všechno je velmi dobré, naprosto normální. Nikdy jsem neměla tady s úřady žádné problémy.*“<sup>73</sup>

V integraci je většina našich informátorů/informátorek poměrně úspěšná. (6/8) se již podařilo velice dobře zvládnout český jazyk, což považují za klíč k úspěšnému začlenění se do společnosti. Zkušenosti s českou společností také popisují spíše pozitivně. Žádný z informátorů/informátorek v současnosti navíc neuvažuje o návratu do své rodné země.

### **Závěr**

V předložené studii jsme se zaměřili především na provazbu mezi osobním sdělením a konkrétní politickou situací v zemi, odkud informátoři/informátorky přišli. První dvě části studie jsou tedy přehledového typu, výzkumnou část předkládáme ve třetí, závěrečné části, v níž jsme se zabývali tím, zda korespondují motivace informátorů/informátorek s politickým vývojem v jejich zemích. Ve všech osmi případech byla zjištěna určitá souvislost s politickou situací v daných zemích. U pěti případů je tato vazba jednoznačná, zatímco u tří informátorů/informátorek se hlavní motivace objevuje spíše v osobní rovině. Nicméně lze předpokládat, že pokud by podmínky v jejich domovských zemích umožnily naplnění jejich vlastních ambicí, nebyla by zřejmě emigrace jejich primární volbou. Ve druhé výzkumné otázce jsme se věnovali integraci informátorů/informátorek do české společnosti. Šest z osmi hovořilo o tom, že je integrace jejich primárním cílem a že zejména díky dobrému zvládnutí českého jazyka, který považují za klíčový prvek úspěšného začlenění, se jim daří v této oblasti dosahovat značných pokroků. Zkušenosti s českou společností hodnotí převážně pozitivně. Zajímavým zjištěním je také fakt, že žádný z dotázaných aktuálně neplánuje návrat do své domovské země. Výsledky studie tedy ukazují, že politické faktory hrají významnou roli při rozhodování o migraci, ale zároveň potvrzují význam osobních ambicí a snahy o lepší životní podmínky. Integrace do české společnosti je pak nejčastěji spojována s jazykovou vybaveností a pozitivními interakcemi s místním prostředím.

<sup>72</sup> Informátorka č. 5. *Biografický rozhovor veden Eliškou Kocovou* dne 4. 7. 2023.

<sup>73</sup> Informátorka č. 7. *Biografický rozhovor veden Marií Kolářovou* dne 17. 5. 2023.

## Zdroje:

BAUMAN, Zygmunt. *Cizinci před branami*. V Olomouci: Broken Books, 2017. ISBN 978-80-906307-2-7.

COUDENHOVE-KALERGI, Richard Nicolaus von. *Pan-Evropa*. Dr. O. Štorch-Marien: Praha, 1926.

CZAIKA, Mathias; REINPRECHT, Constantin; SCHOLTEN, Peter (ed.). *Migration Drivers: Why Do People Migrate?* In: *Introduction to Migration Studies: An Interactive Guide to the Literatures on Migration and Diversity*. Cham: Springer, 2022, s. 49–82. ISBN 978-3-030-92377-8. Dostupné z: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-030-92377-8>. [cit. 2024-12-20].

European Asylum Support Office. *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2016*. Valetta: European Asylum Support Office, 2017. ISBN 978-92-9494-604-1.

European Asylum Support Office. *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2017*. Valetta: European Asylum Support Office, 2018. ISBN 978-92-9494-907-3.

GALEOTTI, Mark. *Putinovy války. Od Čechenska po Ukrajinu*. Praha: Bourdon, 2023. ISBN 978-80-7611-074-8.

MOKRYK, Radomyr; KOŠKINOVÁ, Soňa; ZÍMOVÁ, Iva. *Ukrajina: Osobní svědectví a geopolitické pozadí rusko-ukrajinské války*. Praha: Nakladatelství, 2023. ISBN 978-80-7689-233-0.

Ministerstvo vnitra České republiky. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2015*. Praha: Ministerstvo vnitra, 2016.

Ministerstvo vnitra České republiky. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2016*. Praha: Ministerstvo vnitra, 2017.

Ministerstvo vnitra České republiky. *Zpráva o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců na území České republiky v roce 2017*. Praha: Ministerstvo vnitra, 2018.

SNYDER, Timothy. *Cesta k nesvobodě. Rusko, Evropa, Amerika*. Praha: Paseka / Prostor, 2019. ISBN 978-80-7260-421-0.

TANEJA, Kabir. *Understanding ISIS: From Conception to Operations*. New Delhi: Observer Research Foundation, 2017. ISBN 978-81-935340-2-1. Dostupné z: [ORF\\_OccasionalPaper-ISIS-libre.pdf](#). [cit. 2024-12-19].

ZUBOV, Andrej (ed.). *Dějiny Ruska 20. století*. Díl II. 1939–2007. Praha: Argo, 2015. ISBN 978-80-257-0964-1.

ZYGAR, Michail. *Válka a trest. Putin, Zelenskyj a cesta k ruské invazi na Ukrajinu*. Příbram: Pistorius a Olšanská, s. r. o., 2024, s. 135nn. ISBN 978-80-7579-177-1.

**Online zdroje:**

*1000 dnů ruské války proti Ukrajině: OSN oznámila počty civilních obětí*. Online. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-lidske-ztraty-kolik-vojenskych-i-civilnich-obeti-obe-strany-udavaji-226044>. [citováno 2024-12-31].

*Atlas předsudku. Víte, kolik žije v Česku cizinců?* Online. Dostupné z: <https://www.atlaspredsudku.cz/atlas-predsudku>. [citováno 2024-12-16].

BBC. Witness History. *The Damascus Spring*. Online. Dostupné z: <https://www.bbc.co.uk/programmes/p00ntw99> [cit. 2024-12-19].

*Статья Владимира Путина „Об историческом единстве русских и украинцев“*. Online. Dostupné z: <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>. [citováno 2024-12-31].

Council on Foreign Relations. *Syria's Civil War: The Descent Into Horror*. Online. Dostupné z: <https://www.cfr.org/article/syrias-civil-war> [citováno 2024-12-26].

Encyclopædia Britannica. *Arab Spring, History, Revolution, Causes, Effects, & Facts*. Online. Dostupné z: <https://www.britannica.com/event/Arab-Spring> [citováno 2024-12-26].

European Commission - European Union, Eurostat. *Asylum applications - annual statistics - Statistics Explained*. Online. Dostupné z: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum\\_statistics&oldid=558844](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics&oldid=558844) [citováno 2024-12-26].

European Union. *Agency for Fundamental Rights. Asylum and migration into the EU in 2015*. Online. Dostupné z: [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/fra-2016-fundamental-rights-report-2016-focus-0\\_en.pdf](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2016-fundamental-rights-report-2016-focus-0_en.pdf) [citováno 2024-12-16].

European Union. *Pakt o migraci a azylu - Migration and Home Affairs*. Online. Dostupné z: [https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum\\_cs](https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_cs) [citováno 2024-12-27].

EUR-Lex. *EVROPSKÝPROGRAMMIGRACI*. Online. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0240&from=DE> s. 6 [citováno 2024-12-27].

Global Focus. *Syria situation - UNHCR Global Focus*. Online. Dostupné z: <https://reporting.unhcr.org/syria-situation-global-report-2022> [citováno 2024-12-12].

HADAD, Hamzeh. *From shock and awe to stability and flaws: Iraq's post-invasion journey*. Online. European Council on Foreign Relations, 2023. Dostupné z: <https://ecfr.eu/publication/from-shock-and-awe-to-stability-and-flaws-iraqs-post-invasion-journey/>. [citováno 2024-12-19].

Ministerstvo vnitra. *Roční zprávy o situaci v oblasti migrace a integrace cizinců v České republice za roky 2001–2023*. Online. Dostupné z: <https://mv.gov.cz/migrace/clanek/rocnizpravy-o-situaci-v-oblasti-migrace-a-integrace-cizincu-v-ceske-republice-za-roky-2001-2023.aspx> [citováno 2024-12-26].

*Nová bilance: Během dvou let války na Ukrajině zemřely desetitisíce lidí*. Online. Dostupné z: <https://eurozpravy.cz/zahranicni/nova-bilance-behem-dvou-let-valky-na-ukrajine-zemrely-desetitisice-lidi.jyzse6lb> [citováno 2024-12-31].

Open Migration. *Bauman: "Walls against migrants are a victory of terrorism"*. Online. 27. 12. 2015. Dostupné z: <https://openmigration.org/en/op-ed/bauman-walls-against-migrants-are-a-victory-of-terrorism/>. [citováno 2024-12-26].

Postup při realizaci aktualizované Koncepce integrace cizinců: Ve vzájemném respektu. In: *Usnesení vlády České republiky ze dne 14. prosince 2022*. č. 1051. 2023, s. 1–26.

Seznam Zprávy. *Assad je v Moskvě, získal azyl i s rodinou*. Online. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/zahranicni-asad-je-v-moskve-ziskal-azyl-266022> [citováno 2024-12-15].

*Syria Expert: ,Things Could Get Much Worse. Here's Who the Real Winner Is. ' | Ep. 43 Aron Lund* [interview]. Tvůrce Decoding Geopolitics Podcast, dotazovaný Aron Lund. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=llCrHnW9P4o>

Ukraine Situation: Regional Refugee Response Plan – January-December 2024. Online. Dostupné z: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/105903>. [citováno 2024-01-25].

Václav Havel: *Rusko neví, kde začíná a kde končí*. Online. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/vaclav-havel-rusko-nevi-kde-zacina-a-kde-konci-160550>. [citováno 2024-01-25].

Vláda České republiky. *Prohlášení zemi V4 k migraci před červnovým zasedáním Evropské rady*. 24. 6. 2015. Online. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/cz/media-centrum/aktualne/prohlaseni-zemi-v4-k-migraci-pred-cervnovym-zasedanim-evropske-rady--132155/> [citováno 2024-12-27].

*Why Syria was DOOMED to collapse* [videoessay]. Scénář a režie Stakuiy, YouTube, 11. 12. 2024. Dostupné z: [https://www.youtube.com/watch?v=H-W-9pAQZeQ & t=325 s](https://www.youtube.com/watch?v=H-W-9pAQZeQ&t=325s).

Wilson Center. Timeline: the Rise, Spread, and Fall of the Islamic State. Online. 28. 10. 2019. Dostupné z: <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state> [citováno 2024-12-12].

WOERTZ, Eckart. *Iraq 20 years after the US invasion: challenges and continuity*. GIGA Focus Middle East, 2023. ISSN 1862-3611. Dostupné z: <https://www.giga-hamburg.de>. [cit. 2024-12-19].

### **Rozhovory:**

Informátorka č. 1.: Biografický rozhovor vedla Michaela Pešková, dne 15. 6. 2024. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátor č. 3.: Biografický rozhovor vedl Jiří Jindra, student FPE ZČU v Plzni, dne 12. 7. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátorka č. 4.: Biografický rozhovor vedla Adéla Karfusová, studentka FPE ZČU v Plzni, dne 9. 6. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátorka č. 5.: Biografický rozhovor vedla Eliška Kocová, studentka FPE ZČU v Plzni, dne 4. 7. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátor č. 6.: Biografický rozhovor vedla Marie Kolářová, studentka FPE ZČU v Plzni, dne 17. 5. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátorka č. 7.: Biografický rozhovor vedla Marie Kolářová, studentka FPE ZČU v Plzni, dne 17. 5. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátorka č. 9.: Biografický rozhovor vedl Štefan Němeček, student FPE ZČU v Plzni, dne 2. 6. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001.

Informátorka č. 10.: Biografický rozhovor vedla Lucie Novotná, studentka FPE ZČU v Plzni, dne 19. 6. 2023. Přepis rozhovoru uložen v archivu pro projekt SGS-2023-001 (V textu není přímo citován, ale rozhovor byl analyzován.)



## **O autorech**

*PhDr. Miroslav Breitfelder, Ph.D.* dlouhodobě působí na Katedře historie Fakulty pedagogické ZČU v Plzni. Mezi jeho hlavní odborné zájmy patří nejnovější dějiny, druhá světová válka a didaktika nejnovějších dějin.

**E-mail:** mbreitfe@khi.zcu.cz

*Mgr. et Mgr. Marie Fritzová, Ph.D.* v současné době přednáší na Katedře historie Fakulty pedagogické ZČU v Plzni. V roce 2016 obhájila doktorskou práci věnující se sociální identitě palestinských křesťanů na Fakultě filozofické ZČU v Plzni v doktorském programu Etnologie. Věnuje se metodě rozhovoru, orální historii, sociální identitě a mezináboženskému dialogu. Od roku 2020 se věnuje dopadům pandemické krize na společnost.

**E-mail:** fritzovamarie@gmail.com

*Bc. Jiří Jindra* je studentem učitelství angličtiny a dějepisu pro základní školy na pedagogické fakultě Západočeské univerzity. Dále pak také vyučuje na střední škole zdravotnické v Plzni a na střední škole ekonomické v Plzni. Vyučuje anglický jazyk, historii a občanskou nauku. Mezi jeho hlavní odborné zájmy patří aktuální geopolitické dění v návaznosti na domácí politickou scénu.

**E-mail:** jjindra@students.zcu.cz

*Bc. Štefan Němeček* je studentem učitelství angličtiny a dějepisu pro základní školy na pedagogické fakultě Západočeské univerzity. Předně se zajímá o didaktiku dějepisu a využití digitálních prostředků ve výuce, ale rovněž i o nejnovější dějiny a jejich roli v dějepisném vyučování.

**E-mail:** nemecekstefan@gmail.com

# **Digitální využití metody orální historie při prezentaci období 2. poloviny 20. století na příkladech německých učebnic dějepisu / Digital use of the oral history method in the presentation of the second half of the 20th century in German history textbooks**

***Vít Janalík***

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.33-50>

## **Abstrakt**

Meritem příspěvku je analýza zapojení digitálních nástrojů obsažených v úkolech a přidružených metodických listech v aktuálních německých dějepisných učebnicích pro výuku historie 2. poloviny 20. století. Snahou je sledovat nejen relevanci aplikace metody orální historie pro zvolená témata tohoto období, ale rovněž možnosti využití k nim se vztahujících digitálních technologií a metodických pokynů. Analýzou docílíme hlubšího porozumění způsobu, jakým jsou digitální nástroje v německých učebnicích dějepisu integrovány do výuky moderních dějin. Cílem příspěvku je poukázat na potenciál metody orální historie učinit výuku dějepisu atraktivnější a motivovat žáky k většímu zájmu o moderní dějiny prostřednictvím využití digitálních technologií. Dalším cílem je zjištění možností aplikace konkrétních strategií v praxi výuky dějepisu a otevření diskuse o případných výzvách a omezeních, které může provázet implementace těchto výukových metod do dějepisné výuky. To vše v závislosti na proměnách výukových metod ve snaze o jejich flexibilnější a efektivnější využití.

## **Abstract**

The aim of the paper is to analyse the integration of digital tools contained in the assignments and associated method sheets in current German history textbooks for teaching history in the second half of the 20th century. The aim is to observe not only the relevance of the application of the oral history method for the chosen topics of this period, but also the possibilities of using the related digital technologies and method sheets. Through the analysis we will achieve a deeper understanding of the way digital tools in German history textbooks are integrated into the teaching of modern history. The aim of the paper is to highlight the potential of the oral history method to make history teaching more attractive and to

motivate students to become more interested in modern history through the use of digital technologies. Another aim is to identify the possibilities of applying specific strategies in the practice of history teaching and to open a discussion on the possible challenges and limitations that may accompany the implementation of these teaching methods in history education. This is in relation to the transformation of teaching methods in an effort to make them more flexible and effective.

**Klíčová slova:**

Orální historie; dějepis; moderní dějiny; učebnice dějepisu; moderní vzdělávání; digitální technologie.

**Keywords:**

Oral history; history; modern history; history textbooks; modern education; digital technologies.

**Úvod**

Moderní doba je neodmyslitelně spjata s prudkým technologickým pokrokem a rozvojem digitálních technologií. Lidé jsou ve velké míře propojeni prostřednictvím online platform, což vede k rychlému šíření informací a kvalitativním změnám v jejich konzumaci. Vzdělávací systém se těmto změnám nemůže vyhnout a musí se s nimi vypořádat, aby nezaostával a dokázal držet krok s novými nároky moderní informační společnosti.<sup>1</sup> Ve výuce dějepisu dlouhodobě dominovala práce s písemnými prameny uvedenými v učebnicích. V posledních letech se však stále více doporučuje využívání vizuálních a audiovizuálních pramenů. Tento trend se výrazně zintenzivnil s nástupem a rozvojem digitálních technologií, které poskytují širokou škálu možností pro zpřístupnění historických pramenů a interaktivních materiálů. Tyto nové technologie mohou významně obohatit výuku dějepisu a přinést nové formy poznání.

Žáci se však ve svém každodenním životě setkávají i s nepsanou historií, a to v podobě vyprávění svých příbuzných a známých. Takto předávaná historie má často větší vliv na formování představ o minulosti než školní učebnice, a proto je důležité, aby byla v rámci školního prostředí vhodně korigována a doplněna. Z tohoto důvodu se v tomto příspěvku zaměříme na digitální využití metody orální historie ve výuce dějepisu, která pracuje se vzpomínkami pamětníků a jejich osobními příběhy.

---

<sup>1</sup> Kolektiv autorů. *Proč věříme dezinformacím? Strategická komunikace jako možná cesta z bludného kruhu*. Praha: Kniha Zlín, 2024. s. 17-19.

Tento příspěvek rozšiřuje předchozí analýzu publikovanou v časopise MEMO 2023/1 a zaměřuje se na nové aspekty německých učebnic, které byly dosud diskutovány jen okrajově. Konkrétně se věnuje dalšímu rozvoji digitálních nástrojů pro výuku moderních dějin a zkoumá nové přístupy i interpretace vybraných historických událostí v rámci metody orální historie, s důrazem na obsahovou a didaktickou stránku výuky.<sup>2</sup>

Meritem příspěvku je analýza zapojení digitálních nástrojů obsažených v úkolech a přidružených metodických listech v aktuálních německých dějepisných učebnicích pro výuku historie 2. poloviny 20. století. Snahou je sledovat nejen relevanci aplikace metody orální historie pro zvolená témata tohoto období, ale rovněž možnosti využití k nim se vztahujících digitálních technologií a metodických pokynů. Analýzou docílíme hlubšího porozumění způsobu, jakým jsou digitální nástroje v německých učebnicích dějepisu integrovány do výuku moderních dějin.

Cílem příspěvku je poukázat na potenciál metody orální historie učinit výuku dějepisu atraktivnější a motivovat žáky k většímu zájmu o moderní dějiny prostřednictvím využití digitálních technologií. Dalším cílem je zjištění možnosti aplikace konkrétních strategií ve výuce dějepisu a otevření diskuse o případných výzvách a omezeních spojených s implementací těchto výukových metod v praxi. Součástí příspěvku je rovněž analýza zapojení digitálních nástrojů v německých učebnicích dějepisu a metodických listech pro výuku historie 2. poloviny 20. století, která nám může posloužit jako inspirace pro český vzdělávací systém.<sup>3</sup>

### **Strategie 2030+ a metoda orální historie**

Využití metody orální historie ve výuce dějepisu získává stále větší uznání, ačkoli není běžně integrováno do standardního vzdělávacího programu. *Strategie 2030+* představuje klíčový dokument pro rozvoj vzdělávání v České republice, jehož cílem je vytvoření otevřeného a flexibilního vzdělávacího systému. Mezi hlavní cíle této strategie patří zaměření na kompetence potřebné pro aktivní občanský, profesní a osobní život a snížení nerovnosti v přístupu ke kvalitnímu vzdělávání.

Jedním z cílů *Strategie 2030+* je také snížení nadměrného množství informací ve výuce, přičemž se počítá s posílením občanského vzdělávání, do kterého spadá i dějepis. Tento přístup klade důraz na dovednosti a znalosti nezbytné pro život v demokratické společnosti, jako jsou kritické myšlení a aktivní zájem o veřejné dění.

<sup>2</sup> Příspěvek vychází z výstupu prezentovaného dne 19. září 2024 na 9. mezinárodní konferenci České asociace orální historie s názvem „Orální historie v 21. století: Rozhovor a jeho budoucnost“.

<sup>3</sup> Východiskem pro koncipování příspěvku budou poznatky z autorova výzkumu realizovaného v rámci zahraničního studijního pobytu v Georg Eckert Institut - Leibniz Institut für internationale Schulbuchforschung v německém Braunschweigu v roce 2022.

Při modernizaci rámcového vzdělávacího programu je důležitým aspektem individualizace vzdělávacího procesu. Kromě integrace digitálních technologií a většího zapojení výuky mimo školu se klade důraz na rozmanitost vzdělávacích metod. Velkou výhodou českého vzdělávacího systému je vysoká míra autonomie škol, která podporuje inovace, jako jsou kvalitní edukační programy kulturních institucí, např. *Post Bellum*.<sup>4</sup>

Metoda orální historie má potenciál přispět k naplnění cílů *Strategie 2030+*, především díky možnosti většího využití digitálních technologií a kritického přístupu ke zdrojům. Spojení s rodinnými příslušníky při sběru vzpomínek může zvýšit atraktivitu dějepisu<sup>5</sup> a motivovat žáky k zájmu o moderní dějiny. Tímto způsobem získávají žáci hlubší porozumění historickým událostem, což jim umožňuje lépe chápat i současnost.<sup>6</sup> Zapojením výsledků do místní kultury, např. prostřednictvím prezentací v knihovnách nebo muzeích, mohou žáci přispět ke komunitnímu životu.

### **Digitalizace dějepisu a metoda orální historie**

V návaznosti na tento dokument se v další části blíže zaměříme na to, jak digitální technologie vlastně proměňují způsob výuky dějepisu a jaké místo v tomto procesu zaujímá metoda orální historie. Digitální nástroje umožňují žákům získávat nové informace o historických událostech a jevech atraktivní formou. Data mohou získávat různými způsoby, například prostřednictvím online zdrojů na dějepisných portálech (např. *Moderní-Dějiny.cz*, *HistoryLab*, *Paměť národa*, nebo *Historiana*), které je mohou v určitém smyslu „přenést“ do centra historického dění.<sup>7</sup> Využíváním těchto nástrojů si žáci nejen osvojují digitální kompetence, na které klade důraz *Strategie 2030+*, ale zároveň posilují své dovednosti v oblasti historické a mediální gramotnosti, a to jak při vnímání a posuzování historické reality, tak při práci s historickými zdroji a prameny.<sup>8</sup>

Tyto zdroje, vedle dobových pramenů pro starší dějiny, využívají také metodu orální historie pro moderní období. Důraz je kladen na prezentaci regionálních

<sup>4</sup> Kolektiv autorů. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*, s. 9-28.

<sup>5</sup> KITSON, Alison; HUSBANS, Chris. STEWARD, Susan. *Teaching and Learning History 11-18: understanding the Past*, s. 88.

<sup>6</sup> STEPHAN, Anke. *Erlebte Geschichte? Oral History im Geschichtsunterricht: Ein Zeitzeugenprojekt zur Flucht und Vertreibung der Deutschen aus Ostmitteleuropa*. Eckert. Dossiers 3, 2019. s. 9.

<sup>7</sup> ŽALSKÝ, Pavel. Dějepis a digitální technologie. *Dějepis. Revize.edu.cz*. Online, 26. 4. 2021, cit. 24. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/22872/VIRTUALNI-PROSTREDI-VYUCE-DEJEPISU.html>

<sup>8</sup> VONÁŠEK, Martin. Jak pomáhá rozvoj/osvojení digitálních kompetencí výuce dějepisu a mediální výchovy?. *RVP.CZ*. Online, 5. 5. 2022, cit. 25. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/23103/JAK-POMAHA-ROZVOJ-OSVOJENI-DIGITALNICH-KOMPETENCI-VYUCE-DEJEPISU-A-MEDIALNI-VYCHOVY.html>

dějin, práci s rodinnou pamětí a na dějiny každodennosti, které mapují běžné životy lidí.<sup>9</sup> Metoda orální historie umožňuje srovnání tzv. velkých dějin, jak jsou prezentovány v učebnicích dějepisu, s tzv. „malými dějinami“, které spočívají v autentickém svědectví pamětníků. Historická fakta se tak konfrontují s konkrétními příběhy, čímž žákům poskytují rozměr nezbytný pro hlubší pochopení historických událostí a umožňují jim chápat jejich různé interpretace. Žáci si tak mohou uvědomit, na čem závisí a co ovlivňuje naše chápání dějin. Digitální využití metody orální historie ve výuce dějepisu zahrnuje portály se svědectvími pamětníků (např. *Paměť národa*) a je dále doplněno dalšími metodami, jako jsou práce s historickými dokumenty a audiovizuálními materiály (obrazy, fotografie apod.).<sup>10</sup>

Přestože metoda orální historie představuje cenný nástroj v historickém výzkumu a výuce dějepisu, čelí různým námitkám, které často pramení ze specifického pohledu na akademické standardy této metody. Ve školní výuce je však klíčové zdůraznit, že osobní vzpomínky jsou jednou z nejefektivnějších forem předávání historických zkušeností. Žáci se tímto způsobem setkávají s historickým vědomím v praktické podobě, což přispívá k trvalejšímu porozumění minulosti. Aby se však předešlo riziku ztotožnění osobních vzpomínek s objektivní pravdou, tak je nezbytné, aby svědectví pamětníků byla důkladně analyzována a porovnávána s dalšími prameny. Rozhovory s pamětníky by měly být vedeny prostřednictvím otázek, které překračují pouhé sbírání anekdot.<sup>11</sup> Digitalizace přinesla do této oblasti zásadní změny tím, že umožnila snadnější uchovávání a sekundární analýzu historických rozhovorů. Nicméně, i digitálně zpracované svědectví vyžaduje respektující přístup, který zohledňuje metodologické a etické aspekty výzkumu. Žáci by se měli nejen soustředit na analýzu těchto pramenů, ale také na samotné životní příběhy a ochotu pamětníků sdílet své vzpomínky, což nejenom obohacuje jejich chápání historických událostí a různých interpretací dějin,<sup>12</sup> ale rovněž naplňuje kritéria a výzvy *Strategie 2030+*.

Digitalizovaná podoba dějepisu využívá řadu aktivizačních metod, které mohou učinit tento předmět nejen atraktivnější, ale především podporují kreativní

<sup>9</sup> HERINK, Josef. Dějepis a jeho příležitost v digitálním prostředí. *RVP.CZ*. Online, 26. 5. 2022, cit. 25. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23305/dejepis-a-jeho-prilezitosti-v-digitalnim-prostredi.html>

<sup>10</sup> HERINK, Josef. Dějepis a jeho příležitost v digitálním prostředí. *RVP.CZ*. Online, 26. 5. 2022, cit. 25. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23305/dejepis-a-jeho-prilezitosti-v-digitalnim-prostredi.html>

<sup>11</sup> HENKE-BOCKSCHATZ, Gerhard. *Oral History im Geschichtsunterricht*. Schwalbach am Taunus: WOCHENSCHAU Verlag, 2014. s. 15-16.

<sup>12</sup> APEL, L.; LEH, A.; PAGENSTECHE, C. Oral History im digitalen Wandel: Interviews als Forschungsdaten. In: APEL, Linde. *Erinnern, erzählen, Geschichte schreiben: Oral History im 21. Jahrhundert*. Berlin: Metropol Verlag, 2022. s. 221-222.

a kritické myšlení žáků.<sup>13</sup> Práce s digitálními nástroji se však nesmí stát jedinou metodou ve vzdělávání. Je třeba s nimi zacházet kriticky v souvislosti se zvolenými výukovými cíli, stejně jako s každou jinou metodou a médiem. Nicméně, digitální nástroje mohou významně přispět k výraznému rozvoji kritického myšlení u žáků při získávání, třídění, analyzování a interpretování historických dat. Pomáhají také lépe přistupovat k „malým dějinám“ a každodennímu životu, což je jinak často možné pouze prostřednictvím textových nebo omezených obrazových pramenů, které nemusí být pro žáky tak motivující.<sup>14</sup>

Využití digitálních nástrojů ve výuce dějepisu má bezpochyby své opodstatněné místo a je aplikovatelné jak v prezenční, tak v distanční výuce. V obou případech napomáhá rozvoji nejen kritického a historického myšlení, ale také digitální gramotnosti žáků.<sup>15</sup> Jedno z mnoha pojetí dějepisu zahrnuje socializaci jedince v rámci společnosti, což lze chápat jako schopnost a dovednost začlenit se do společnosti. Vzhledem k tomu je velmi žádoucí, aby se v dějepisu rozvíjela digitální gramotnost,<sup>16</sup> neboť „*historicky gramotný člověk by se měl orientovat v minulosti proto, aby dokázal v současnosti přijímat relevantní opatření směřující k budoucnosti.*“<sup>17</sup> Jedině prostřednictvím propojení historické a digitální gramotnosti bude historické vzdělávání orientováno na současnost a budoucnost.<sup>18</sup>

Je však třeba upozornit, že úspěšná implementace digitálních nástrojů závisí na jejich správném zacílení a zadání. Digitální technologie výrazně proměňují výuku dějepisu a zvyšují zájem o práci s těmito nástroji. Umožňují přístup k širokému spektru autentických dobových svědectví z různých regionů a sociálních prostředí, a kladou důraz na metodu orální historie. Je nezbytné se otázkami spojenými

<sup>13</sup> HERINK, Josef. Dějepis a jeho příležitost v digitálním prostředí. *RVP.CZ*. Online, 26. 5. 2022, cit. 25. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23305/dejepis-a-jeho-prilezitosti-v-digitalnim-prostredi.html>

<sup>14</sup> ŽALSKÝ, Pavel. *Dějepis a digitální technologie*. Dějepis. Revize.edu.cz. Online, 26. 4. 2021, cit. 28. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/22872/VIRTUALNI-PROSTREDI-VE-VYUCE-DEJEPISU.html>

<sup>15</sup> ŽALSKÝ, Pavel. *Dějepis a digitální technologie*. Dějepis. Revize.edu.cz. Online, 26. 4. 2021, cit. 29. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/22872/VIRTUALNI-PROSTREDI-VE-VYUCE-DEJEPISU.html>

<sup>16</sup> BENEŠ, Zdeněk; GRACOVÁ, Blažena. Didaktika dějepisu: Mezi socializací jedince a jeho individuální výchovou. In: *Oborové didaktiky: stav – bilance – perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. s. 289-326. Syntézy výzkumu vzdělávání 2

<sup>17</sup> PINKAS, Jaroslav a kol. Možnosti rozvoje digitální gramotnosti v oboru Dějepis. Historické vzdělávání jako výchova k historické gramotnosti. *Digitální gramotnost*. Online, cit 29.7. 2024. Dostupné na: <https://digigram.cz/rozvoj-digitalni-gramotnosti-dejepis/>

<sup>18</sup> PINKAS, Jaroslav a kol. Možnosti rozvoje digitální gramotnosti v oboru Dějepis. Historické vzdělávání jako výchova k historické gramotnosti. *Digitální gramotnost*. Online, cit 29.7. 2024. Dostupné na: <https://digigram.cz/rozvoj-digitalni-gramotnosti-dejepis/>

s využitím digitálních technologií a proměnou výuky dějepisu věnovat nejen v oblasti pedagogického výzkumu a didaktiky dějepisu, ale také při přípravě budoucích učitelů dějepisu.<sup>19</sup>

Celkově můžeme konstatovat, že digitalizace dějepisu a orální historie vyžadují přístup, který kombinuje technologické dovednosti s porozuměním a respektem k vyprávěným příběhům. Jedině tímto způsobem lze totiž zajistit, aby byla historická data správně interpretována a využita pro obohacení znalostí o minulosti u žáků.<sup>20</sup>

Na základě uvedených informací lze doporučit větší integraci metody orální historie a digitálních nástrojů do výuky dějepisu, aby se lépe naplnily cíle *Strategie 2030+*. V následující části příspěvku se zaměříme na analýzu využití digitálních nástrojů v úkolech a metodických listech obsažených v aktuálních německých dějepisných učebnicích zaměřených na dějiny 2. poloviny 20. století. Tato analýza nám poskytne konkrétní příklady a ilustrace toho, jak mohou digitální nástroje obohatit výuku dějepisu a jaké přístupy mohou být inspirativní pro český vzdělávací systém.

### **Digitální využití metody orální historie v německých učebnicích dějepisu**

Po seznámení s německým vzdělávacím systémem a prostudování aktuální učebnicové produkce určené pro výuku moderních dějin na různých typech škol byly pro záměr tohoto příspěvku vybrány čtyři německé učebnice dějepisu a k nim přidružené metodické listy. Konkrétně se jedná o tyto učebnice:

- *Geschichte entdecken 3* pro gymnázia od nakladatelství C.C.Buchner Verlag z roku 2021
- *Geschichte und Geschehen 10* pro gymnázia od nakladatelství Klett z roku 2022
- *Horizonte Geschichte 10* pro reálné školy od nakladatelství Westermann z roku 2022
- *Geschichte und Geschehen* pro tzv. FOS<sup>21</sup> od nakladatelství Klett z roku 2021

<sup>19</sup> HERINK, Josef. Dějepis a jeho příležitost v digitálním prostředí. *RVP.CZ*. Online, 26. 5. 2022, cit. 29. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23305/dejepis-a-jeho-prilezitosti-v-digitalnim-prostredi.html>

<sup>20</sup> APEL, L.; LEH, A.; PAGENSTECHE, C. Oral History im digitalen Wandel: Interviews als Forschungsdaten. In: APEL, Linde. *Erinnern, erzählen, Geschichte schreiben: Oral History im 21. Jahrhundert*. Berlin: Metropol Verlag, 2022. s. 222.

<sup>21</sup> Fachoberschule.



### *Geschichte entdecken 3*

Tato učebnice určená pro gymnázia využívá metodu orální historii v metodickém listu, který je pojmenovaný jako *Zeitzeugen digital – AR-Apps beurteilen*<sup>22</sup>. Najdeme tu informace o aplikaci *WDR AR 1933-1945*, která poskytuje žákům zážitek v podobě rozšířené reality, díky čemuž se seznámí s příběhem z programu „Děti války“ (konkrétně pak s příběhem „Věra v Londýně“). Žáci si poslechnou příběh a pohybují se po místnosti s chytrým telefonem/tabletem, aby prozkoumali své a „Věřino“ okolí. Mají za úkol zaznamenávat vše, co „Věra“ zažila a jak se cítila, rovněž se mají zaměřit i na audiovizuální prvky, které podporují její vyprávění. Poté mají zhodnotit to, jak hologram („Věru“) vnímali a které audiovizuální prvky považovali za podpůrné a které jako rušivé pro pochopení jejího příběhu.<sup>23</sup> Tematicky se sice aplikace nevěnuje našemu sledovanému období, ale její potenciál by mohl být využit i pro výuku dějin Československa v 2. polovině 20. století. Metodický list se tedy zaměřuje jen na práci se samotnou aplikací a nepředkládá žádné informace o orální historii a ani metodické kroky k vedení rozhovoru. Ty však najdeme v učebnici *Geschichte und Geschehen 10*, která je rovněž určena pro gymnázia a vydalo ji nakladatelství Klett v roce 2022.

### *Geschichte und Geschehen 10*

V této učebnici je metoda orální historie využita v úkolech v učebnici a metodickém listu. V učebnici se můžeme s metodou setkat v kapitole *Svět po roce 1945*, kde v podkapitole *SRN a NDR – dva státy, dva systémy v rozděleném světě 1949-1990* mají žáci za úkol zeptat se svých rodičů a prarodičů na to, jakou roli hrálo sjednocení Německa v jejich životě, a následně pak výsledky prezentovat před třídou. Úkol je doplněn symbolem, který znamená, že se jedná o úkol, který má žáky vést k dalšímu zamyšlení.<sup>24</sup> Tento úkol však neodkazuje na metodický list pojmenovaný *Von und mit Zeitzeuge lernen*<sup>25</sup>, v němž jsou zadány jiné úkoly, které jsou propojeny s digitálními materiály, ke kterým se dostaneme po zadání kódu na webových stránkách nakladatelství. Úkoly jsou určeny pro dvojici, ale rovněž celou třídu. Metodický list se odlišuje od ostatních metodických listů tím, že využívá webový prohlížeč etherpad<sup>26</sup>. Kompletní zadání úkolů v metodickém listu vypadá následovně:

<sup>22</sup> Digitální pamětníci – hodnocení aplikace AR.

<sup>23</sup> *Geschichte entdecken 3. Nordrhein-Westfalen - G9. Vom Deutschen Kaiserreich bis zum Zweiten Weltkrieg.* Bamberg: C.C. Buchner Verlag, 2021. s. 184-185.

<sup>24</sup> *Geschichte und Geschehen 10. Ausgabe Rheinland-Pfalz Gymnasium ab 2021.* s. 133.

<sup>25</sup> Učení se od pamětníků a s jejich pomocí.

<sup>26</sup> webový editor pro spolupráci v reálném čase s otevřeným zdrojovým kódem, který autorům umožňuje současně upravovat textový dokument a prohlížet všechny úpravy účastníků v reálném čase, se schopností zobrazit text každého autora v jeho vlastní barvě

1. „Diskutujte o významu pamětníků na základě výpovědi žáka (D5), historika (D6) a vlastních zkušeností.
2. Shrňte výsledky studie D4. Vysvětlete možné závěry pro práci s pamětníky ve třídě.
3. Ve dvojicích zvažte, zda a jak se mění pracovní postupy při rozhovoru s pamětníkem, pokud se jedná o nahraný rozhovor s pamětníkem. Vypracujte nové pracovní kroky a ověřte je na základě nahraného rozhovoru (D2).
4. Vytvořte ve třídě společný katalog témat pro rozhovory s pamětníky na téma ‚Život v NDR‘. Použijte k tomu etherpad.
5. Na základě materiálů D4 a D5 prodiskutujte, jak byste chtěli práci s pamětníky ve třídě organizovat. Proveďte tento postup pro jedno z témat z úkolu 4 v rozhovorech s pamětníky a/nebo s nahranými rozhovory (D3).“<sup>27</sup>

V metodickém listu rovněž najdeme pracovní kroky k vedení rozhovoru, které mají žákům usnadnit plnění zadaných úkolů:

1. **Příprava**
  - Zorganizujte záznamovou techniku.
2. **Tázání**
  - Zkontrolujte techniku nahrávání.
  - Požádejte také o prameny, například fotografie.
3. **Vyhodnocení**
  - Uspořádejte si poznámky jako shrnutí obsahu.
  - Dávejte pozor na subjektivní názory, rozpory a nepřesnosti, protože pamětníci nejsou objektivními prameny.<sup>28</sup>

### *Horizonte Geschichte 10*

V této učebnici určené pro reálné školy je orální historie zastoupena v metodickém listu nazvaném *Zeitzeugen im Geschichtsunterricht*<sup>29</sup>, kde mají žáci zadaný úkol, který propojuje online prostředí s metodou orální historie:

„Pomocí kroků a webových kódů analyzujte výpovědi pamětníků a porovnejte jejich pohledy na události.

Pro srovnání vyberte jeden pohled z východní perspektivy (M2, M4) a jeden ze západní perspektivy (M1, M3).“<sup>30</sup>

Tento úkol tedy využívá metodu orální historie ve zprostředkované (online) podobě a omezuje se jen na analýzu a srovnání vzpomínek.

<sup>27</sup> *Geschichte und Geschehen 10. Ausgabe Rheinland-Pfalz Gymnasium ab 2021.* s. 142-143.

<sup>28</sup> *Geschichte und Geschehen 10. Ausgabe Rheinland-Pfalz Gymnasium ab 2021.* s. 142-143.

<sup>29</sup> Pamětníci v hodinách dějepisu

<sup>30</sup> *Horizonte - Geschichte 10. Schülerband. Für Realschulen in Bayern.* Braunschweig: Westermann, 2022. s. 110-111.

Dále v metodickém listu najdeme krátké pojednání o roli pamětníka v historickém poznání. Díky dobovým svědkům si můžeme podle tohoto metodického listu mnohé věci lépe představit a souvislosti jsou nám pak jasnější. Ani zde nechybí zmínka o tom, že i k takovému druhu pramene je nutné přistupovat kriticky. Mezi hlavní důvody je uvedena prodleva mezi prožitím události a jejím současným popisem, stejně problematická je subjektivita v prožívání historické události. Samotná „orální historie“ v tomto krátkém pojednání není zmíněna.

Poté následují informace o čtyřech pamětnících, kteří byli zvoleni z toho důvodu, aby autoři poukázali na subjektivitu prožívání historické události zmiňovanou v úvodním pojednání. Žákům tak chtějí zprostředkovat různé pohledy na historickou událost (v tomto případě se jedná o pád berlínské zdi). V metodickém listu jsou na okrajích obsaženy kódy po jejichž zadání na webových stránkách nakladatelství<sup>31</sup> se žáci dostanou ke vzpomínkám jednotlivých aktérů, které jsou umístěny na portále k tomu určeném. Vzpomínky jsou na portále jak ve videoverzi, tak v psané podobě. Tímto způsobem pak žáci budou plnit zadané úkoly v závěru, ke kterým jim mají pomoci tři kroky k analýze rozhovoru, které najdeme na okraji metodického listu v této podobě:

### 1. **Životopis pamětníka**

*O koho se jedná (věk, profese, původ)?*

*Kolik let bylo osobě v době, kdy se událost, o níž podává zprávu, stala?*

*Kolik let od té doby uplynulo?*

*Proč chce podat zprávu právě v tomto období?*

### 2. **Obsah nabídky**

*O čem se podávají zprávy?*

*Které pasáže jednoznačně spadají pod „osobní vnímání“?*

*S několika pamětníky: V čem jsou názory společné a v čem se liší?*

### 3. **Interpretace**

*V čem výroky odpovídají objektivnímu pohledu?*

*V čem se popisy odchyľují od obecně přijímané verze události?*

*S několika pamětníky: Jaké jsou možné důvody různých tvrzení a úsudků?<sup>32</sup>*

Prostřednictvím těchto kroků se metodický list zaměřuje na hloubkovou analýzu obsahu výpovědí a interpretací historických událostí z různých pohledů. Metodický list tedy volí analytický přístup k pamětníkům a poskytuje konkrétní příklady s možností přístupu ke zvukovým a psaným záznamům.

<sup>31</sup> [www.westermann.de/webcode](http://www.westermann.de/webcode)

<sup>32</sup> *Horizonte - Geschichte 10. Schülerband. Für Realschulen in Bayern.* s. 110-111.

*Geschichte und Geschehen*

V poslední analyzované učebnici určené pro tzv. FOS<sup>33</sup> najdeme v metodickém listu pojmenovaném *Zeitzeugen in Form von Podcasts eine Stimme geben*<sup>34</sup> poznámku na navazující úkol v učebnici, a to v kapitole *Západní a východní Evropa po roce 1945: snaha o prosperitu a participaci* v následujícím znění: „*Vyslechněte dobové svědky o významu politiky vlády Willyho Brandta a porovnejte získané výpovědi. K tomuto účelu použijte stránku s metodami na str. 350-351.*“<sup>35</sup> Tento úkol spočívá v prohloubení metodického listu a v učitelské učebnici k němu navíc najdeme tento dovysvětlující komentář pro pedagogy: „*Osoba Willyho Brandta a politika s ním spojená vedla nejen k určitému optimismu u části mladé generace, ale také ke znatelné polarizaci. Zpětné hodnocení osoby pamětníky může být odpovídajícím způsobem závažné.*“<sup>36</sup>

Samotný metodický list využívá metodu orální historie ve formě podcastů. Nejprve zde najdeme základní informace o samotné orální historii, tato část je nazvaná *Orální historie – nesnadná metoda*. Metoda orální historie podle autorů „*zaznamenává životní příběhy pamětníků formou rozhovoru, přičemž hlavní roli hrají subjektivní zkušenosti jednotlivých aktérů.*“<sup>37</sup> Z toho důvodu je označována jako zkušenostní historie nebo zkušenostní věda. Vzhledem k tomu, že je orální historie silně subjektivní a emocionální, tak pro ni uvádí i označení jako zážitková historie. Mezi negativní aspekty této metody patří podle tohoto metodického listu problematika paměti, která je „*fragmentární, lokalizována a často se vrací ke stereotypům.*“<sup>38</sup> Autoři však zmiňují, že v současné době existuje několik výzkumů mozku, které se věnují paměti a falšování vzpomínek. Pozitivně autoři naopak vnímají možnost vyměňovat si zkušenosti a způsoby identifikace prostřednictvím vzájemných setkání.

<sup>33</sup> FOS neboli Fachoberschule – odborné nástavbové studium, je škola, na které mohou žáci získat během dvou let způsobilost ke studiu vysoké odborné školy (Fachhochschulreife). První rok studia zahrnuje odborný výcvik ve firmách i výuku ve škole, zatímco v druhém roce probíhá všeobecná a odborná výuka ve škole. Dostupné z: <https://www.begegnungsraum-geschichte.uni-passau.de/cz/skolske-system/>

<sup>34</sup> Poskytnutí hlasu pamětníkům ve formě podcastů

<sup>35</sup> *Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfach. Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium. Lehrerband.* Stuttgart: Klett, 2021. s. 350-351.

<sup>36</sup> *Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfach. Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium. Lehrerband.* s. 207.

<sup>37</sup> *Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfach. Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium. Lehrerband.* s. 350.

<sup>38</sup> *Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfach. Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium. Lehrerband.* s. 350.

Vytvoření podcastu je podle autorů velmi užitečné pro záznam výsledků orální historie a jejich kritickou prezentaci široké veřejnosti. Dále je vhodné představit určité téma z více úhlů pohledu a zahrnout do něj různé pohledy pamětníků. Sdělené informace by měly být živě a smysluplně podány formou živé informační zprávy, která fakta činí obzvláště zajímavými prostřednictvím různých prostředků a efektů. Na rozdíl od videa je totiž design podcastu omezen tím, co lze přenášet akusticky. Metodické kroky k vytvoření podcastu jsou rozděleny do tří oddílů: **příprava, realizace, prezentace**, a to v této zhuštěné podobě:

### **Příprava**

*Před zahájením projektu si poslechněte profesionální podcasty na internetu v mediálních knihovnách veřejnoprávních vysílatelů nebo na kanálech YouTube. Získáte tak některé dojmy, které mohou být pro vaši práci cenné. Je také vhodné se s tématem předem podrobně seznámit. Získáte tak přehled a dobře se připravíte na rozhovor s pamětníkem. V každém případě byste si měli otázky předem podrobně sepsat a probrat je s pamětníkem nebo pamětníky, aby během rozhovoru nedošlo k nedorozumění. Upozorněte dotazované, že by měli během rozhovoru mluvit jasně a zřetelně, aby byly nahrávky srozumitelné. Nezapomeňte předem vyzkoušet kvalitu zvuku ve vhodném prostředí. Během rozhovoru je nezbytné, abyste si osvojili smysl pro takt, neboť pamětníci mají právo na respektování svého soukromí. Jako malý projev vděčnosti můžete pamětníkovi předat kytici květin.*

### **Realizace**

*S návrhem podcastu vám jistě pomůže učitel informatiky. K vytvoření podcastu můžete také sami využít následující kroky:*

- 1. Po nahrání rozhovoru pomocí diktafonu jej uložte do počítače/notebooku. Moderní počítače, chytré telefony a tablety však dnes disponují také funkcí diktování. Zvukové soubory lze snadno přenést do počítače, například prostřednictvím USB.*
- 2. Aby byl podcast pro posluchače přitažlivý, je vhodné sepsat krátký úvod ve formě informativního textu, který jste sami namluvili. Faktografický text namluvte pomalu a zřetelně do diktafonu nebo do mikrofonu technického zařízení. Poté byste měli nechat promluvit pamětníka.*
- 3. Jako program pro úpravu zvuku doporučujeme použít program Audacity, který je zdarma k dispozici na internetu. Ten umožňuje importovat a upravovat hlasové soubory. Nejprve se s programem seznámte a v případě potřeby požádejte o radu odborníka.*

4. *Do podcastu je také možné přidat vhodnou hudbu odpovídající tématu. K vytvoření hudby na pozadí můžete použít stránku [www.freesound.org](http://www.freesound.org). Hudba je k dispozici zdarma. Po stažení vhodné hudby je třeba novou skladbu importovat do „otevřeného projektu“. Nyní pomocí programu Audacity smíchejte hlasové soubory dohromady. Upozorňujeme však, že mluvený text je hlasitější než hudba na pozadí.*
5. *Zvukové soubory byste měli strukturovat podle tematických hledisek. Ponechte vhodné pauzy a mějte na paměti, že různá hlasitost vytváří pro posluchače efekty. Vzhledem k tomu, že podcast slouží jako informační médium, je třeba se vyvarovat zbytečných vlivů.*

### **Prezentace**

*Podcast můžete publikovat na webové stránce, kterou jste si sami vytvořili. Musíte však předem získat souhlas pamětníka. Váš podcast by také neměl přesáhnout 10 megabajtů, jinak bude stahování pro uživatele trvat příliš dlouho. Kromě toho by váš podcast měl být na webové stránce opatřen úvodním textem. Samozřejmě můžete podcast vytvořit i pro jiné příležitosti, například jako příspěvek do školní soutěže, pro zveřejnění ve školním rozhlasovém vysílání nebo jako podklad pro školní kroniku.<sup>39</sup>*

V závěru metodického listu najdeme návrhy na projekt pro využití zmiňovaných pracovních kroků k vytvoření podcastu, mezi které patří:

- *Život na Východě a Západě: „Všechno dobré!“ – „Všechno špatné?“ – Recenze*
- *Rok 1989 – zásadní zlom pro německou ekonomiku?*
- *Sjednocení na Východě a Západě - společné německé dějiny?*
- *Proces sjednocení v letech 1990-2000 – Kdo byli vítězové a kdo poražení?*
- *Prázdninové cesty po sjednocení ve východním a západním Německu – Němci se vzájemně poznávají<sup>40</sup>*

Můžeme konstatovat, že analýza zapojení digitálních nástrojů a využití metody orální historie v aktuálních německých učebnicích dějepisu pro výuku 2. poloviny 20. století ukázala různé přístupy k jejich zpracování. Významná historická témata z tohoto období, jako je např. život v rozděleném Německu, sjednocení Německa, pád Berlínské zdi a politika Willyho Brandta, jsou prezentována způsobem, který

<sup>39</sup> *Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfach. Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium. Lehrerband. s. 350-351.*

<sup>40</sup> *Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfach. Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium. Lehrerband. s. 351.*

žákům umožňuje komplexní porozumění těmto událostem. Učebnice využívají různé formy digitálních nástrojů, jako jsou například aplikace s rozšířenou realitou nebo online platformy, které mají žákům přiblížit historické události a osobní příběhy pamětníků. Konkrétně v učebnici *Geschichte entdecken 3* pro gymnázia mají žáci pomocí aplikace *WDR AR 1933-1945* zkoumat příběh „Věra v Londýně“ z programu „Děti války“, díky čemuž mohou zažít historii prostřednictvím rozšířené reality a hodnotit audiovizuální prvky, které podporují vyprávění. Jak jsme již zmiňovali, aplikace se sice tematicky nevěnuje našemu sledovanému období, ale určitě by bylo vhodné ji využít jako inspiraci pro vytvoření podobné aplikace pro výuku dějin Československa ve 2. polovině 20. století (např. k zprostředkování atmosféry pražského jara, invaze vojsk Varšavské smlouvy, sametové revoluce a zániku Československa) i v rámci zadaných úkolů a projektů. Jako jistý pokrok tímto směrem v našem prostředí můžeme hodnotit aktivity organizace *Gulag.cz* nebo společnosti Charles Games, která vytvořila videohry *Attentat 1942* a *Svoboda 1945: Liberation*.

Další učebnice určená pro gymnázia, *Geschichte und Geschehen 10*, využívá webový prohlížeč etherpad a nabízí úkoly zahrnující diskusi o významu pamětníků, analýzu nahraných rozhovorů a vytvoření katalogu témat pro rozhovory s pamětníky, čímž žáky nabádá k hlubšímu zamyšlení nad historickými událostmi. Učebnice *Horizonte Geschichte 10* určená pro reálné školy propojuje online prostředí s metodou orální historie tak, že žáci analyzují a porovnávají svědectví pamětníků z různých perspektiv, což jim má umožnit kritické posouzení faktorů subjektivity v historickém vzpomínání. Poslední analyzovaná učebnice *Geschichte und Geschehen* určená pro tzv. FOS se zaměřuje na využití podcastů pro zaznamenání a prezentaci pamětnických výpovědí. Navíc poskytuje docela podrobné metodické kroky k vytvoření podcastu, přičemž zdůrazňuje nutnost kritického odstupu od svědectví pamětníků.

Analyzované učebnice tak ukazují, jak mohou digitální nástroje a metoda orální historie obohatit výuku dějepisu, zvýšit zájem žáků o moderní dějiny a v neposlední řadě podpořit jejich kritické myšlení. Pro lepší přehlednost si můžeme jednotlivé rozdíly mezi analyzovanými německými učebnicemi dějepisu představit v této shrnutí tabulce:

Název učebnice	Nakladatelství, rok vydání	Typ školy	Historická témata	Metodické přístupy
<i>Geschichte entdecken 3</i>	C.C.Buchner Verlag, 2021	Gymnázium	Život dětí během 2. sv. války	Orální historie, rozšířená realita (AR aplikace), analýza audiovizuálních prvků
<i>Geschichte und Geschehen 10</i>	Klett, 2022	Gymnázium	SRN a NDR (1949-1990), Sjednocení Německa (1990)	Orální historie, digitální materiály, webový prohlížeč etherpad, analýza rozhovorů, pracovní kroky k vedení rozhovoru
<i>Horizonte Geschichte 10</i>	Westermann, 2022	Reálná škola	Pád Berlínské zdi (1989), život v NDR	Orální historie, analýza výpovědí pamětníků prostřednictvím online platformy
<i>Geschichte und Geschehen</i>	Klett, 2021	FOS	Politika Willyho Brandta, německá společnost po roce 1945	Orální historie, podcasty, kritická analýza zvukových záznamů, pracovní kroky k vytvoření podcastu

Tab. 1: Digitální využití metody orální historie v německých učebnicích dějepisu – shrnutí

## Závěr

Na základě provedené analýzy německých učebnic dějepisu zaměřených na 2. polovinu 20. století můžeme konstatovat, že integrace digitálních nástrojů a metody orální historie do výuky moderních dějin má značný potenciál zvýšit atraktivitu dějepisu a motivovat žáky k většímu zájmu o moderní dějiny. Zmíněné příklady z těchto učebnic nejenže ožívují historické události, ale také poskytují žákům možnost interaktivního učení a multiperspektivního pohledu na dějiny. Využití metody orální historie v německých učebnicích dějepisu nabízí žákům příležitost k přímému kontaktu s pamětníky, což může z dějepisné výuky vytvořit daleko osobnější a emocionálnější předmět. Takový přístup může výrazně



příspět k hlubšímu zájmu žáků o moderní dějiny, protože jim umožňuje vidět historii z perspektivy jednotlivců, což bývá přesvědčivější než tradiční metody založené pouze na faktech a datech.

Na základě analýzy metodických listů a konkrétních příkladů z německých dějepisných učebnic můžeme navrhnout několik konkrétních strategií pro integraci digitálních technologií a orální historie do výuky dějepisu:

- Využití aplikací s rozšířenou realitou, které umožní žákům interaktivně prozkoumávat historické události prostřednictvím AR<sup>41</sup> aplikací poskytujících multimediální zážitky a osobní příběhy.
- Vést žáky k vytváření vlastních podcastů na základě rozhovorů s pamětníky, což jim umožní prakticky aplikovat získané historické znalosti a dovednosti v oblasti mediální gramotnosti.
- Vytváření a využívání webových platforem (např. *Padlet*), kde žáci mohou sdílet své projekty, diskutovat o historických událostech a analyzovat různé perspektivy prostřednictvím digitálních materiálů.

Implementace těchto metod do praxe však přináší i určité výzvy a omezení, které je třeba vzít v úvahu:

- Technologické vybavení, neboť všechny školy (případně žáci) nemusí být dostatečně vybaveny potřebnou technologií z důvodu finanční náročnosti.
- Příprava pedagogů, protože učitelé nemusí být adekvátně vyškoleni, aby mohli efektivně využívat digitální nástroje a metodu orální historie ve výuce.
- Kritické myšlení s sebou nese zvýšenou náročnost během plnění zadaného úkolu využívající metodu orální historie, proto je nutné, aby pedagogové vedli žáky ke kritické analýze získaných informací, zvlášť při práci s osobními svědectvími, která mohou být subjektivní a někdy zkreslená.

Závěrem lze říci, že integrace digitálních technologií a orální historie do výuky dějepisu představuje významný krok směrem k modernizaci vzdělávacích metod a naplnění výzev *Strategie 2030+*. Flexibilita a efektivita těchto metod totiž umožňuje nejen zvýšit zájem žáků o historii, ale také jim poskytuje nástroje k hlubšímu porozumění komplexnosti historických událostí. Tento přístup může inspirovat k dalším inovacím ve výuce a přispět tak k vytvoření dynamičtějšího a kreativnějšího vzdělávacího systému, který více odpovídá potřebám moderní informační společnosti.

---

<sup>41</sup> rozšířená realita

**Seznam zdrojů:**

APEL, L.; LEH, A.; PAGENSTECHEK, C. Oral History im digitalen Wandel: Interviews als Forschungsdaten. In: APEL, Linde. *Erinnern, erzählen, Geschichte schreiben: Oral History im 21. Jahrhundert*. Berlin: Metropol Verlag, 2022. ISBN 978-3-86331-651-8

BENEŠ, Zdeněk; GRACOVÁ, Blažena. Didaktika dějepisu: Mezi socializací jedince a jeho individuální výchovou. In: *Oborové didaktiky: stav – bilance – perspektivy*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2015. ISBN 978-80-210-7769-0

HENKE-BOCKSCHATZ, Gerhard. *Oral History im Geschichtsunterricht*. Schwalbach am Taunus: WOCHENSCHAU Verlag, 2014. ISBN 978-3-89974889-5

HERINK, Josef. Dějepis a jeho příležitost v digitálním prostředí. *RVP.CZ*. Online, 26. 5. 2022, cit. 29. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/23305/dejepis-a-jeho-prilezitosti-v-digitalnim-prostredi.html>

KITSON, Alison; HUSBANS, Chris. STEWARD, Susan. *Teaching and Learning History 11-18: understanding the Past*. New York: Open University Press, 2011. ISBN 9780335238224

Kolektiv autorů. *Proč věříme dezinformacím? Strategická komunikace jako možná cesta z bludného kruhu*. Praha: Kniha Zlín, 2024. ISBN 978-80-7662-651-5

Kolektiv autorů. *Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2030+*. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2020. ISBN 978-80-87601-47-1

PINKAS, Jaroslav a kol. Možnosti rozvoje digitální gramotnosti v oboru Dějepis. Historické vzdělávání jako výchova k historické gramotnosti. *Digitální gramotnost*. Online, cit 29.7. 2024. Dostupné na: <https://digigram.cz/rozvoj-digitalni-gramotnosti-dejepis/>

STEPHAN, Anke. *Erlebte Geschichte? Oral History im Geschichtsunterricht: Ein Zeitzeugenprojekt zur Flucht und Vertreibung der Deutschen aus Ostmitteleuropa*. Eckert. Dossiers 3, 2019. ISSN 2191-0790

VONÁŠEK, Martin. Jak pomáhá rozvoj/osvojení digitálních kompetencí výuce dějepisu a mediální výchovy?. *RVP.CZ*. Online, 5. 5. 2022, cit. 25. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/23103/JAK-POMAHA-ROZVOJ-OSVOJENI-DIGITALNICH-KOMPETENCI-VYUCE-DEJEPISU-A-MEDIALNI-VYCHOVY.html>

ŽALSKÝ, Pavel. *Dějepis a digitální technologie*. Dějepis. Revize.edu.cz. Online, 26. 4. 2021, cit. 29. 7. 2024. Dostupné na: <https://clanky.rvp.cz/clanek/22872/VIRTUALNI-PROSTREDI-VE-VYUCE-DEJEPISU.html>

**Učebnice:**

*Geschichte entdecken 3. Nordrhein-Westfalen - G9. Vom Deutschen Kaiserreich bis zum Zweiten Weltkrieg.* Bamberg: C.C.Buchner Verlag, 2021. ISBN 978-3-661-31033-6.

*Geschichte und Geschehen 10. Ausgabe Rheinland-Pfalz Gymnasium ab 2021.* Stuttgart: Klett, 2022. ISBN 978-3-12-443360-2

*Geschichte und Geschehen Kursstufe Basis- und Leistungsfachband: Ausgabe Baden-Württemberg Gymnasium ab 2021.* Stuttgart: Klett, 2021. ISBN 978-3-12-430152-9.

*Horizonte - Geschichte 10. Schülerband. Für Realschulen in Bayern.* Braunschweig: Westermann, 2022. ISBN 978-3-14-112132-2.

**O autorovi**

*Mgr. Vít Janalík*, student kombinované formy doktorského studijního programu Didaktika dějepisu na Filozofické fakultě Ostravské univerzity; oblast výzkumu tvoří metoda orální historie a její využití ve výuce dějepisu pro výuku moderních dějin Československa v 2. pol. 20. st.

**E-mail:** vit.janalik@gmail.com

# **Styk s Němci za druhé světové války. Rekonstrukce případů podle malého retribučního dekretu. Případ sousedského soužití za druhé světové války / Contact with the Germans during World War II: Reconstruction of Cases According to the Small Retribution Decree. A case of neighborly coexistence during the Second World War<sup>3,5</sup>**

***Martina Schwubová***

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.51-66>

## **Abstrakt**

Tento článek se zabývá poválečnou retribucí v tabákové továrně v Písku, konkrétně případy styku s Němci za druhé světové války. Autorka analyzuje různé typy kontaktů (politické, společenské, hospodářské) a jejich poválečné hodnocení. Zaměřuje se na konkrétní případy, jako je obvinění z kolaborace, sousedské spory a rodinné vztahy, které byly po válce posuzovány retribučními komisemi a soudy. Článek ukazuje složitost poválečné očisty a rozdíly v rozhodování mezi komisemi a řádnými soudy.

## **Abstract**

This article deals with post-war retribution in the tobacco factory in Písek, specifically cases of contact with Germans during the Second World War. The author analyses different types of contacts (political, social, economic) and their post-war evaluation. She focuses on specific cases, such as accusations of collaboration, neighbourly disputes and family relations, which were assessed by retributive commissions and courts after the war. The article shows the complexity of post-war purges and the differences in decision-making between commissions and regular courts.

**Klíčová slova:** Protektorátní každodennost; retribuce; tabáková továrna; regionální historie; sousedské soužití.

**Keywords:** Protectorate everydayness; retaliation; tobacco factory; regional history; neighborhood coexistence.

## Úvod

Článek navazuje na předchozí studii „Národní očista podle malého retribučního zákona – Případy z tabákové továrny v Písku“ a věnuje se tématu poválečné retribuční, zejména v kontextu Benešových dekretů, konkrétně velkého a malého retribučního dekretu. Dále se zabývá procesem tzv. národní očisty, který začal spontánně v květnu 1945 a skončil o dva roky později. Hlavním tématem článku je tabáková továrna v Písku, která slouží jako případová studie pro analýzu různých typů kontaktů s Němci během protektorátu. Tyto kontakty byly rozmanité – politické, společenské, hospodářské či odborné – a jejich míra spolupráce, důvěrnost a dopad na ostatní byly po válce předmětem vyšetřování. Článek se zaměřuje na konkrétní případy, jako jsou obvinění úředníků pověřených vedením tovární kuchyně, podezření na udavačství u dělníka Karla M. nebo složitý příběh rodiny ze Slovenska, jejíž válečné a poválečné osudy zahrnují sousedské spory i otázky spojené se sňatkem dcery s Němcem. Text podrobně nerozebírá malý dekret ani dobový kontext, ale pro lepší orientaci čtenáře je obsah dekretu stručně připomenut. Podrobnější informace o pramenech a literatuře jsou uvedeny na konci článku.

Stejně jako v předchozím textu i zde pracuji s částečnou anonymizací osobních údajů. Uvádím pouze křestní jména a první písmeno příjmení. Pokud cituji z dokumentů, kde jsou uvedena plná jména, postupuji stejně a jména anonymizuji. V textu jsou použity citace z dobových materiálů, jako jsou udání, výpovědi obžalovaných a svědků, které jsou psány na stroji nebo ručně, často bez číslování stran a s četnými chybami, překlepy nebo nesprávnou interpunkcí. V některých případech dochází k počeštění původně německy psaných jmen (např. z Wacholda se stává Vachold) a slovo „Němec, Němci“ je někdy psáno s malým počátečním písmenem. U citací jsem zachovala původní pravopis, který neodpovídá současným pravidlům. V předchozím článku se v souvislosti s malým retribučním dekretem objevily některé pojmy, které používám ve zkrácené podobě. Jedná se například o trestně nalézací komisi (TNK), která je synonymem pro bezpečnostní komisi (BK), nebo závodní radu továrny na tabák (ZR).

## Dekrety

Národní očista byla součástí poválečného vládního programu, jehož cílem bylo potrestat válečné zločiny a „očistit“ společnost od osob, které v období zvýšeného ohrožení republiky (21. 5. 1938 – 4. 5. 1947) jakkoli poškozovaly československé obyvatelstvo. Velký retribuční dekret se zaměřoval na závažné případy, kdy udání během války vedlo k úmrtí dané osoby v důsledku mučení, věznění nebo jiných útrap. Malý retribuční dekret se naopak zabýval otázkami národní cti, nepřístojným chováním a veřejným pohoršením. Trestal kolaboranty, Němce a další národnostní menšiny, které poškozovaly první československý

stát, a jejich majetek byl konfiskován. Veřejné instituce, jako ministerstva, státní podniky, školy či umělecké organizace, musely projít povinnou očišťovnou od těch, kteří se za války nechovali loajálně k českému národu. Hranice mezi loajalitou a servilností však byla často nejasná. Lidé v protektorátu se snažili přežít v podmínkách nedostatku, strachu o život a o své blízké. Mnoho z nich poskytovalo finanční podporu rodinám, jejichž členové byli uvězněni gestapem, nebo se zapojovali do pomoci uprchlíkům a partyzánům. Zároveň však pod tlakem okupantů někteří zradili a stali se konfidenty.<sup>1</sup>

### Tabačka

Tabáková továrna v Písku byla součástí státní organizace Tabákové režie<sup>2</sup>, která měla na starosti nákup, zpracování, výrobu a prodej tabákových výrobků. Továrny byly státní a zaměstnanci měli nárok na důchod po určité době odpracovaných let, což bylo v době Rakouska-Uherska spolu s pravidelným platem významnou výhodou. Práce v továrně byla mezi ženami velmi žádaná, neboť kromě stabilního příjmu měli zaměstnanci další benefity, jako byl přístup k lékařské péči, polední polévka, později i plnohodnotný oběd, továrny často disponovaly knihovnami, parky pro odpočinek a později i lázněmi. Ženy také oceňovaly možnost využívat „opatrovnu“, tedy zařízení pro hlídání dětí během pracovní doby. Továrna představovala specifický svět, kombinující prvky úřadu a výrobního provozu.

Úředníci, kteří v továrnách působili, byli již od dob Rakouska-Uherska považováni za místní elitu. Měli vyšší vzdělání a postavení a jejich kariérní postup byl určován tabulkovým systémem, který zajišťoval pravidelný plat, ubytování a další výhody. Továrny byly řízeny malým počtem úředníků, kteří byli v rámci svého kariérního postupu přesouváni mezi různými továrnami podle volných míst. Tento systém zajišťoval jednotný způsob řízení všech továren bez ohledu na regionální specifika. S úředníky se často stěhovaly i jejich rodiny, a to jak po celém území monarchie, tak později Československa. Z rodin, které byly s Tabákovou režií úzce spjaty, často pocházeli i noví úředníci. Příkladem je rodina Adée, kde otec Antonín pracoval v různých továrnách monarchie a později se stal ředitelem továrny v Písku. Jeho syn Antonín Adée junior, který v továrně pracoval až do důchodu, poskytl cenné informace o životě v továrně během války a v poválečném období.<sup>3</sup>

<sup>1</sup> § 1, Dekret č. 138/1945 Sb. Dekret presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138> [cit. 3. 4. 2024].

<sup>2</sup> Po vzniku republiky se ustavila Československá tabáková režie (ČSTR).

<sup>3</sup> Národní očista podle malého retribučního zákona – Případy z tabákové továrny v Písku, Memo č.1, 2024, s. 36

Za protektorátu dostaly české podniky německé vedení. Ředitel a jeho zástupce museli být německé národnosti. Po vzniku protektorátu byla část zaměstnanců, zvláště legionářů, nucena odejít do výslužby. To mělo platit i pro tajemníka tabákové továrny Aloise M. Přihlásil se k německé národnosti a stal se ředitelem písecké továrny. Jako Čech chodil dříve s ostatními úředníky do účtárny, kde se debatovalo, bylo možné si přečíst ilegální časopis „Boj“ nebo se podělit o informace ze zakázaného poslechu rádia. Ředitel měl tedy na své úředníky „nabit“ a nutil je ke vstupu do německých organizací. Po intenzivním nátlaku se úředníci rozhodli ke kolektivnímu vstupu do organizace ČSSN<sup>4</sup>, kde byli organizováni až do jejího zrušení. Ředitel podporoval němectví i jinak, došlo například ke vzniku Hitlerjugend, kam se zapojilo sedm děvčat. Ty měly nadstandardní podmínky, například Marie H. nově Mítzi H., mohla pracovat v kanceláři, i když nebyla pro tuto práci kvalifikovaná a neuměla německy. Dělnice s německou státní příslušností dělaly naschvály svým českým kolegyním, zastání poté hledaly u ředitele. Ten úzce spolupracoval s regionálními německými autoritami a byl ve styku s pracovníky gestapa z Klatov. Během jeho působení došlo k udání několika dělnic pro zpěv. Ty pak byly odsouzeny za velezradu na dva roky „natvrdo“. Ve vězení nakonec skončil i samotný ředitel: v roce 1942 byl odsouzen za rozkrádání tabáku.

Další ředitel, Zdenko H., byl do písecké továrny přeložen z Jihlavy. Se svou družkou žil v jedné z vil v továrním areálu. Protože v Písku nikoho neznal, přál si seznámit se se svými podřízenými. Toto zdánlivě nevinné přání včetně diskusí o tom, zda uspořádat výlet nebo seznamovací večírek, však po válce vedlo k obvinění z kriminalizovaného společenského styku s Němci, je zpracováno ve zmíněném předchozím článku.<sup>5</sup> Úředníci, kteří byli s ředitelem a jeho zástupcem v denním kontaktu, byli po válce téměř všichni souzeni v rámci poválečné očisty.

Jedním z nich byl i velmi aktivní adjunkt Karel Č., který se často stýkal s ředitelem Aloisem, M. a příslušníky gestapa, například ve vinárně. Na pracovišti zdravil návštěvy zdviženou pravicí a snažil se být pro své nadřízené nepostradatelný, přičemž nezanedbával ani svůj osobní prospěch. Díky tomu na rozdíl od svých kolegů unikl po zrušení továrny nuceným pracím. Po válce byly obviněny také dívky z dílny za kontakty s Němci. Přestože byla válka, chtěly se bavit a tancovat, ale odmítnout tanec německému vojákovu pro ně často nebylo možné. Závodní rada proto po válce posuzovala vinu osmi dělnic, které se těchto „aktivit“ účastnily.

<sup>4</sup> Český svaz pro spolupráci s Němci.

<sup>5</sup> Národní očista podle malého retribučního zákona – Případy z tabákové továrny v Písku, Memo č.1, 2024, s. 49

Jak je uvedeno výše, o práci v továrně byl mezi ženami zájem a nejinak tomu bylo i za protektorátu. Máme doložena dvě udání za to, že se děvčata dostala do továrny přímluvou u německého radního, který byl v přátelském styku s ředitelem Aloisem M. Záchranu před pracovním nasazením v Říši takto hledala i sama udavačka, pracující předtím jako kadeřnice. Za války došlo k zapojení některých dělníků, dílovedoucích i úředníků do odboje. Jedna linie v továrně byla odborová, další měli v režii zdejší komunisté. Ti byli ve spojení s partyzánskou skupinou z Oslova, kterou ale dopadlo v srpnu roku 1943 gestapo. Pak došlo na zatýkání všech, kteří partyzánům pomáhali. Na počátku roku 1944 zatkl gestapo 60 osob z Písku, z nichž asi patnáct pracovalo v továrně. Celkem bylo z tabačky za celou dobu války pro politickou činnost zatčeno 27 osob.<sup>6</sup> Z toho bylo 6 žen a 21 mužů. Popraveni byli – dělnice Žofie Š.<sup>7</sup> a dílovedoucí Karel F.<sup>8</sup>, ve vězení zemřel ponocný Bedřich S.<sup>9</sup> a pomocný písař Tomáš H.<sup>10</sup>

## Případy

Alfou a omegou očisty byla podle malého dekretu míra styku s Němci. Po válce se tyto kontakty začaly posuzovat. Například dva z úředníků byli jmenováni vedoucím zásobování a kuchyně v továrně (nejprve Karel S., v průběhu války pak Mojmir H.) a po válce byli oba obviněni z hospodářského styku s Němci. Jednalo se o identickou kauzu. Tajemník Karel S. jako jediný z úředníků továrny měl spisy dva, kromě obvinění z hospodářského styku s Němci, byl obviněn i z členství ve fašistické organizaci.<sup>11</sup>

BK 200/46, BK 608/46

Výpis z protokolu z července 1945 sepsaný ve věznici s bývalým ředitelem je stručný: „*Pan S. mi tu a tam dodával životní potřeby.*“<sup>12</sup> Tajemník Karel S. byl obžalován, že zásoboval Němce potravinami. Ředitel vysvětluje: „*Pro továrnu odebíralo se také maso z jatek v Písku, které bylo jednak pro závodní kuchyni a také si mohl odebrati maso, kdo chtěl ze zaměstnanců, na poloviční listky, ale*

<sup>6</sup> SOA Praha, fond Tabákové režie, karton č. 6, „50let trvání závodu“.

<sup>7</sup> Zatčena již 27. 9. 1940 pro šíření ilegálního tisku, zemřela 15. 12. 1942 v Osvětimi. Byla aktivní členkou KSČ.

<sup>8</sup> Legionář, propuštěn do výslužby, byl v kontaktu s oslovskou partyzánskou skupinou. Spolu s ostatními odsouzen k trestu smrti během Sondergericht v písecké sokolovně, popraven na Pankráci 17. 8. 1944

<sup>9</sup> V důsledku tělesných a duševních útrap spáchal sebevraždu ve věznici Breslau 2. 12. 1944.

<sup>10</sup> Ve Zwikau vysílením a nachlazením dostal zápal plic a zemřel 15. 2. 1945.

<sup>11</sup> Národní očista podle malého retribučního zákona – Případy z tabákové továrny v Písku, Memo č. 1, 2024, s. 50

<sup>12</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 9, sign. BK 608/46



*jenom v tom případě, když se jednalo o nucený výsek.*<sup>13</sup> Praxe byla taková, že pokud bylo na jatkách maso k dispozici, dali vědět do továrny. Závodní rozhlasem byli zaměstnanci informováni, zájemci se přihlásili a po převezení masa do továrny si ho vyzvedli a zaplatili penězi i lístky. Němcům v továrně, řediteli a jeho zástupci, ale i dalším úředníkům, co si maso nevyzvedli, se nosilo. Vedoucí nechtěl riskovat zkažení masa (nucený výsek), proto s ním raději za představeným došel. Právě donáška byla kamenem úrazu, protože lidé viděli jen to, že úředník nesl řediteli Němci potraviny. *„Nikdy jsem nedával tajemníkovi S. za donášení mě masa do bytu žádných odměn, jenom jsem mu dal, než šel na jatky nějakou cigaretu, aby to rozdál zaměstnancům na jatkách. Stalo se tak proto, aby bylo častěji pamatováno na závodní kuchyni tabákové továrny, na což jsem bral jako představený reprezentační kuřivo.*<sup>14</sup> Jak ředitel Zdenko H., tak další vyslyšení nepotvrdili tajemníkovi vinu. TNK případ na jaře 1946 zastavila stejně jako případ Mojžíra H.<sup>15</sup>

BK 637/46

Karel M., dělník tabákové továrny od roku 1924, pracoval jako výpomocná síla. Po 10 letech byl přidělen řediteli a v jeho domácnosti pracoval jako posluha. Chodil nakupovat, pomáhal v kuchyni, pracoval na zahradě, prostě podle potřeby. Jak vyplývá z výpovědi bývalého ředitele Aloise M., pan Karel se s pozicí ředitele vlastně „dělil“. V době války byl Karel M. zaměstnán jako brusič nožů pro řezání tabáku a posluhu zajišťoval po práci. Častý styk s ředitelem „odrodilcem“ mu přinesl nedůvěru kolegů, kteří si o něm mysleli, že donáščí. Po válce byl obviněn. *„Byl jsem za provinění, které jsem nespáchal a které mi nikdo nemůže dokázat, potrestán převedením do nižší platové stupnice, ale byl jsem potrestán bezdůvodně.*<sup>16</sup> Očistná komise při závodní radě rozhodla o jeho přeřazení do nižší platové třídy, což znamenalo snížení platu, zároveň mu však byly přiznány nespécifikované polehčující okolnosti, které vedly k jeho přeřazení ke všeobecné manipulaci, v dnešní terminologii: byl přidělen na oddělení logistiky. V březnu 1946 byl i jeho spis postoupen TNK v Písku. Veřejná bezpečnost, která nadále prováděla šetření, vyslechla několik svědků, ovšem nic závadného nezjistila. Již v červenci toho roku rozhodla jak závodní rada, tak komise *„nečinit kárné opatření*<sup>17</sup> a o týden později na neveřejném sezení bylo řízení zastaveno.

<sup>13</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 9, sign. BK 608/46

<sup>14</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 9, sign. BK 608/46

<sup>15</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 4, sign. BK 200/46

<sup>16</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 637/46

<sup>17</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 637/46

BK 636/46

Tento případ trval od května roku 1945 do lednových dnů 1948, kdy padl konečný rozsudek. Žalovaný Václav P., v té době 48letý, byl obviněn ZR, že se „stýkal s Němci v rozsahu přesahujícím míru nezbytné nutnosti.“<sup>18</sup> Ve výpise z protokolu sepsaného v tabákové továrně již koncem května 1945 se dozvídáme, že „dělal hračky pro děti něm. vojáků a jeho dcera se provdala za němce.“<sup>19</sup> Druhá část obvinění se týkala jeho chování mimo továrnu. Anna K., sousedka rodiny Václava P., ohlásila, že v roce 1944 byla se synem předvolána na četnickou stanicí, kde byli přítomni sousedé Václava P. s dcerou a spílali jim. Dále vypovídá, že tuto rodinu navštěvovali Němci, například četník W., a zdrželi se i dlouho do noci. Vyšetřující komise závodní rady vyslechla zaměstnance Václava P. koncem července 1945 a konfrontovala ho s udáními. Uvedl, že hračky dělal na Vánoce pro rodinu kamaráda. Sousedky výpověď popírá, připouští kontakt s Němci jen na svatbě dcery. Protože „závadné“ chování truhláře se dělo mimo továrnu a také proto, že pan Václav požádal o odchod do výslužby, postupuje továrna jeho spis, v únoru 1946, Bezpečnostnímu oddělení ONV<sup>20</sup> v Písku. Další vyšetřování je tak v režii SNB<sup>21</sup> a TNK.

Pan Václav P. pracoval pro Tabákovou režii na Slovensku jako truhlář. Po vyhlášení slovenské samostatnosti 14. 3. 1939 byla jeho rodina vyhnána. Zaměstnavatel mu přidělil místo v písecké továrně. Po Mnichovu a vyhlášení Protektorátu byl ve městě velký nedostatek bytů, až po dlouhém hledání se Václavovi P. podařilo získat podnájem na Ptáčkovně.<sup>22</sup> Tam již bydleli a hospodařili manželé K. Roku 1943 František K. zemřel, s Annou (50 let) zůstal syn Jaroslav (24 let).

Rodinu Václava P. tvořila jeho temperamentní manželka Irma, slovenská Maďarka, a jejich dcera Alžběta. Ta před válkou udržovala vztah s Jindřichem S., bývalým finančním strážníkem z Komárna. Po přesunu do Písku jejich vztah obnovili. Jindřich pocházel ze smíšené sudetské rodiny a hned na začátku okupace se přihlásil k Němcům, později sloužil v německé armádě. Ze spisů vyplývá, že byl dokonce členem SS. Václav P. nebyl z budoucího zetě nadšený, ale protože Alžběta byla těhotná, nakonec souhlasil. Svatba se konala na začátku prosince 1943.

<sup>18</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>19</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46; u citace jsem zachovala původní pravopis, neodpovídá tedy současným gramatickým pravidlům.

<sup>20</sup> Okresní národní výbor

<sup>21</sup> Sbor národní bezpečnosti

<sup>22</sup> Dům ve stylu švýcarské vily s hospodářskými budovami stojí samostatně za městem u silnice na Tábor. Od centra města je vzdálen cca 3km.

Chování dcery a její sňatek s německým vojákem se staly důvodem obvinění Václava P. ze společenského styku s Němci a z podpory nacismu tím, že sňatek povolil. V obžalobě se uvádí, že jako Čech mohl sňatek odmítnout s odvoláním na německé předpisy, které takové svazky zakazovaly. Souhlas se sňatkem nebyl samozřejmý, a sám Václav P. zmiňoval, že dosažení povolení nebylo snadné. V kruhu jeho známých to způsobilo pohoršení: „*povolení k sňatku Němce s Českou nebylo dáno jen tak a musel vyvíjeti nějakou protičeskou činnost.*“<sup>23</sup>

Druhou částí obvinění bylo „*vyvolávání roztržek s rodinou K. a jejich šikanování vyšetřováním německým četnictvem.*“<sup>24</sup> V květnových dnech 1945 žádal Václav P. souseda Jaroslava K., aby zapomněl na všechno, co se stalo a žádal ho, aby jeho rodině neškodil. Později tuto svou prosbu popírá, ale u souseda vstřícný krok stejně neměl efekt, na Ptáčkovně se „*karta obrátila*“. Po letech strachu, vyhrožování a šikany mohla přijít odplata. Konflikt vygradoval během květnové revoluce. Když si rodina P. dala do oken československé vlajky, přiběhl Jaroslav K. s revolverem v ruce a vlajky jim strhal. Na dotaz, proč odpovídá: „*Protože jste zrádní Češi, je republika a podle toho s vámi bude naloženo.*“<sup>25</sup> Irmu P. při tom udeřil revolverem do obličeje, že měla modřinu. Na Alžbětu P., jako Němku, poslal Jaroslav K. dvakrát eskortu, jednou Američany, podruhé Rusy. Také zařídil, aby jako Němka byla přidělena na práci do jeho hospodářství, aby ji, podle otce Václava, mohl ponižovat. Ten už koncem května hledal pomoc u národního výboru, kam napsal: „*Byl jsem z Komárna vyhnán Maďary za to, že jsem byl Čech a byl u českých spolků, ze Štiavnice jsem byl Hlinkovci též pro to vyhnán a v mojí vlasti jsem ohrožován samými Čechy. Patolízalem u Němců jsem nikdy nebyl, volal jsem na pomoc pořádkovou policii, když jsem musil ve vlastním zájmu a v zájmu mé rodiny.*“<sup>26</sup> Kromě již popsanych problémů se sousedy se v dopise přimlouvá za svou dceru, která „*nikdy neškodila českým lidem, (...) a nikdy nechočila do německé společnosti a na německé úřady*“<sup>27</sup> a prosí, aby nebyla přidělena na práci k sousedovi, ale aby dostala co nejrychleji povolení k odjezdu za manželem do Sudet. Manžel Jindřich S. byl nejprve v americkém zajetí, ale v r. 1947 už bydlel u svých rodičů na Tachovsku. Tam za ním odešla i Alžběta, o které je ve spise zmínka, že pod ochranou neznámého Rusa utekla z internačního tábora.

Ale zpět k sousedům. Jaroslav K. vypovídá, že do roku 1943 probíhalo soužití v domě dobře. Vztahy se začaly zhoršovat po tom, co se Alžběta dala dohromady s Jindřichem S. Za ní chodili na návštěvu on i jeho kamarádi z četnictva, někdy se zdrželi déle. Někdy v roce 1943 šla paní Irma P. pro vodu, ale pumpa

<sup>23</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>24</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>25</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>26</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46.

<sup>27</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

byla rozbitá. Tak si vodu začala nabírat ve stáji, kde ji měl Jaroslav K. příprave-  
nu pro dobytek. Sousedku ze stáje vyhodil. Ona si to nenechala líbit, přivolala  
manžela a dceru, společně pak vyhrožovali Jaroslavovi K., že to tak nenechají.  
Později ten den přišli němečtí četníci a nařídili mu, že musí pustit sousedy do  
stáje pro vodu, kdykoliv budou chtít. Po tomto incidentu požádal Jaroslav K.  
německého správce, pod kterého spadalo hospodářství na Ptáčkovně, aby dal ro-  
dině truhláře výpověď. Ten to opravdu udělal, ale Alžběta se mezitím provdala,  
takže výpověď byla zrušena. Navíc přišlo udání, že Jaroslav je „*fanatický bene-  
šovec a žrout Němců.*“<sup>28</sup> Na základě toho byl v únoru 1944 i s matkou předvolán  
na četnickou stanicí, kde proti nim rodina truhláře svědčila. Anna K. tehdy řek-  
la: „... *před 4 léty (jste) o nás roztrušoval, že jsme Němci a dnes tvrdíte, že jsme  
benešovci a němcožrouti. On (Václav P.) na to odpověděl: Já bych si pokládala  
za čest, kdybych byl Němec.*“<sup>29</sup>

Dalším důvodem zášti mezi sousedy byl přístup na půdu. I v tomto případě  
intervenovali četníci. Paní Anna K. měla na půdě uskladněno obilí na zasetí, jak  
pro svou potřebu, tak pro deputátníky. Aby se nekradlo, byl od půdy jen jeden  
klíč. To se rodině P. vůbec nelíbilo. Po zákroku četníků dostali duplikát a volný  
přístup. Po těchto nepřijemnostech se Anna i Jaroslav sousedů báli, častý kon-  
takt s Němci dosvědčila paní Anna: „*Co se týče styků s Němci mohou kdykoliv  
potvrditi, že u P. se velmi často hodovalo, někdy i do pozdních večerních hodin.  
Když očekávali návštěvu, bylo v celém domě cítit, jak se vypéká maso, a pečou  
moučníky.*“<sup>30</sup>

O Václavovi P. vypovídali i spolupracovníci z továrny. Truhlář Josef K. uvá-  
dí, že zpočátku nepozorovali, že by Václav P. sympatizoval s Němci. Ovšem po  
tom, co se jeho dcera provdala, začal pro ni uplatňovat veškeré nároky, které ze  
statusu Němky vyplývaly. Návštěvy Němců v bytě na Ptáčkovně potvrzuje, ale  
šlo o styky jeho dcery. Pro tu měl mít otec vždy slabost, vyrobil jí za okupace  
nový nábytek, ale po osvobození tvrdil úředníkům, kteří jí přišli jako Němce  
zabavit majetek, že je nemajetná. Jeho dcera se chovala jako správná Němka,  
a protože spolu bydleli v jedné domácnosti, raději před ním proti Němcům ne-  
mluvili. Další kolega Jan J. dosvědčuje, že se Václav P. chlubil, že u Němců  
skrze dceru všechno zmůže. Také se zájmem sledoval postup wehrmachtu a měl  
radost z jeho úspěchů. Podle Jana J. byl pan Václav ve vleku svých žen, které  
na něho spustí maďarsky, nepustí ho ke slovu a podle vlastních slov „*je proti  
nim nemožný.*“<sup>31</sup>

<sup>28</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>29</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>30</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

<sup>31</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46

Václav P. se rozhodl v srpnu 1945 odejít do výslužby a následující rok se vrátil s manželkou na Slovensko, do svého domku nedaleko Komárna. Naposledy vypovídal v březnu 1946, poté není v jeho spise žádný posun až do ledna 1947. V dubnu toho roku přišlo hlášení, že pobyt jmenovaného není možné vypátrat. Následující měsíc skončilo období retribucí a v červnu 1947 byl spis postoupen Okresnímu soudu v Písku. Ten doplnil spis o zprávu o pověsti a výpis z rejstříku trestů. Dále následuje korespondence ohledně zjištění bydliště a nového výslechu Václava P. Tentokrát se klade důraz na zjištění, zda „závadné“ chování obžalovaného budilo veřejné pohoršení a také otázky vztahující se k propagaci nacizmu. Doposud byly ve spise pouze výpovědi sousedů K. a Václava P. Soud opět vyslechl Annu K., ta potvrdila své předešlé výpovědi. Dále byli vyslechnuti dva spolupracovníci pana Václava, jejich výpovědi jsem popsala výše.

V listopadu 1947 se zjistilo, kde žije Václav P., a nejbližší četnická stanice ho vyslechla. Při výslechu popíral, že jeho zeť byl Němec, dcera si ho vzala, protože s ním měla nemanželské dítě. Popíral styky s Němci, jen na svatbě dcery. Popírá všechna tvrzení sousedů K., i jeho prosbu o narovnání vztahů v květnu 1945, připouští pouze spory o vodu, ale německou pořádkovou policii zavolala Alžběta, udání sousedů učinil zeť.

Když jeho kauza dospěla k veřejnému líčení dne 17. 12. 1947, bývalí kolegové vyslechnutí o měsíc dříve, vypovíдали u soudu jinak. Svědek Josef K. uvedl, že obžalovaný býval přítomen ráno u mapy a i sám označoval místa, která sděloval zahraniční rozhlas. V továrně prý budilo pohoršení chování jeho dcery, která si dělala, co chce a zvala si domů německé důstojníky, které jako otec nemohl vyhodit. Druhý kolega Jan J. vypověděl, že si obžalovaný na návštěvy Němců stěžoval, že nemůže kvůli nim spát. Ze Slovenska poslal pan Václav obhajobu, ve které píše, že pro nemajetnost se nemůže dostavit osobně a uvádí čtyři svědky, kteří mohou svědčit o jeho chování za protektorátu. Tím nabralo soudní přelíčení nový směr. Svědci byli předvoláni a potvrdili, že se spolu scházeli každou neděli v penzionu U Malířských, kde se bavili o politických záležitostech, poslouchali zahraniční rozhlas a debatovali. Tato nedělní společnost považovala Václava P. za poctivého Čecha. Svědek a majitel hospody M. dosvědčil, že byl Václav nešťastný, že Jindřich S. je Němec. Báł se, že si dceru žádný Čech nevezme, zvláště když je v jiném stavu. Pak teprve povolil sňatek. Soud shledal, že chování obžalovaného u žádného z vyslechnutých svědků nebudilo pohoršení. I když byt navštěvovali Němci, neplyne z toho, že by styk s Němci vyhledával.

Teprve svědek M. zmínil událost, kvůli které se soud rozhodl zcela opominout udání a svědectví sousedů pro jejich zaujatost. Sousedé K. neuvedli, že udali paní Irmu za sabotáž. Sám pan Václav P. se o tomto incidentu zmiňuje v dopise národnímu výboru z května 1945, v následných šetřeních ho nezmiňuje žádná ze

stran. Sabotáž se měla stát tak, že paní Irma P. poradila kočímu, který měl bolavé poranění na ruce, aby si ho vymyl benzínem. Ovšem rána se zanítila a kočí byl práce neschopen. Jaroslav K. měl následně podat žalobu k okresnímu soudu na paní Irmu, že naváděla kočího, aby si vymyl ránu špatným benzínem, že se mu zranění zhorší a nebude muset delší čas pracovat. Tato rada měla být sabotáží, protože nemocný se nemohl podílet na budování válečného hospodářství. Pan Václav P. uvádí, že oslovili advokáta a dva znalce, kteří intervenovali v jejich prospěch. Je velmi zvláštní, že sousedé toto neuvedli. Soud se proto rozhodl nepovažovat jejich svědectví za věrohodné. Nakonec byl Václav P. zproštěn obžaloby, protože nenaplnil skutkovou podstatu provinění.<sup>32</sup>

Z uvedených informací vyplývá, že rodina P. šikanovala své sousedy z Ptáčkovny, i když za to nakonec nebyla potrestána. Sám pan Václav uvádí v již zmíněném dopise z května 1945, že si na jejich chování a spory s nimi stěžoval u české policie, ale protože dům i polnosti byly v německé správě, nic prý nezomohl. Intervenci německé policie měla zařídit dcera, která si při vyřizování propustky do Tachova měla stěžovat paní H. – sekretářce hejtmana. Ta měla pomoci i v případě sporu o vodu. V dalších sporech už mohl být kontakt mezi dcerou a německým policistou jednodušší. Soused Jaroslav K. hledal zastání u německého správce a zařídil pro problémové sousedy výpověď, která přišla panu Václavu P. v únoru 1944. Ten v dopise přiznává, že osobně žádal policistu W. o intervenci. Zda pomohla přímluva policisty či fakt, že Alžběta se provdala, již nezjistíme. V únoru 1944 došlo i ke zmíněnému předvolání na policejní stanici, kde bylo Anně a Jaroslavovi K. vyhrožováno a spíláno. Zda obvinění ze sabotáže bylo dalším pokusem Jaroslava K. o obranu, nevíme, objektivní data ve spise chybí. Anna K. se od té doby sousedů bála a snažila se jim vyhýbat. Květnové události, výše popsané, daly příležitost Jaroslavovi k pomstě za všechna příkoří z předchozího roku i válečných let. Václav P. začal aktivně hledat zastání v nových poměrech, ale německá národnost jeho dcery i spory se sousedy se staly příčinou k jeho obvinění v rámci národní očisty.

BK 104/46

Alžběta, temperamentní dcera, má také svůj spis. Marie H. ohlásila, že Alžběta P. „*udržovala styky s Němci a vychvalovala Heydricha a prohlašovala, že vychová ze svého syna řádného Němce.*“<sup>33</sup> Udání přišlo od dělnice, která bydlela nedaleko Ptáčkovny, možná měly ráno společnou cestu do práce. Alžběta/Elizabeta, ve spise se objevuje i zpětně počestěná verze – Eliška, měla mít za války styky s německými vojáky, ale zvláště s policistou W. a hejtmanem K. Ten jí měl pomoci s vymáháním německé příslušnosti, na což byla velice hrdá a chlubila se,

<sup>32</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 10, sign. BK 636/46.

<sup>33</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 2, sign. BK 104/46.

že je na tom mnohem lépe, než kdyby zůstala Češkou. Protokol s Marií H. nese datum 10. srpna 1945. V té době, už ale Alžběta bydlí v Darmyšlu se svým mužem a „*prohlašuje o sobě, že je české národnosti, německá státní příslušnice, nemajetná, udánlivě zachovalá.*“<sup>34</sup> Obviněná v protokolu vše popírá, přiznává jen styky s četníkem W. a styk s hejtmanem připouští jen úřední. Před Marií H. Heydricha nevychvalovala. Němkou se stala po provdání. Spis pokračuje vyrozuměním obžalované v květnu 1946, novým protokolem s Marií H., která trvala na své první výpovědi. Koncem téhož roku sepsala komise Zprávu o výsledku šetření. V lednu TNK na neveřejném sezení přečetla spis a řízení zastavila. Alžběta, obviněná z podpory nacismu, „*nemůže být za hoření své chování, spadající pod skutkovou povahu provinění proti národní cti dle § 1 dekretu prezidenta republiky čís. 138/45 Sb. a ve znění zákona č. 123/46 Sb. jako Němkyně stíhána*“<sup>35</sup>, tedy bylo řízení zastaveno. V souvislosti s Alžbětou/Elizabeth/Eliškou se dochoval i spis RK 500/48<sup>36</sup>. Revizní komise, v rámci komunisty iniciovaném přezkoumání předchozí rok ukončené národní očisty,<sup>37</sup> vystavila v květnu 1948 žádost o „*výpis ze žádosti o přiznání německé státní příslušnosti.*“<sup>38</sup> V té se kromě osobních údajů Alžběty dozvídáme, že žádost o německou příslušnost podala 26. 2. 1944 a kladně byla vyřízena 3. 5. 1944.<sup>39</sup> Stalo se však, že tento výpis „zabloudil“. V srpnu se objevil na ONV v Prachaticích a teprve v říjnu je připojeno evidenční razítko ONV v Písku. Bezpečnostní komise proto rozhodla „*Pro opožděnost se to řízení nezahajuje.*“<sup>40</sup>

Alžběta se narodila v roce 1922 na jihu Slovenska nedaleko Komárna. V roce 1938 odtamtud uprchli do Čech a našli nový domov v Písku. Ve spise je zmínka, že snad měla za války pracovat v tabákové továrně, nebo v blízké továrně Elastika, kde pracovala Marie H. Alžběta byla jistě šťastná, když potkala známého z časů před válkou a „obnovila známost“. Je pochopitelné, že se mladí scházeli, poslouchali gramofon, tančili a bavili se, jak jen to šlo. Ve svých 20 letech Alžběta otěhotněla. Zda se syn narodil před nebo po svatbě v prosinci 1943, nikde zmíněno není. Nicméně je pochopitelné, že si přála být občankou první kategorie, stejně jako její manžel. Sňatek proběhl v prosinci, žádost podává v únoru a již v květnu se „stala Němkou“. Jednala o tom s hejtmanem K. a sama přiznává,

<sup>34</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 2, sign. BK 104/46.

<sup>35</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 2, sign. BK 104/46.

<sup>36</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 22, sign. RK 500/1948.

<sup>37</sup> Více viz. Schwubová Martina, Národní očista podle malého retribučního zákona – Případy z tabákové továrny v Písku, Memo č.1, 2024, s. 43.

<sup>38</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 22, sign. RK 500/1948.

<sup>39</sup> Tedy v době, kdy dostala rodina P. výpověď a spílali sousedům na četnické stanici, nebyla Alžběta Němkou, ale manželkou Němce.

<sup>40</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 22, sign. RK 500/1948.

že s ním úředně jednala asi třikrát. Je možné, že se tím chlubila, navázat styk s německým hejtmánem, byť jen úřední, vyžaduje odvahu. Ovšem Alžběta uměla využít příležitost – seznámila se se sekretářkou hejtmána. Postěžovat si na hrozné soužití se sousedy na Ptáčkovně měla podle výpovědi otce ona. Její manžel je pak měl udat na německém četnictvu. Oba byli Němci, občané první kategorie a podle toho se chovali. Alžběta se chlubila vyvdaným němečtvím, chtěla být občankou Říše, protože se ani Češkou necítila, vyrostla na Slovensku a těžko říci, zda se cítila více Slovenkou či Maďarkou. Květnové události pro ni znamenaly velký obrat. Z výsadního postavení se stala štvanou osobou, soused na ni jako Němku, poslal eskortu Američanů a pak i Rusů. S těmi se asi dorozuměla lépe, protože pod ochranou neznámého Rusa měla z internačního tábora utéct. Německou státní příslušnost udává i v roce 1947.

Tento případ, stejně jako kauza jejího otce nebyly prioritou. Udání se uskutečnila v roce 1945, ale vyřizovaly a prošetřovaly se závažnější případy. Posun nastal v roce 1946, kdy agendu začaly řídit nově ustavené trestně nalézační komise. V případě Alžběty bylo ve spise udání jen jedné osoby, která jako důkaz uvádí, „že jest ochotna říci obviněné vše přímo do očí.“<sup>41</sup> Jiné osoby, které by jejím chováním byly pohoršené, se nenašly, a tak s odkazem na německé občanství obžalované se kauza uzavřela.

## Závěr

Na několika případech jsme si ukázali různé typy chování za protektorátu a způsob, jakým se s nimi společnost vypořádala v poválečném období. V prvním případě šlo o zásobování potravinami, konkrétně systém distribuce masa z nuceného výseku, který byl pro zaměstnance během války významnou výhodou. Po válce se však donáška masa stala problémem a byla hodnocena jako hospodářský styk s Němci. Dalším případem bylo vypořádání se s domnělým udavačem. Tento člověk se stal obětí retribuice v počátečních fázích čistého procesu, kdy byl bez možnosti obhájení potrestán rozhodnutím závodní rady. Trestně nalézačí komise (TNK) však jeho případ posoudila jako neprůkazný a řízení zastavila.

Předposlední případ má dvě linie – sousedské spory a problematické chování dcery. Alžběta, dcera Václava P., profitovala ze své nové příslušnosti k Němcům a styků s nimi, což mělo dopad i na celou rodinu. Podle výpovědi kolegů Václavovi P. v práci kvůli dceři nedůvěřovali, u soudu pak bylo jako hlavní zdroj pohoršení uváděno právě její chování. Václav P. byl zřejmě milující otec, který pro dceru zhotovil nábytek, intervenoval u úřadů a snášel návštěvy jejích německých přátel. Zároveň však byl do jisté míry ovlivňován svou temperamntní manželkou a dcerou, což jeho život komplikovalo. Částečně jsme nahlédli i do jeho soukromého života, například do jeho setkávání v penzionu

<sup>41</sup> SOA Písek, fond ONV Písek, Malý dekret (D-7), kart. 2, sign. BK 104/46.



U Malířských. V sousedských vztazích se obě strany snažily bránit dostupnými prostředky. Rodina Václava P. využívala kontakty s německými úřady a policií, zatímco Anna K. a její syn se museli vyrovnávat s chováním sousedů. Jejich pokus zbavit se jich výpovědí z bytu neuspěl, a není jisté, zda došlo k obvinění ze sabotáže. Napětí mezi sousedy vyvrcholilo během květnového osvobození v roce 1945, kdy Jaroslav K. využil příležitosti k odplatě a opakovaně poslal na rodinu P. americké a ruské vojáky. Další soužití bylo zřejmě velmi napjaté, což pravděpodobně přispělo k rozhodnutí Václava P. odejít do důchodu a vrátit se na Slovensko. Závodní rada zahájila vyšetřování na základě udání v květnu 1945, ale Václav P. se rozhodl odejít do výslužby. Jeho případ převzala TNK, ale kvůli nízké společenské závažnosti a jeho přestěhování na Slovensko bylo vyšetřování opožděné. Po skončení retribuční a převedení agendy na soudy došlo k dalšímu vývoji. Václav P. poslal písemnou obhajobu, kterou soud akceptoval. To ukazuje posun oproti neveřejnému a zkrácenému řízení TNK, kde rozhodovali bez veřejného projednání. Návrat k řádným soudům umožnil veřejná líčení a odhalil změny ve svědeckých výpovědích, které se během měsíce významně lišily.

Spis Václava P. byl nejobsáhlejší ze všech zmíněných případů. Zpočátku byl obviněn z odnárodnění své dcery, protože souhlasil s jejím sňatkem s Němcem, ačkoli to nebylo nezbytné. Udání Anny K. se týkalo jeho chování při konfrontaci na policejní stanici a potvrzovalo návštěvy Němců v jeho domácnosti. Pokud by tento případ posuzovala TNK, pravděpodobně by došlo k potrestání.

Poslední případ se týká Alžběty a doplňuje příběh jejího otce. Udání v jejím spise bylo pouze jedno, což naznačuje, že její chování nebylo společensky závažné. Po válce Alžběta přestala zdůrazňovat svou příslušnost k Němcům a tvrdila, že o ni neusilovala. Ze spisů však vyplývá, že o německou národnost aktivně žádala. V jejím případě se dochoval i spis revizní komise z roku 1948, která měla na přezkoumání velmi omezený čas.

Protectorát zasáhl do životů všech obyvatel a byl obdobím, v němž se projevil morální a charakterové vlastnosti lidí. Případy uvedené v tomto článku neměly velkou společenskou závažnost a žalované skutky téměř nikoho nepohoršovaly, nebo se neprokázaly. Přesto vznikla udání, která vedla k vytvoření spisů. Ty se dochovaly do dnešních dnů a umožňují nám nahlédnout do některých aspektů života v této složité době.

### **Použité prameny a literatura:**

ADÉE, Antonín. Úvod do kroniky závodu Elektropřístroj Písek, I. Část Továrna na tabák 1897-1951. Podnikový archiv Schneider Electric a.s.

BRANDES, Detlef. Češi pod německým protektorátem, Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945. Prostor: 2000. ISBN 80-7260-028-1

FROMMER, Benjamin. Národní očista: retribuice v poválečném Československu. Academia: 2010. ISBN 978-80-200-1838-0

JUSTIN, Petr. Mimořádný lidový soud v Písku 1945-1948. Jihočeský sborník historický 71, 2002. ISBN:80-86260-18-6

KMOCH, Pavel. Provinění proti národní cti. Praha: 2015. ISBN 978-80-200-2475-6

KNOTEK, Jaroslav – PIXOVÁ, Jaroslava. Paměti mlynáře aneb Z rodného Tábora do píseckých mlýnů. Nakladatelství Blanice: 2016. ISBN 978-80-905501-6-2

KOURA, Petr. Druhý život protektorátu Čechy a Morava. Praha: 2019. ISBN 978-80-7564-041-3

MACKOVÁ, Marie. To byla c. k. trafika. Praha: 2010. ISBN 978-80-7422-019-7

MACKOVÁ, Marie. Tabáková továrna v Lanškrouně jako součást státní tabákové režie. Lanškroun: 2007. ISBN: 978-80-239-8914-4

NĚMEČKOVÁ, Daniela a kol., Lidová spravedlnost Mimořádné lidové soudy v letech 1945-1948. Praha: 2017. ISBN: 978-80-87284-68-1

PEJČOCH, Ivan – PLACHÝ, Jan. Ženy na popravišti. Cheb, 2016. ISBN 978-80-87567-86-9

ŠLOUF, Jakub. Očista průmyslových závodů od kolaborantů a „asociálních živlů“ v roce 1945, Soudobé dějiny 24 (4), 2017.

Výrobky československé tabákové režie. Praha: 1938, knihovna Prácheňského muzea v Písku.

### **Internetové zdroje:**

Dekret č. 16/1945 Sb., Dekret presidenta republiky o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o mimořádných lidových soudech. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-16> [cit. 3. 4. 2024]

Dekret č. 105/1945 Sb., Dekret presidenta republiky o očištných komisích pro přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-105> [cit. 3. 4. 2024]

Dekret č. 137/1945 Sb., Ústavní dekret presidenta republiky o zajištění osob, které byly považovány za státně nespolehlivé, v době revoluční. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-137> [cit. 3. 4. 2024]

Dekret č. 138/1945 Sb., Dekret presidenta republiky o trestání některých provinění proti národní cti. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1945-138> [cit. 3. 4. 2024]

Zákon č.33/1948, Zákon, jímž se obnovuje účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví a mění některá jejich ustanovení. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-33> [cit. 3. 4. 2024]

Zákon č. 34/1948, Zákon o revisi trestního řízení v některých případech provinění proti národní cti. [online] Dostupné z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1948-34> [cit. 3. 4. 2024]

BLAŽEK Lukáš, NĚMEČKOVÁ Daniela, Analýza revize retribuce v roce 1948 s využitím statistických metod, *Moderní dějiny*, ročník 26, 2018, č. 1, Přílohy s. 228. [online] Dostupné z [https://cha.fsv.cvut.cz/projekt/vystupy/MD\\_Bla](https://cha.fsv.cvut.cz/projekt/vystupy/MD_Bla) [cit. 1. 7. 2023]

## O autorce

*Mgr. Martina Schwubová* vystudovala obor Orální historie-Soudobé dějiny na FHS UK, na plný úvazek pracuje ve výrobní sféře, ve volných chvílích se zabývá regionální historií se zaměřením na tovární prostředí. Je členkou České asociace orální historie.

**E-mail:** [martina.schwubova@volny.cz](mailto:martina.schwubova@volny.cz)

## **ROZHOVORY A MATERIÁLY / INTERVIEWS AND ARTICLES**

### **Doc. PhDr. Jaroslav Fiala, CSc. ve vzpomínkách členů katedry hudební kultury FPE ZČU / Doc. PhDr. Jaroslav Fiala, CSc. in the memories of members Department of Music Culture FPE ZCU**

***Romana Feiferlíková, Jiří Bezděk, Vít Aschenbrenner, Jiří Polívka***

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.67-80>

#### **Abstrakt**

Príspevek reflektuje osobní i profesní vzpomínky na docenta Jaroslava Fialu, významnou osobnost regionální hudební historie, která působila na katedře hudební kultury v Plzni. Kolegové vždy oceňovali jeho hluboké odborné znalosti, schopnost vést inspirativní dialogy a laskavý humor. Byl vzorem ušlechtilého vtipálka, jehož slova dokázala pěkně pálit, aniž by se kdy snížil k vulgaritě. V neposlední řadě je třeba si uchovat jeho úctu ke skutečnému hudebnímu umění, bez pozlátka a berliček.

Jaroslav Fiala byl pro mnohé nejen vzorem pedagoga, ale i osobností, která překonávala generační rozdíly. Studentům byl blízký, rád s nimi diskutoval a často si pamatoval spíše jejich rodná města než jména. Jeho laskavost a jemná kritika byly pověstné, což se projevovalo i v recenzích koncertů. Svou vášní pro hudební umění a oddaností akademickým hodnotám zanechal trvalou stopu v myslích všech, kdo s ním měli tu čest spolupracovat.

#### **Abstract**

The paper reflects on personal and professional memories of associate professor Jaroslav Fiala, an important personality of regional music history who worked at the Department of Music Culture in Pilsen. Colleagues always appreciated his deep expertise, ability to lead inspiring dialogues and kind humour. He was a model of a noble wit, whose words could burn nicely without ever stooping to

vulgarity. Last but not least, his respect for the true art of music, without tinsel or crutches, must be preserved.

Jaroslav Fiala was for many not only a model teacher, but also a personality who overcame generational differences. He was close to his students, liked to discuss with them and often remembered their hometowns rather than their names. His kindness and gentle criticism were legendary, which was also reflected in his reviews of concerts. His passion for the art of music and his commitment to academic values left a lasting mark on the minds of all who had the privilege of working with him.

**Klíčová slova:** doc. PhDr. Jaroslav Fiala, CSc.; katedra hudební výchovy a kultury; pedagogická fakulta; hudba; dějiny hudby; koncerty

**Keywords:** doc. PhDr. Jaroslav Fiala, CSc.; Department of Music Education and Culture; Faculty of Education; music; history of music; concerts

### **Stručný životopis<sup>1</sup>**

Jaroslav Fiala se narodil 24. února 1929 ve volyňském Kupičově na polsko-ukrajinském pomezí. Rodina patřila do druhé generace volyňských Čechů. Prostřednictvím četby českých knih a časopisů, které si navzájem půjčovali, a zpěvem českých písní se v rodině udržoval český jazyk a národní povědomí.

Školní docházku začal ještě v polské škole, po záboru západní Ukrajiny Sovětským svazem v roce 1939 navštěvoval školu s ukrajinským vyučovacím jazykem. Po přesídlení rodiny do Boratína, začal Jaroslav na podzim 1944 pravidelně navštěvovat českou školu v Lucku, kde absolvoval 6. a 7. třídu.

Zájem o hudbu projevoval Jaroslav již od dětství, muzicírování patřilo k rodinné tradici: děd byl členem vojenské hudby, rodiče zpívali v chrámovém sboru a otec hrál na křídlovku. Jaroslav se učil hře na housle a také hrál v Lucku v kostele při mši české mariánské písně, které znal z dětství a sám si je přepsal do not.

V únoru 1947 se celá rodina vrátila do Československa do Podbořan, kde byli ubytováni ve sběrném táboře pro reemigranty, později se rodina usadila v malé vesnici Tlestky u Jesenice na Rakovnicku.

<sup>1</sup> Sestaveno dle: FEIFERLÍKOVÁ, Romana – MANDYSOVÁ, Daniela. *Jaroslav Fiala: kritický pohled na vydané dílo plzeňského pedagoga, vědce a hudebního publicisty*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2014. 140 s. ISBN 978-80-261-0442-1.

MANDYSOVÁ, Daniela. Jaroslav Fiala – pedagog, vědec a hudební publicista. In: BEZDĚK, Jiří a kol. *Významné osobnosti hudebního života Plzně a jihozápadních Čech po r. 1945*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2014. s. 32-58. ISBN 978-80-261-0403-2.

Jaroslav Fiala dokončil středoškolské vzdělání na žateckém gymnáziu, maturitní zkoušku složil v červnu 1948. Posléze složil přijímací zkoušky na Pedagogickou fakultu Karlovy univerzity, ale na doporučení svého třídního profesora z gymnázia přestoupil z Prahy na Pedagogickou fakultu do Plzně, kde v roce 1951 absolvoval obor Učitelství hudební výchovy, ruského jazyka a občanské výchovy. V době vysokoškolských studií se soukromě učil hře na housle u profesora Jiřího Zity a studoval harmonii a skladbu u plzeňského skladatele Josefa Bartovského.

Po studiích začal Jaroslav Fiala svou pedagogickou dráhu na základní škole v Kraslicích v roce 1951–1955 na umístěnkou. Vyučoval hudební výchovu a také všechny předměty, na jejichž výuku chyběl aprobovaný učitel, např. dějepis či matematiku. Zároveň působil na dvouleté průmyslové škole, kam byl na rok povolán k výuce ruského jazyka. V té době začal učit i na městské hudební škole v Kraslicích. Vyučoval hudební nauku nejmladší děti v přípravkách až po 6. a 7. ročník. Po vykonání povinné vojenské služby v letech 1952–1954 se vrátil na školu do Kraslic a ve školním roce 1954/55 učil též na základní škole v Rotavě. A v roce 1955 se stal zástupcem ředitele na této základní škole a oženil s Marií Merhulíkovou, učitelkou na základní škole v Oloví. Marie pracovala jako učitelka mateřské školy až do svého odchodu do důchodu a svého muže podporovala v jeho pedagogické, umělecké, vědecké i publikační činnosti a poskytovala mu tolik potřebné zázemí.

Na základní devítileté škole v Oloví u Sokolova působil Jaroslav ve funkci zástupce ředitele v letech 1955–1960, zároveň vyučoval všechny hodiny ruského jazyka a hudební výchovy na škole. Protože systematicky vyučoval žáky už od 4. třídy, byl pedagogicky velmi úspěšný. Podařilo se mu vzbudit u dětí zájem o hudbu, vštípit jim základní znalosti a vypěstovat u nich hudební dovednosti, které pak děti uplatnily zvláště při zpěvu náročnějších skladeb.

Během svého působení v pohraničí začal Fiala dálkově studovat na Vysoké škole pedagogické v Praze aprobaci hudební výchova – hra na hudební nástroje. V roce 1960 ukončil studium obhajobou diplomové práce *Felix Zrno – sborníková tvorba*, kterou později publikoval. Vzápětí byl přijat jako odborný asistent na nově zřízený Pedagogický institut v Karlových Varech, kde přednášel dějiny hudby, nauku o harmonii a vyučoval skupinovou hru na housle. Po zrušení tohoto Pedagogického institutu v roce 1965 přešel za svými kolegy, pozdějšími docenty, Jiřím Štěpánkem a Bohumilem Duškem na katedru hudební výchovy Pedagogické fakulty v Plzni, která byla od roku 1965 jediným střediskem pro vysokoškolskou přípravu učitelů v západočeském regionu.

V roce 1970 vykonal na základě své žádosti předepsané rigorózní zkoušky na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Nemusel obhajovat rigorózní

práci díky výbornému hodnocení své práce diplomové. V roce 1971 tak získal titul PhDr. K aspirantuře však z politických důvodů v té době nedošlo. Hodnost kandidáta pedagogických věd obhájil až v roce 1990, to když profesorka Jarmila Vrchotová-Pátová jako členka komise prosadila možnost obhajoby jeho obsáhlé již dvacet let staré kandidátské práce. V roce 1992 J. Fiala podstoupil habilitační řízení na Ostravské univerzitě. Přednesl habilitační přednášku o svých vědeckých pracích s názvem *Příspěvek k dějinám hudby západních Čech*, obhájil předložený soubor svých vědeckých publikací a získal vědeckou hodnost docent v oboru Hudební výchova.<sup>2</sup>

Těžištěm jeho pedagogické práce na katedře hudební výchovy, resp. hudební kultury, byla hlavně výuka dějin hudby a hry na hudební nástroje. Od roku 1970 pak pracoval jako tajemník katedry a po roce 1989 zastával i funkci zástupce vedoucího katedry. Během svého čtyřiačtyřicetiletého působení v této instituci se svou pedagogickou a přednáškovou činností podílel na výchově stovek mladých učitelek a učitelů hudební výchovy pro všechny stupně škol.

O své pedagogické činnosti řekl: *„Neměl jsem pedagogický vzor ani speciální metody, podle kterých bych vyučoval. Učil jsem spíše intuitivně. Snažil jsem se vždy hudební historii či teorii přednášet srozumitelně, s řádným vysvětlením odborných termínů a s využitím různých zajímavostí, o kterých jsem věděl, že žáky zaujmou.“*<sup>3</sup>

### **Vzpomínání na Jaroslava Fialu (Romana Feiferlíková)**

Poprvé jsem se s Jaroslavem Fialou setkala jako středoškolská gymnaziální studentka na soutěži Puškinův památník v Plzni. Myslím, že jsem zpívala Čajkovského „Píseň cikánky“ a asi jsem nikoho neohromila, protože jsem se v soutěži nijak neumístila. Jaroslav Fiala byl členem poroty a mě po mém výkonu mě zastavil na chodbě, podíval se na mě a naprosto bez obalu vyštěkl: „A proč se u toho zpívání tváříte tak smutně?“

Později jsem úspěšně zvládla přijímací zkoušky na pedagogickou fakultu a začala studovat hudební výchovu a češtinu. A hádejte, kdo byl na katedře odborným asistentem? Ano, pan „proč-se-tvůj-obličej-neusmívá“ Fiala. Naš ročník učil předměty hudební nástroje, dějiny evropské hudby a harmonii. Jeho historiky o skladatelích plné pikanterií byly naprosto legendární. Kromě toho byl i naším VUSem (vedoucím učitelem studentů, něco jako školním poradcem). A jak fungoval jako VUS? No, naprosto pohodově. Dokonce nás pozval na předvánoční večírek k sobě domů. Samozřejmě v době, kdy „panimáma“ nebyla doma.

<sup>2</sup> Později publikováno. více viz FIALA, Jaroslav. *Příspěvek k dějinám hudby západních Čech*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2007. 73 s. ISBN 978-80-7043-594-6.

<sup>3</sup> FEIFERLÍKOVÁ, Romana – MANDYSOVÁ, Daniela. *Jaroslav Fiala. Kritický pohled na vydané dílo plzeňského pedagoga, vědce a hudebního publicisty*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2014. ISBN 978-80-261-0442-1. s. 9.

Jaroslav měl studenty a studentky rád, samozřejmě ve vší počestnosti! Rád se s námi dával do řeči, ať už šlo o školní věci, nebo mimoškolní drby. Byl mistrem v tom, jak si zapamatovat, odkud kdo pochází, ale jméno? To už tak jistě nebylo. Jednu moji spolužačku pravidelně oslovoval „paní ze Zdic“ – místo, aby si pamatoval její jméno.

Po absolvování fakulty a tříletém působení mimo fakultu jsem na katedru hudební kultury nastoupila jako odborná asistentka a stala se Jaroslavovou kolegyní. V té době jsem také dokončila konzervatoř a hodně jsem vystupovala na komorních koncertech sólově a v pěveckém duu s další kolegyní Danielou Mandysovou. Tehdy se ještě psaly na takové koncerty recenze, které se pak zveřejňovali v denním tisku. A Jaroslav Fiala často na naše vystoupení psal tyto recenze. Byl vždy milý a shovívavý a když už některé z nás něco vytknul, udělal to tak jemně, že to skoro ani nešlo brát jako kritiku.

Na katedře se čas od času konaly porady s oslavami narozenin a s občerstvením, každý něco donesl a připravil a paní Fialová, se kterou jsem se mezitím již seznámila, vždy posílala naprosto nepřekonatelné škvarkové placky, které vždy „zmizely“ velmi rychle. Na poradě, kde se připomínaly narozeniny Jaroslava Fialy také zazněla báseň, kterou „rád složil Jirka Hlobil – bývalý student a věrný přítel:“

### **Malá recenze na velkého člověka,**

... člověka, který se osudu ani věku neleká,  
a proto dovol, Jaroslave,  
malinko zhodnotit tvoji životní symfonii.

Nehrál jsi nikdy falešně a na lidi byls milý.  
V dětství jsi daleko na východě zpíval kantátu pro mámu a pro tátu,  
lidové písně vždy zahnalý tísň  
a rychlá křídla not tě zanesla na západ do Kraslic.

Temperamentní valčík, však ty jsi toužil víc.  
Smetana měl svoji Vltavu, maestro Fiala zavítal do Varů.  
Však nejdleší větu jsi sehrál, není těžké hádat, tam,  
kde zpívá se o plzeňské věži.

Tisícům studentů jsi v čase školy rozdal lásku  
a z optimismu noty a do houslového klíče zapsal motto z olympijských her:  
„Nejdřív musíš dát a pak teprve ber.“  
Život je pak snesitelný, laskavý, krásně, Fialový“, zkrátka hrajte fěr.



Dnes si to, pane doktore, krásně užívejte  
a na nástroje života tu dlouho s námi hrejte.  
Pište dál ty úžasné Vaše moudré knížky.  
A na ty malichernosti doby, se jak Kubelík dívejte z výšky.

A kdybyste si myslel, že za oponou už nikdo na Vás nečeká, velký omyl!  
Máte přátele muzikanty, kantory, žáky a na katedře přítele Bezděka.  
A co si víc může přát takový krásný muž?  
Ať dlouho tu hrajeme společně tu blahopřejnou tuš.  
Pro moudrého a Fialového poustevníka, který o životě ví už vše.  
A hlavně to, že hudba a láska jenom v srdci vzniká.

K 85. narozeninám mu katedra hudební kultury uspořádala v přednáškovém sálu Západočeského muzea v Plzni koncert. Účinkovalo mnoho účinkujících, mezi nimi i dětský pěvecký sbor Mariella, který vedly sbormistryně Mgr. Marie Nováková a Mgr. Hana Bezděková. Dochovalo se krásné přání, které si dovoluji v závěru zveřejnit. A přišlo ještě více diváků, mnozí z nich byli Fialovými absolventy. Každý pronesl nějakou zdravici a předal květiny a jiné dary, a nakonec to Jaroslav lakonicky zhodnotil: „Víte, jak se pozná, že učitel stárne? Když jeho žáci jsou do důchodu!“

A jeho paměť? Ta byla fenomenální až do pozdních let. Věděl všechno o každé osobnosti z oboru, o každém orchestru, který kdy slyšel nebo o něm psal. A to nejen v Plzeňském kraji, ale i Karlovarském.

Jaroslava jsem znala necelých čtyřicet let a po jeho aktivní pracovní dobu jsem ho vídala prakticky denně. Patřil k těm lidem, kteří se fyzicky moc neměnili. Už z prvního setkání si pamatuji velký nos, přímý pohled a bezvlasou lebku. Nosil vždy oblek s motýlkem, měl rozvážnou chůzi, nijak neuspěchanou, jak se na pana docenta slušelo. Měl specifický styl mluvy, trochu nosový hlas byl velmi znělý. Měl srozumitelnou dikci a rád používal své speciální výrazy, např. při harmonii říkal místo subdominanta – šupsdominanta. I to bylo jeho rysem, měl specifický humor, který ale jako správný vědec schovával jen pro vyvolené.

***Až dostaneš rozum, začneš se konečně věnovat pořádným hudebním dějinám...  
aneb střípek vzpomínek na docenta Jaroslava Fialu (Vít Aschenbrenner)***

Coby neplzeňan jsem Jaroslava Fialu poznal až počátkem tohoto tisíciletí, když jsem poprvé vystoupal úzká a točitá schodiště do podkrovní univerzitní budovy v Jungmannově ulici, kde tehdy sídlila Katedra hudební kultury. Přiznám se, že to bylo s určitými obavami právě absolvujícího studenta Ústavu hudební vědy FF UK, před kterým se otevírala možnost nastoupit na tuto katedru a postupně převzít

výuku dějin hudby po takových osobnostech, jako byla paní docentka Vlasta Bokůvková a právě pan docent Jaroslav Fiala. První setkání s *Jarouškem*, jak jsem svému budoucímu kolegovi ve společném kabinetě zanedlouho mohl říkat, však všechny mé obavy okamžitě rozptýlilo. Přede mnou stál usměvavý, vtipný, nesmírně noblesní a komunikativní pán, který sršel optimismem a nadšením pro výuku na katedře stejně jako pro poznávání hudebního života v Plzni a regionu, toho aktuálního stejně jako toho zasutého mezi starými dokumenty regionálních archivů.

Teprve postupem času jsem mohl poznávat plody Fialovy dlouholeté a nesmírně rozsáhlé badatelské práce, jež v rámci našich rozhovorů ve společném kabinetě o přestávkách mezi výukou, mnohdy ve vší skromnosti pouze naznačoval. Právě Jarouškův nevyčerpatelný zápal pro „jeho“ témata úzce spjatá s regionem byl začínajícímu hudebnímu historikovi nesmírnou inspirací, stejně jako energie, se kterou se pouštěl do další a další výzkumné a publikační práce. Už od počátku bylo jasné, že osazenstvo společného kabinetu si v badatelské oblasti konkurovat nebude. Zatímco pan docent Fiala si liboval v regionální hudební historii 19. a 20. století a krom Plzně směřoval svůj pohled do západočeského lázeňského regionu, jeho nástupce byl fascinován obdobím daleko starším a liboval si na jižním Plzeňsku a v Pošumaví. Jaroušek tak často musel nad touto zvláštností kroutit hlavou a jednoho dne, když zabráni mladého badatele do tématu barokních poutí na Klatovsku nebralo konce, už to nevydržel a posteskl si: „*Vitoušku, ty až jednou dostaneš rozum, začneš se konečně věnovat pořádným hudebním dějinám.*“ Tehdy ještě nemohl tušit, že vědátor se u svého vzoru inspiroval zejména tvrdohlavým zápalem pro „své“ dějiny...

S odstupem času v mých vzpomínkách osobnost pana docenta Fialy dostává ještě jeden rozměr. V realitě dneška, kdy akademický svět sténá pod nebyvalým nárůstem byrokracie, a s nejistými výsledky bojuje o upoutání zájmu studentů, vnímám pana Fialu jako živoucí symbol „starých časů“ naší katedry a fakulty vůbec. Spojovaly v sobě vysoké nároky kladené na studenty s pracovní pokorou, láskou k „vysoké“ hudební kultuře a zejména nesmírnou noblesou v jednání a komunikaci nejen se studenty. Zejména v této oblasti nám je pan docent Fiala vzpruhou, velkým učitelem a vzorem a my jeho nehodnými žáky.

*Jaroušku, jsem rád, že jsem Tě mohl potkat a poznat. Děkuji za vše, odpočívej v pokoji.*

### **Pan docent Fiala u talentových přijímacích zkoušek (Jiří Bezděk)**

Na katedru hudební výchovy Pedagogické fakulty v Plzni jsem nastoupil až v 90. letech. Každoročně jsem se těšil na talentové přijímací zkoušky do 1. ročníku studia hudební výchovy, protože jsem zde mohl využít své zkušenosti

z nástrojové hry. Byl jsem jmenován vždy do komise pro jiné nástroje než klavír. Scházeli jsme se zde společně s nestorem katedry a současně člověkem s nenapodobitelným humorem doc. PhDr. Jaroslavem Fialou, CSc. „Svatou trojici rozhodčích“ doplňoval prof. Jaroslav Vlach, zakladatel českého vysokého akordeonového umění. Byly to pro mne nezapomenutelné chvíle. Mezi Jaroslavy a mnou byl hluboký věkový rozdíl, a tak jsem se vždy mezi nimi cítil jako lehce zestárlý studentík. Moje mládí či bohémsky zasmušilou tvář, ve které se zračil přemrštěně soustředěný výraz při poslechu zkouškových výkonů, nesli statečně. Spíše mě nechali žít a uchazeče grilovali sami. Také díky laskavému humoru mých slovných kolegů jsem si postupně vypěstoval zvrácené slastné očekávání okamžiku, jak budu sledovat zsinale tváře houslistek, kytaristů, akordeonistek a hráčů na ostatní nástroje. Pochopitelně, že uchazeč musel dobře zahrát, ale neobešlo se to bez šeptaných nebo nahlas řečených poznámek. Sarkastická kritika byla vždy vázána k nepěkné hře. Žadatelé totiž často vybalili housle až po čtyřech letech hudební abstinence na střední škole, po dlouhé pauze po ukončení prvního cyklu lidušky (tehdy Lidová škola umění dnes Základní umělecká škola). V několika hektických předzkouškových dnech pak narychlo osvěžovali své dovednosti dávno minulé. Výsledky, které zazněly před námi, byly tedy často zoufalé. Hrány s vystrašeným pocitem, sledovány našim bezradným zoufalstvím. Tu se pan docent Fiala vztyčil a říkával: „Více tónu!“, to v případě, že se ze skřípek linulo jen nesmělé sípání. Pokud byl tón dostatečně silný, ale pohyboval se někde mezi standardizovanými výškami pultónového systému, aniž některou z nich dostihl, pak přišla sprška v podobě sžiravé kritiky: „Slečno, milovate můžete falešně, ale hrát musíte čistě.“ Těžko potlačované slzy smíchu se pak řinuly nejen z mých očí, ale i ze zasloužilého akordeonisty Jaroslava Vlacha. Chudák slečinka. Většina dotyčných uchazečů však brala Fialovy průpovědky statečně, spíše se jim současně honilo hlavou, že futrál s houslemi měly oprášit dříve.

Skupina uchazečů hrajících na drnkací, tahací či smyčcové nástroje však musela též složit tzv. zjišťovací zkoušku ze hry na klavír. Ta se podobala spíše návštěvě ortopedického sanatoria, protože setkání úplných začátečníků s klavírním obrem přinášelo nebezpečí zranění pro oba zúčastněné. Z těchto okamžiků povstal nehynoucí citát Jaroslava Fialy: „Zahrajte to každou rukou zvlášť. Nejdřív jednou levou, potom druhou levou rukou.“ Diferenciace nebyla potřeba. Atmosféra byla zde uvolněnější, protože zjišťovací zkouška z klavíru již výsledek přijímacích zkoušek ovlivnila pramálo.

Co jsem si z těchto okamžiků odnesl? Především to, že vše kolem hudebního života a školy se může brát s humorem. Jaroslav Fiala byl vzorem ušlechtilého vtipálka. Nikdy se nesnížil k vulgaritě, ale jeho slova uměla pěkně pálit. V neposlední řadě je třeba si uchovat jeho úctu ke skutečnému hudebnímu umění, bez pozlátka a berliček.

### **Rok s Jaroslavem Fialou, stárnoucím nestárnoucím (Jiří Polívka)**

Na podzim roku 2023 jsem zahájil doktorské studium na Katedře hudební výchovy a kultury Pedagogické fakulty v Plzni a brzy se pustil do práce na své disertační práci. Bylo to poněkud zvláštní období plné nových výzev, přičemž jednou z nich bylo uskutečnit osobní setkání s doc. Jaroslavem Fialou, nestorem regionální hudební historie, a to za účelem rozhovoru o sborovém prostředí plzeňského regionu v 60. letech. Stál jsem doma, nervózně si pohrávám s telefonem, a promýšlel dopředu snad každé slovo, které jsem chtěl použít při domluvě schůzky. Obzvláště s ohledem na pokročilý věk i vážené postavení respondenta. Jak pošetilé byly mé obavy! Po bezmála minutovém rozhovoru jsem měl pocit, že se doc. Fiala snad těší více na mě než já na něj, že vřoucnost z jeho slov jen prýští.

První setkání mě překvapilo úplně jinou atmosférou, než jakou jsem očekával. Ve dveřích mě uvítal energický muž, jež s urputností sobě vlastní, navzdory stáří, slabému srdci i dalším zdravotním omezením, pobíhal po bytě s neobyčejnou houževnatostí. Záhy jsem zjistil, že neustále sepisuje na svém psacím stroji drobné texty či slovníková hesla, kterými byl poset jeho pracovní stůl. Ačkoli mezi námi byl věkový rozdíl bezmála 70 let, našli jsme společnou „notu“ zejména v našich akademických zájmech a odborných diskusích. Později jsem pochopil, co znamená tvrzení „věk je jenom číslo“, když jsem p. Fialu poznal blíže i v rovině osobní. Konverzace plynula zcela sama, čas ubíhal neskutečně rychle, obohacovali jsme jeden druhého o naše poznatky, řešili metodologii výzkumu. Vycítil jsem však, že starý pán má skrytou obavu, že během příštích setkání s ním pouze natočím sérii rozhovorů a poté se již více neuvídíme. Když jsem mu i po nahrávání zachoval přízeň, byl viditelně více než mile překvapen a začalo se prohlubovat naše přátelství. Z našich odpoledních seancí se stala pravidelná příjemná rutina trvající mnohdy do večerních hodin, opakovaná obvykle ve čtrnáctidenních intervalech. Pan docent rád vzpomínal na vážnější témata, jako bylo jeho dětství na Ukrajině, válečné období, studentská léta či doby působení na katedře. Zároveň ale vždy našel chvíli i na veselé historky z lidového světského prostředí. Snad každá anekdota byla protknuta jadrným humorem a doplněná osobitými glosami, jimiž tento muž jen hýřil. Tyto okamžiky mi zůstaly v paměti jako jedny z nejvýraznějších. Uvědomil jsem si, že pro p. Fialu jsem jakýmsi zrcadlem jeho mládí a snad vidí ve mně své mladší já. Spojovalo nás mnoho. Oba z venkova, oba milující přírodu, historici, hudebníci, pivaři, oba šprýmaři.

Když jsem se na jaře dozvěděl, že po pádu utrpěl zlomeninu ruky, která si vyžádala hospitalizaci, měl jsem spoustu obav. Jak jsem zanedlouho zjistil, zcela neprávem. Jen stěžejní představitelný nezdolný entusiasmus pro vlastní obor spojený s vysokým pracovním nasazením naplňoval tohoto muže životem i v těžkých chvílích. Zcela bez okolků požadoval po své pečovatelce paní Rossmannové

přinesení článků o Kraslicku a Lubsku, jež pomýšlel ještě v nemocnici znovu přepracovat a s mojí pomocí následně publikovat v monografii. Tento záměr však již nebyl realizovatelný s ohledem na jeho zdravotní stav i moje pracovní vytížení. Do smrti mi však v hlavě zůstane jeden památný den, kdy jsme spolu v nemocnici popíjeli pivo a zdravotní sestra na nás shlížela úkosem a následně nás počastovala nevlídnými slovy. Ale ani jeden z nás si z toho vůbec nic nedělal. Po návratu pana docenta domů jsme zůstali dále v čilém kontaktu. Nedlouho po návratu domů mi telefonicky dokonce uložil úkol: „*Jiří, běž do knihovny a sežeň mi kopii jednoho mého staršího článku. Nemám ho vytištěný ve své sbírce, ale je v soupisu mojí vybrané bibliografie, co jsi mi vytiskl. Jmenuje se to „Nejen chodské rodinné stříbro“.*“ Jak si pan docent přál, tak jsem vykonal, text přinesl, a i mu jej přečetl. Naše návštěvy vytrvaly ve své intenzitě dále, i navzdory horšímu zdravotnímu stavu a Fialově upoutání na lůžko, a nezměnilo se na nich zhora nic až do srpna, kdy se náhle rozhodl odejít.

Závěrem si sám položím otázku. Jak si budu Jaroslava Fialu pamatovat? Jako člověka, který mnoho vykonal a mnoho za to nechtěl. Jako osobnost hýřící břitkým humorem, která se nenechala odradit společenskými konvencemi. A v neposlední řadě jako přítele, který miloval svůj obor a také lidi.



Příloha č. 1: Poděkování od dětského pěveckého sboru Mariella Plzeň<sup>4</sup>

<sup>4</sup> Soukromý archiv Romany Feiferlíkové.



Příloha č. 2: Fotografie z dob studentských let



Příloha č. 3: Fiala hrající na kontrabas v komorním hudebním uskupení



Příloha č. 4: Fotografie Jaroslava Fialy ve středním věku





Příloha č. 5: Jaroslav Fiala přebírající stříbrnou pamětní medailí 25. února 2014 z rukou primátora Martina Baxy

### **O autorech**

*Mgr. et Mgr. Romana Feiferlíková, Ph.D.*, vedoucí katedry hudební výchovy a kultury FPE ZČU v Plzni.

**E-mail:** feiferlo@khk.zcu.cz

*doc. Mgr. Vít Aschenbrenner, Ph.D.*, zástupce vedoucí katedry hudební kultury FPE ZČU v Plzni.

**E-mail:** aschen@khk.zcu.cz

*prof. Mgr. MgA. Jiří Bezděk, Ph.D.*, hudební skladatel a teoretik.

**E-mail:** bezdek@khk.zcu.cz

*Mgr. Jiří Polívka*, student doktorského studijního programu.

**E-mail:** jirpoliv@khk.zcu.cz

## RECENZE/ REVIEWS

**Jurková, Zuzana – Seidlová, Veronika (eds.). *Music – Memory – Minorities: Between Archive and Activism*. SLON, 2020, 164 s., ISBN 978-80-246-4742-5.<sup>1</sup>**

**Petr Kulykowec**

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.81-83>

Kniha je sborníkem osmi odborných článků, které jsou zhruba dvacet stran dlouhé a zabývají se především hudební tradicí a kolektivní pamětí romské menšiny, s výjimkou šestého a sedmého článku, v nichž se autoři věnují menšině židovské a kniha tak čtenáři nabízí možnost srovnání vnímání hudby a kolektivní paměti v těchto dvou etnických skupinách.

V úvodním článku *Introduction: Music – Memory – Minorities: Between Archive and Activism* editorky vysvětlují, proč zvolily pro svůj výzkum právě židovskou a romskou menšinu a objasňují strukturu knihy a její smysl a vysvětlují, jak práce zkoumá hudbu jako průsečík identity a kolektivní paměti menšinových národnostních skupin, především proto, že autorky nahlíží na hudbu jako jednu ze základních os formování skupinové identity.

Druhý článek *The Gypsy Musicians of Romania: The Past and the Timeless Universe that Takes Its Place. Essay* se věnuje vnímání času a minulosti u rumunské romské komunity. Je v něm popsáno, jak je koncept minulosti v této komunitě blízce spjatý s nejbližší rodinou jedince, především s otci a dědečky, dále zpravidla „paměť“ nesahá. Jako příklad autorka uvádí podrobný výklad techniky romského houslisty z první poloviny 19. století v protikladu se skutečností, že v roce 2000 už si nikdo z dotazovaných nijak nevzpomínal na deportace Romů z let 1942-1943. Výzkum ukazuje, že minulost v paměti Romů je spojena s jejich hudební tradicí a kulturním vnímáním smrti příbuzných.

Následující článek *Presence and Absence of Minorities in Folk Music Research Projects in the 20th-Century Czech Lands* se zabývá lidovou hudbou a její katalogizací v Česku ve dvacátém století. Popisuje sběratelské projekty v průběhu století a proces vzniku Etnologického ústavu AV ČR. Autor zdůrazňuje souvislost mezi lidovou hudbou a národní identitou a také skutečnost,

<sup>1</sup> Tato recenze je výstupem studenta předmětu Orální historie v praxi, Katedra historie, FPE ZČU v Plzni. 2024.

že v dobách první republiky i později za totality se nevěnovala pozornost hudbě národnostních menšin (Němci, Maďaři, Romové ad.). V závěru článku autor kritizuje kodifikaci kultury, protože tento proces nutně musí kulturu filtrovat a přizpůsobovat a slouží účelům příslušných institucí.

Čtvrtý článek *Archival Collections of „Private“ Field Recordings and Romani Cultural Memory* se důkladněji věnuje archivům a paměťovým institucím a jejich vztahu ke komunitám, jejichž materiál schraňují. Zabývá se problematikou archivů vůbec (nikdy nemůžou být kompletní), ale také tím, jak hudbu archivovat, také popisuje skutečnost, že většina archivované romské hudby nevychází z institucionálních výzkumných projektů, ale ze soukromých snah badatelů. V závěru autorka popisuje vztah mezi identitární politikou Romů a jejich hudební tradicí.

V pátém článku *How Can We Put Musical Remembering on Display? The Participation of Musical Culture Stakeholders in the Exhibition Project „Lavutara – Travels of Romani Musicians and Their Songs“ of the Museum of Romani Culture in Brno* je čtenář seznámen s výzkumným projektem a výstavou o romské hudbě v Muzeu romské kultury v Brně, který měl za cíl přiblížit návštěvníkovi romskou hudbu skrze možnost poslechu několika autentických nahrávek z koncertů, ale i svateb a oslav. Autor se dále věnuje cílům této výstavy a jejímu společenskému kontextu v ČR, také v logické návaznosti na minulý článek je i zde zmíněna problematika ukládání hudby v paměťových institucích, avšak namísto archivů se zde autor logicky zabývá muzei.

V dalším článku *A Present-Past Dialogue: Re-encountering Robert Lachmann's „Oriental Music“ Project in Present-day Israel-Palestine* autorka rozebírá výzkumný projekt Roberta Lachmanna určený pro radiové vysílání z 30. let „Oriental music“ v kontextu dokumentárního filmu *Jumany Manny*, která autorku oslovila s žádostí o konzultaci Lachmannovy práce. Článek popisuje jak samotný výzkum, tak také problémy, se kterými se Robert Lachmann potýkal, především skutečnost, že se zabýval zároveň židovskou i arabskou hudbou v Palestině, čímž si ani v jedné komunitě nenašel mnoho příznivců, jeho odpor ke kodifikaci arabské hudby podle západního vzoru a také těžkosti, jež s financováním výzkumu měl. V závěru článku autorka pozitivně hodnotí výše zmíněný dokumentární film.

Sedmý článek *Musical Remembering with the „Old Lady“: Cultural biography of the Organ in Prague's Jeruzalémská synagoga with a Focus on Its Present-day Revival* vysvětluje raritu varhan v židovské hudební tradici a popisuje zvyklosti pražských synagog v porovnání s Jeruzalémskou synagogou. Dále článek pojednává o spojitosti mezi hudební tradicí a kolektivní pamětí a významu hudebních nástrojů, jakožto symbolů kulturního významu a tvůrců paměti.

V článku je popsán proces tvorby biografie neživé věci a autorka se věnuje také poválečnému vývoji v Jeruzalémské synagoze, především její restauraci v roce 2012 a současnému objevu předválečné hudby. Dále se autorka věnuje varhaníku Václavu Peterovi, jeho přístupu k varhanám a jejich místu v ortodoxním židovském životě. V závěru článku je shrnuta biografie varhan.

Poslední článek *Romani Musical Remembering* je věnován vnímání holokaustu u romské menšiny a přibližuje čtenáři koncept „musical remembrance“ v romské kolektivní paměti. Dále autorka popisuje několik vzpomínkových akcí týkajících se romského holokaustu, v nichž právě hudba a drama hrály výsadní roli, např. Leperiben nebo Requiem for Auschwitz. V závěru článku autorka zdůrazňuje význam hudby pro romskou identitu, ale také pro kolektivní paměť a reflektuje i vyrovnání Čechů s romským holokaustem.

Kniha je dobrým náhledem do kulturního života romské menšiny, ale také jejich poměrně odlišného vnímání minulosti a paměti jako takové. Pokrývá jak romskou menšinu u nás v České republice, tak ale také na Slovensku a ve Východní Evropě, a dává tak čtenáři příležitost se seznámit i s rozdíly mezi těmito skupinami. Články na sebe logicky a obsahově navazují a kniha se tak dá poměrně dobře číst jako jeden koherentní celek. Za opravdu zajímavé považuji možnost porovnání odlišností v hudební tradici a vzpomínání na holokaust a prožívání této paměti mezi Židy a Romy. Jedním z největších přínosů této práce je dle mého názoru skutečnost, že veškerá témata, jež se ve člancích vyskytují, jsou zároveň uvedena do příslušného a rozsáhlého teoretického i historicko-sociálního kontextu, takže i čtenáři, jenž se s nimi setkává poprvé, autoři poskytují možnost pochopit tato témata v celé své komplexnosti a se všemi specifiky a nuancemi, které se jich týkají.

**Svobodová, Andrea. *Vietnam vzdálený i blízký. Potomci Vietnamců v Česku*. SLON, 2024, 156 s., ISBN 978-80-246-5620-5<sup>1</sup>**

**Jiří Jindra**

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.84-85>

Kniha *Vietnam Blízký* je dílem Andrei Svobodové, původně autorky čistě historických knih jako *První tištěný žaltář*, *Staročeské biblické předmluvy* a *Výklad Mikuláše z Lyry na evangelium sv. Matouše*. V této publikaci se autorka soustředí na vietnamskou komunitu v České republice, zejména na životy potomků prvních generací migrantů, kteří vyrůstají mezi dvěma kulturami a utvářejí si unikátní identitu. Autorka se detailně věnuje fenoménu *transnacionální identity*, kdy mladí Vietnamci pocítují hluboké spojení jak s českou společností, tak s vietnamskou kulturou svých rodičů. Kniha se soustředí na jednotlivé aspekty života vietnamských potomků v ČR, od rodinné dynamiky a mezigeneračních konfliktů po sociální, kulturní a ekonomické výzvy. Autorka také v úvodu vyzdvihuje fakt, že se tato kniha věnuje problematice identity vietnamských dětí, nikoli jen jejich integraci do českého školství, což je stabilním tématem většiny publikací věnujícím se této problematice.

Autorka představuje vietnamskou migraci do ČR jako proces, který začal v 50. letech 20. století, a vyzdvihuje, jak se tato komunita rozrostla a jaký význam má pro českou společnost. Zároveň se věnuje dlouhodobým stereotypům, kterým Vietnamci čelí – od obrazu pracovitých studentů po nedůvěru vůči vietnamským obchodníkům. Autorka však tyto zjednodušené obrazy rozebírá a ukazuje komplexnější pohled na tuto dynamickou komunitu.

Jedním z nejzajímavějších aspektů knihy je, dle mého názoru, analýza pojmu „*banánové děti*“, což je termín, který odkazuje na mladé Vietnamce vyrůstající v ČR, kteří fyzicky patří k vietnamské komunitě, ale kulturně se více identifikují s českou společností. Autorka tento pojem používá jako cestu k hlubšímu pochopení kulturních konfliktů a identitních krizí, s nimiž se tyto mladé lidi potýkají. Například rodiče kladou velký důraz na tradiční vietnamské hodnoty jako je úcta k autoritám a vzdělání, zatímco děti čelí českým vzorům otevřenosti a individuality. Tato dvojí identita, která je jak zdrojem konfliktu, tak obohacení, vede k fascinujícímu procesu hledání vlastní cesty a rovnováhy mezi vietnamskou a českou kulturou.

<sup>1</sup> Tato recenze je výstupem studenta předmětu Orální historie v praxi, Katedra historie, FPE ZČU v Plzni. 2024.

Dalším podstatným tématem jsou *transnacionální vazby*, které vietnamská komunita nadále udržuje s domovinou. Rodiče potomků vietnamských migrantů si zachovávají silné vztahy s Vietnamem skrze pravidelné návštěvy a zaslání finanční pomoci, což do značné míry ovlivňuje i mladou generaci. Autorka popisuje, jak potomci vietnamských migrantů vnímají Vietnam jako místo své kulturní identity a jak tyto vazby pomáhají udržovat vietnamské hodnoty v jejich životech. Tento transnacionální aspekt knihy je vysoce relevantní a ukazuje, jak vietnamská identita v Česku není omezena na jedinou zemi, ale zahrnuje dynamické propojení mezi dvěma rozdílnými světy.

V knize autorka dále analyzuje fenomén *etnického uvědomění*, kdy mladí Vietnamci v ČR čelí jak předsudkům české majority, tak očekáváním vietnamské komunity. Autorka velmi citlivě popisuje koncept *dezidentifikace* – snahu některých mladých Vietnamců distancovat se od negativních stereotypů či stigmatizujících prvků své komunity, což jim umožňuje hledat novou, vlastní identitu. Jedna kapitola knihy přináší vhled do vnitřních dilemat mladých Vietnamců, kteří se vyrovnávají s požadavky dvou kultur a snaží se v obou najít své místo. Tohoto autorka dosahuje osobními příběhy českých Vietnamců druhé generace.

Zajímavým aspektem knihy je také popis vlivu českých chův, které v mnoha vietnamských domácnostech hrají roli prarodičů a pomáhají mladé generaci získat bližší vztah k české kultuře. Tento prvek knihy odhaluje nové stránky integrace, kde se vzájemně prolínají české a vietnamské hodnoty, což ukazuje pozitivní vliv české společnosti na vietnamskou komunitu. České chůvy také přispívají k tomu, že mladí Vietnamci mají příležitost zažít české tradice a zvyky, což dále přispívá k jejich komplexní identitě.

Knihla se však nezaměřuje jen na kulturní aspekt vietnamské identity, ale také na ekonomickou a společenskou integraci. Vietnamská komunita v ČR je totiž významnou podnikatelskou skupinou – Vietnamci tvoří 40 % všech podnikajících cizinců v zemi, přičemž se angažují v široké škále oborů, od gastronomických služeb po obchod a služby. Tento rozměr ukazuje, že Vietnamci nejsou pouze součástí kulturního, ale i ekonomického života Česka. V textu však autorka upozorňuje i na to, že stereotypy mohou omezovat příležitosti mladé generace, která usiluje o kariérní růst ve vzdělanějších profesích.

Knihla *Vietnam Blízky* je velmi přínosnou cestou do Čechům blízké problematiky pro všechny, kteří chtějí lépe porozumět vietnamské migraci a transnacionální identitě. Autorka přináší nový pohled na vietnamskou komunitu a ukazuje ji jako složitou, dynamickou skupinu, která se snaží najít rovnováhu mezi kulturními vlivy. Přestože se kniha zaměřuje na vietnamskou komunitu v ČR, dotýká se univerzálních témat, jako je identita, integrace a mezigenerační vztahy. Recenzovaná kniha je tedy hodnotným zdrojem informací a důkladným pohledem na vietnamskou komunitu v Česku.

# **Řeháček, Karel. *Kriminální případy a neštěstí na západě Čech 1918–1948*. Plzeň, Starý most, 2024, 157 s., ISBN 978-80-7640-054-2**

**Johanka Drchotová**

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.86-88>

Publikace historika Karla Řeháčka *Kriminální případy a neštěstí na západě Čech* zkoumá kriminální kauzy období let 1918 až 1948. Jedná se o čerstvý počín z dílny tohoto autora, vydán byl v červnu 2024.

Knih zpracovává 52 kriminálních případů a nešťastných událostí, které se v časovém rozmezí 30 let udály v západních Čechách a které byly řešeny soudy v Plzni, Klatovech a Chebu. Při svých návratech i zkoumání jednotlivých případů vražd, významných i těch zdánlivě banálních, využívá autor bohaté a rozličné penzum archiválií a fotografií. Dílo je doplněno velkým množstvím dokumentů a soudních fotografií, které jsou při zpracování beletrizované literatury v dnešní době spíše unikátem – fotografie obětí, plánky míst činu, dokumenty týkající se obětí či vrahů.

Autor nás vždy seznámí s časoprostorem události, vyšetřovateli a svědky. Uvádí také celou událost do souvislosti se jmény obětí a vrahů a vztahy mezi nimi. Dozvídáme se o situaci po vraždě a průběhu dopadení vraha či vrahů. Součástí jsou i soudní záznamy procesu a jednotlivých rozsudků. Před každým případem jsme obeznámeni s časovým obdobím (rokem události) a oblastí, do které se příběhem přesuneme. V knize je velmi zajímavě popsána i práce kriminalistů a soudních znaleců, případ popisuje vždy chronologicky s prvky retrospektivy a velmi napínavě, skoro jako detektivní příběh, ve kterém hraje čtenář důležitou roli – před každou kapitolkou jsou nám pokládány otázky, které nás motivují se nad případem zamyslet.

Publikace je rozdělena do 4 sekcí – Mamon, Zášť, Strach a Osud. Mamon zachycuje vraždy a loupežné vraždy, ve kterých byl hlavním motivem majetek druhého. Jsou zde popisovány případy z 20. a 30. let, ale i případ z roku 1945, znovuotevřen 1948. V něm se vyšetřovalo legendami opředené zastřelení Němky. Dle lidového vyprávění měla být 20letá Němka přicházející od Klatov do obce Boříkovy zastřelena ruskými partyzány. Vyšetřování však prokázalo, že byla zastřelena v nedalekém lesíku třemi místními muži. Ti tvrdili, že jim byl tento čin nařizen ruskými partyzány, kteří se ale v okolí v dané době nepohybovali, a oni ho ze strachu ze své likvidace splnili. Případ byl předčasně uzavřen – viníci

nebyli odsouzeni na základě amnestie z roku 1948. V důsledku obohacení se byly spáchány i dvě vraždy v kruhu rodinném – poprvé se jednalo o ne zcela objasněnou vraždu novomanželky z Mariánských Lázní, podruhé o naplánovanou vraždu, oběšení, matky malého dítěte jejím novomanželem.

Vraždy ze zášti. V tomto oddíle nás kniha provází vyšetřováním vražd spáchaných lidmi z řad příbuzenstva. Vrahové byli trpěliví a vynalézaví. Příkladem může být případ z roku 1930, ve kterém dcera s manželem otráвила vlastní matku. K vyřešení tohoto případu pomohl nejen „*chluchec*“<sup>1</sup> podaný oběti, ve kterém se našly stopy barya, ale i slepice pečivem později nakrmená. Do této kategorie náleží i milenecké vraždy. Zde hrála hlavní roli žárlivost milence na jeho družku. V tomto příběhurazil vrah heslo „*když nebudeš moje, nebudeš vůbec*“,<sup>2</sup> které potvrdil palnou zbraní. Málokdy se však u podezřelých stává, že by sami a dobrovolně s policií, četnictvem, spolupracovali. To se stalo u případu vraždy Elsy Kovářové, barové tanečnice, která svého milence pouze využívala, což se jí stalo jednoho večera osudným. Její devatenáctiletý milenc ale spolupracoval a i díky projevení lítosti odešel od soudu jako beztrestný občan.

Případy tohoto typu se stávají i v rámci sousedských rozepří. V jednom z uvedených vyústil až v použití střelné zbraně a zabití hlavy jedné z rodin. Potomci, syn a dcera, pak otce mstili rozbíjením majetku druhé z rodin. Paradoxně byl vrah odsouzen pouze k peněžitě pokutě, jelikož dle poroty jednal v sebeobraně, naproti tomu oba sourozenci první z rodin byli odsouzeni ke čtyřem měsícům vězení.

Další významnou roli v tomto oddíle tvoří i posilnění člověka návykovými látkami, totiž alkoholem. Ten nejenže dodal vrahovi sílu a odvahu čin vykonat, ale také se jím snažil následně své kroky omlouvat. Porota vrahům ale ani v jednom ze tří případů neuvěřila a všechny odsoudila. Další případy trestných činů jsou motivované vyloženě nenávisť. Ať už to bylo v rámci politické či nepolitické zášti. Druhé jmenované se týkaly nenávisť k četnictvu. V této knize se jedná o případy ojedinělé. V prvním z nich se stal sice obětí sám viník, ještě vlastním přičiněním. V tom druhém byli ale obětmi nevinní příslušníci sboru, kteří pouze konali svou povinnost. Při snaze o zadržení recidivistů byli ve dvou případech smrtelně zraněni dva četníci.

Neméně zajímavé jsou případy týkající se politické nevráživosti. Zde je zapsána vražda antifašistického filozofa Theodora Lesssinga, která se stala v Mariánských Lázních. Jako druhý příklad je uveden spor mezi Sudetoněmeckou a Německou sociálně-demokratickou stranou, který vyústil ve smrt jednoho z henleinovců a tryznou SdP za něj. V důsledku Mnichovské dohody bylo pachatelům, 7 členům sociální demokracie, doporučeno opuštění státu. Poslední příběh

<sup>1</sup> ŘEHÁČEK, Karel. *Kriminální případy a neštěstí na západě Čech 1918 – 1948*. Plzeň 2024. s. 40.

<sup>2</sup> ŘEHÁČEK, Karel. *Kriminální případy a neštěstí na západě Čech 1918 – 1948*. Plzeň 2024. s. 50.



v tomto oddíle je jeden z nejtragičtějších. Jedná se o demonstraci po Hitlerově projevu v září 1938 a následný útok na četnické stanice v Habartově a Krajkové na Sokolovsku, který skončil smrtí několika členů četnického sboru.

Strach. Tento oddíl se od těch předchozích podstatně liší. Nejmarkantněji v motivu jednání. Vrahové svými činy nic nezískali, spíše naopak. Ztratili nejen život oběti, kupříkladu svého potomka, ale i ten svůj. Ať už se zde jedná o případ smrti novorozence rukou vlastní matky, nejčastěji takto řešily situaci svobodné matky, nebo zabití vlastní rodiny, dětí i partnera, v poválečném období. Lidé byli plní „revoluční nálady“ a často svým německým spoluobčanům vyhrožovali. Což se stávalo hnacím motorem k nalezení východiska z této zoufalé situace, k ukončení života.

Poslední oddíl této antologie je nazván Osud. Jsou sem zařazeny případy smrti související se zanedbáním povinností či opomenutím bezpečnostních pravidel, týkající se kupříkladu těžby písku v lomu. Ať už ze strany obětí, nebo vyšetřovaných viníků. Autor zde uvádí úmrtí dětí v důsledku neopatrnosti, případ udušení tří dětí v důsledku požáru vzniknuvšího neopatrností rodičů, případ smrti hochů zavalených sesuvem písku v lomu v plzeňských Lobzích, či smrti pracovníků ve Chvojkových lomech. Za tyto nešťastné případy byli odsouzeni lidé za zanedbání bezpečnosti. Pro rodiče zmíněných dětí byla však největším trestem ztráta milovaných ratolestí. Je zde ale uveden i kuriózní případ – zabití dvou zemědělských pracovníků kamenem na šrotování obilí.

Další případy se týkají dopravních nehod. Uvedeny jsou případy se ztrátami pouze na majetku, ke tragičtějším patří ty se ztrátami na životech. Je uveden i případ smrti na železnici, při kterém došlo k vykolejení vlaku a smrti průvodčího vlečky. Nehody byly zaviněny nepříznivým počasím, častěji zanedbáním ze strany řidiče či rutinním chováním.

Dle mého názoru je kniha psaná velmi zajímavě a čtivě. Jsou do ní vkládány nejen obrazové přílohy, podoby obětí či dokumentace, ale i záznamy ze spisů a vyšetřování, které příběhy obohacují. Autor nás seznamuje s jednotlivými případy a verdikty a také s charakteristikou doby, s osudy obyčejných lidí, díky kterým mnohé pochopíme. Často i díky tomu vidíme pokrok, ke kterému došlo. Ať už jde o oblast zdravotnictví, automobilismu či péče o nechtěné děti. Myslím si, že díky těmto případům si uvědomíme důležitost života, vlastního i lidí kolem nás, a stanovíme si některé věci či události jako prioritní, získáme nadhled. Kniha je určitě vhodným obohacením pro laickou i odbornou veřejnost.

**VYBÍRALOVÁ, Eva. *Skrytá církev a tajná svěcení: analýza situace v Československu v letech 1948–1989 pohledem kanonického práva*. Brno: Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, 2024. ISBN 978-80-7325-578-7; Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2024. ISBN 978-80-7516-038-6. 420 s.**

**Jiří Slepíčka**

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.89-90>

Rozsáhlá monografie „*Skrytá církev a tajná svěcení: analýza situace v Československu v letech 1948–1989 pohledem kanonického práva*“ Evy Vybíralové z Ústavu pro studium totalitních režimů se věnuje poněkud kontroverznímu tématu podzemní církve a s ní spojených tajných kněžských svěcení. Vzbudila zasloužený zájem nejen v církevních kruzích, ale i u širší veřejnosti. Byla vyprodána záhy po svém uvedení na trh. Název naznačuje jistý nádech senzačnosti. Nejedná se však o povrchní četbu, právě naopak. Jde o seriózní vědeckou práci pojednávající o pronásledování katolické církve komunistickým režimem v Československu a o jedné ze vzniklých reakcí na tuto situaci. Kniha založená na dizertačním výzkumu vyšla původně v Německu,<sup>1</sup> český překlad je aktualizován a doplněn o další poznatky.

Dílo zahrnuje šest oddílů členěných na dílčí kapitoly a podkapitoly. K porozumění textu přispívají seznam zkratk, životopisné medailony vybraných osobností i cenné přílohy zahrnující prameny ke studované problematice. První oddíl podrobně analyzuje právní normy kodexů kanonického práva (CIC 1917, CIC 1983), jež podrobně upravují mimo jiné svěcení jáhenská, kněžská i biskupská. Není to záživné čtení, ale pro pochopení následného textu se jeví jako nezbytné.

Další část se zabývá vztahem komunistického státu a (katolické) církve v letech 1978–1989. S výjimkou krátkého období tzv. pražského jara 1968 byla církev vystavena perzekuci a úplné státní kontrole vykonávané zejména církevními tajemníky. Část duchovenstva se tlaku podřídila, část volila skryté působení bez státního dozoru. Politika Svatého stolce chtěla především umožnit maximálně možné fungování církve a snažila se o nějakou formu dorozumění s komunistickými úřady.

<sup>1</sup> VYBÍRALOVÁ, Eva. *Untergrundkirche und geheime Weihen: Eine kirchenrechtliche Untersuchung der Situation in der Tschechoslowakei 1948–1989*. Würzburg: Echter, 2019. 373 s. ISBN 978-3-429-05363-5.

Třetí oddíl objasňuje tzv. mexické fakulty, tedy mimořádná dovolení daná Vatikánem především biskupům, aby mohli zajistit život církve i v totalitních podmínkách. Apoštolský stolec zprvu nepředpokládal dlouhé trvání komunistického režimu, fakulty se časem projeví jako málo přizpůsobené konkrétní situaci v Československu. Problémem bylo jejich předávání dalším, už tajně svěceným biskupům, kteří dále světili jáhny a kněze pro neveřejnou pastoraci. Významnou úlohu sehrál rožňavský biskup Róbert Pobožný i v zahraničí působící Peter Dubovský či Pavol Hnilica, oba mj. s kontakty na Vatikán.

Čtvrtá část pokračuje v podobném duchu a zaměřuje se zejména na fakulty papeže Pavla VI. pro společenství Koinótés Felixe M. Davidka. Tato významná osobnost podzemní církve později dosáhla biskupského svěcení. V duchu svých reformních představ uděloval Davídek svěcení, jejichž platnost byla zpochybněna po roce 1989 vatikánskou Kongregací pro nauku víry. Ve společenstvích odvozených podle svěcení od biskupa Davidka došlo k vysokému počtu biskupských i kněžských konsekrací, na kněze byli svěceni i ženatí muži, což bylo sporné už v době totality. Davídek rovněž podporoval svěcení žen na kněze a několik jich vysvětil (Ludmila Javorová a další).

Pátý oddíl se věnuje tajným svěcením v zahraničí (Polsko, východní Německo aj.). Jejich průběh byl většinou potvrzen světiteli a dalšími svědky; pokud šlo o platnost, problémy se později neobjevily. Zásadní kapitolou publikace je šestá část reflektující vývoj po roce 1989. Vatikánské úřady i nově jmenovaní čeští biskupové hledali k tajně svěceným duchovním rozličné cesty. Po několika letech se prosadil názor, že kněží svěceni v Davidkově linii mají být podmíněně (*sub condicione*) přesvěceni, aby se předešlo pochybnostem o platnosti konsekrace. Někteří souhlasili, jiní odmítli. Zpochybňováno bylo i duševní zdraví biskupa Davidka. Kontroverzní biskup, mimochodem jeden z hlavních hrdinů románu Kateřiny Tučkové Bílá Voda, zůstává tak trochu záhadou. V autorce publikace našel zastánkyni, jelikož neplatnost svěcení s ním spojovaných není z hlediska církevního práva možno dokázat či dovodit. Jinou věcí je, že Davídek překračoval „meze všech možných speciálních pravomocí“.<sup>2</sup> Sám čtenář si může udělat názor dle zevrubně zpracovaného textu publikace, jejíž přínos je nezpochybnitelný.

<sup>2</sup> Srov. VYBÍRALOVÁ, Eva. *Skrytá církev a tajná svěcení: analýza situace v Československu v letech 1948–1989 pohledem kanonického práva*. Brno: Nakladatelství Centrum pro studium demokracie a kultury, 2024, s. 288. ISBN 978-80-7325-578-7.

## ZPRÁVY / CHRONICLE

### 9. mezinárodní konference České asociace orální historie, Hradec Králové

*Michal Louč*

<https://doi.org/10.24132/ZCU.MEMO.2024.02.91-96>

Ve dnech 19.–20. září 2024 se v Hradci Králové uskutečnila 9. mezinárodní konference České asociace orální historie (*Czech Oral History Association*, COHA) s podtitulem *Orální historie ve 21. století: rozhovor a jeho budoucnost*. Na jejím uspořádání spolupracovaly Česká asociace orální historie, Filozofická fakulta Univerzity Hradec Králové, Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. Oproti dřívějším konferencím, konaným vždy v lichých letech, se nejnovější akce z mně neznámého důvodu uskutečnila jen s ročním odstupem od poslední konference v Bratislavě. Organizační výbor konference (Jiří Hlaváček, Jindřich Kolda, Jana Wohlmuth Markupová a Marie Barešová) při přípravě tohoto ročníku akcentoval otázky spojené s umělou inteligencí a moderními technologiemi a jejich dopady na zpracování, analýzu a interpretaci orálněhistorických pramenů.<sup>1</sup> Jako obvykle přitom byly vítány i příspěvky reflektující další témata. Na dvoudenní akci jsem v šesti konferenčních panelech napočítal 21 prezentujících z různých institucí z České republiky, Německa a Slovenska. Podrobný program lze nalézt na webu asociace.<sup>2</sup>

Na hlavní téma konference byl nejvíce navázán úvodní blok v názvem „Orální historie a moderní technologie“. Oto Polouček a Jiří Zounek (Filozofická fakulta Masarykovy Univerzity) hovořili o obtížích provázejících přípravu orálněhistorických projektů, zejména v kontextu politiky „otevřených dat“ (Open (FAIR) Data) a pravidel souvisejících s etikou výzkumu. Požadavky na otevřenost dat totiž u orálních historiků narážejí na potřebu vytvářet určité bariéry, zejména v zájmu ochrany narátorů a jejich komunit. Etická komise Masarykovy univerzity navíc vychází především ze zkušeností oborů ze zdravotnické oblasti, které se mohou značně lišit od přístupů humanitních věd. Například formulář informovaného souhlasu poskytovaný COHA je považován za nedostatečný a preferován by byl souhlas poskytovaný ke každému úkonu zvlášť, předložený narátorům ve značném předstihu. Z jiné perspektivy je nahlíženo i na anonymizaci rozhovorů

<sup>1</sup> [http://www.coha.cz/wp-content/uploads/2024/03/CFP\\_COHA\\_2024\\_EN.pdf](http://www.coha.cz/wp-content/uploads/2024/03/CFP_COHA_2024_EN.pdf)

<sup>2</sup> [https://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Program\\_konference\\_COHA\\_2024.pdf](https://www.usd.cas.cz/wp-content/uploads/Program_konference_COHA_2024.pdf)

a jejich uložení, kdy je preferováno uložení nahrávek či přepisů rozhovorů jen na nezbytně nutnou dobu a jejich následné zničení. To je pochopitelně v rozporu s posláním a smyslem orální historie. Autoři v příspěvku proto zkusili naznačit i některá možná řešení, byť bylo jasné, že žádné z nich není univerzální, nebo jednoduché. Tento problém rozhodně stojí za pozornost vědecké komunity.

Jiří Hlaváček (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) se ve svém příspěvku věnoval problematice metadat a jejich roli v orálně-historickém výzkumu, které propojil s problematikou FAIR dat.<sup>3</sup> Neopomněl ani etické aspekty správy metadat, různé metadatové standardy a potřebu standardizovat metadata napříč orálně-historickou komunitou při naplnění FAIR principů. Jako možné řešení uvedl převzetí upraveného zahraničního řešení a prezentoval i svou představu metadatového standardu COHA. Problematikou by se měla podrobněji zabývat nově ustavená pracovní skupina.

Úvodní panel uzavřely Petra Raisichová (Vojenský historický ústav Praha), která sdílela své zkušenosti se zpracováním přepisů orálně-historických rozhovorů s pomocí internetové aplikace Beey a Klára Kohoutová (Společenskovedný ústav CSPV SAV) s tématem specifik orálně-historických výzkumů v marginalizovaných lokalitách. V debatě přítomné mimo jiné zajímaly otázky bezpečnosti při využití aplikace Beey státní institucí.

V druhém panelu „Historické (re)prezentace v digitálním věku“ vystoupili tři prezentující. Vít Janalík (Filozofická fakulta Ostravské univerzity) hovořil o digitálním využití metody orální historie v německých učebnicích dějepisu a možnostech využití těchto nástrojů ve výuce. Neopomenul při tom ani český kontext digitalizace dějepisu s projekty a aplikacemi jako Moderní dějiny, HistoryLab či Historiana. K podobnému tématu v loňském roce publikoval studii na stránkách tohoto časopisu.<sup>4</sup> Osobně mě zaujala drobnost, že mezi zmiňovanými německými učebnicemi byly i ty od nakladatelství Klett, které v ČR po převzetí nakladatelství Fraus naopak vydávání badatelských učebnic zrušilo.<sup>5</sup>

Radmila Švaříčková Slabáková (Filozofická fakulta UPOL) představila svůj výzkum využití orální historie v muzeích druhé světové války. Zaměřila se na Národní památník II. světové války v Hrabyni, Památník Lidice, Muzeum

<sup>3</sup> FAIR – dohledatelnost (findable), přístupnost (accessible), interoperabilita (interoperable) a znovuvyužitelnost (reusable). Open/FAIR data. Knihovna Akademie věd ČR. Viz <https://openscience.lib.cas.cz/fair-data/> (citováno 9. 12. 2024)

<sup>4</sup> JANALÍK, Vít. Využití metody orální historie na příkladech z německých učebnic dějepisu a jejich možná aplikace na dějepisnou výuku. *MEMO*, 2023, r. 13, č. 1, s. 53–79.

<sup>5</sup> DUCHÁČEK, Milan. ÚSTR posloužil nakladatelství Fraus jako umyvadlo, v němž si umylo ruce nad koncem celé řady moderních učebnic dějepisu. *Deník N*. Viz <https://denikn.cz/1526536/nakladatelstvi-fraus-poslouzilo-ustr-jako-umyvadlo-v-nemz-si-umylo-ruce-nad-koncem-cele-rady-modernich-ucebnic-dejepisu/> (citováno 9. 12. 2024).

ghetta Terezín a Muzeum Slovenského národného povstání v Banské Bystrici. Mimo jiné zkoumala muzealizaci orální historie, způsoby prezentace rozhovorů, jejich umístění v rámci expozice i muzeem zvoleného narativu. Do svého výzkumu zapojila i zúčastněné pozorování. Diskutovány byly i snahy o inovace, například vytvoření hologramu přeživšího holokaustu v projektu *Dimension in Testimony* organizace Shoah Foundation. Za pozornost jistě budou stát i další výstupy z jejího aktuálního výzkumného projektu o akustické paměti druhé světové války.

Marie Barešová (Národní filmový archiv) hovořila o možnostech prezentace historického výzkumu. Kromě odborných publikací, oslovujících spíše odbornou veřejnost, zmiňovala například v posledních letech populární mapové databáze, nebo workshopy, orální historii, přednášky, nebo informační brožury. Vycházela přitom ze zkušeností ze svého aktuálního výzkumného projektu *Kina ve Východočeském kraji 1960–1990* (společně s Lubošem Markem).

V třetím, více teoreticky laděném panelu, nazvaném „Rozhovor a narativy v interdisciplinární perspektivě“, vystoupili Jana Wohlmuth Markupová (Fakulta humanitních studií UK), Ladislav Cubr (Fakulta humanitních studií UK), Marie Jiříčková (Fakulta humanitních studií UK) a Přemysl Houda (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR). Zaujal mě zejména příspěvek Jany Wohlmuth Markupové, v němž analyzovala různé podoby rozhovoru v orální historii na základě známých orálněhistorických výzkumů od 40. let do současnosti, doplněných o vybrané práce z českého prostředí. Mimo jiné popsala, jak překvapivě málo prostoru bylo v publikacích z prvních dekád vývoje orální historie (40. a 50. léta zastupují Alan Nevins a 60. léta Studs Terkel) věnováno orální historii, informování o průběhu výzkumu, nebo analýze a interpretaci získaného materiálu. Nevidím se, to samé jsem pozoroval například o průkopnických výzkumů Ericha Kulky z přelomu 60. a 70. let.<sup>6</sup> Autorka dále popsala postupný vývoj v dalších dekádách (70. léta Paul Thomson, 80. léta Luisa Passerini, 90. léta Donald A. Ritchie), který srovnala s českým kontextem. Například v počátcích česká metodologická literatura rozlišovala rozhovory vedené jako interview a životní příběh. Dle přednášející v současnosti dochází k určitému posunu v tom smyslu, že se omezuje počet vedených rozhovorů i čas strávený s narátory. Častější je i anonymizace rozhovorů na popud samotných výzkumníků a nikoliv narátorů. Může za ní být pocit, že to usnadní práci a pamětníci budou sdílnější, což naopak může být v napětí se stále platným pohledem na orální historii jako demokratizující metodu přispívající k návratu marginalizovaných skupin do dějin.

<sup>6</sup>LOUČ, Michal. Erich Kulka – zapomenutý orální historik. *MEMO*, 2023, r. 13, č. 1, s. 21–24.

Za pozornost stál i následující příspěvek Marie Jiříčkové „Ztraceno v AI: Výzvy orální historie a tělesnost rozhovoru v éře umělé inteligence.“ Prezentující v něm diskutovala přínosy konceptu tělesnosti pro orálněhistorické výzkumy. Konceptu, který označila jako jednoduchý a srozumitelný pro orální historii, ale radikální ve svém důsledku. Pozornost věnovala i použití AI v kritické fázi výzkumu, dle jejích zjištění vedoucí k dehumanizaci komunikace, redukci kulturního a kontextuálního porozumění, ztrátě komplexnosti lidské zkušenosti a narušení intersubjektivnosti mezi narátorem a výzkumníkem. Zaujala i pasáž pojímající orální historii jako etnografický výzkum. Celkově to pro mě byl nový a osvěžující metodologický náhled.

Program prvního konferenčního dne uzavřel čtvrtý panel „Diversity of Oral History“. V něm své výzkumy prezentovali Felicitas Söhner (Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf, „Question of significance of the spoken language in biographical interviews: Potentials and limitations of AI-support“), Anna West (Fakulta humanitních studií UK, „Oral History From Afar: Bridging Distances With Online Communication on Social Media“) a Petr Wohlmuth (Fakulta humanitních studií UK, „Commendable fulfilment of the „third role of universities“ or historical revisionism? Ethical issues in oral history research on contemporary military re-enactments of World War II Axis Germany forces“). Po panelu následovala neformální část, zejména vycházka za moderní architekturou Hradce Králové s komentářem Marie Barešové.

Program druhého konferenčního dne otevřel pátý panel „Orální historie a militární dějiny“. Jiří Hlaváček (Fakulta humanitních studií UK) představil svůj výzkum v oblasti militárního re-enactmentu, uskutečněný v prostředí klubu vojenské historie, pro mě překvapivě zaměřeného na pozemní vojsko Československé lidové armády v období šedesátých až osmdesátých let. Jeho etnograficky laděný výzkum kombinoval rozhovory se zúčastněným pozorováním. Mimo jiné byly diskutovány pohnutky členstva k zapojení do fungování klubu, jejich vztah k militární kultuře, vnitřní hierarchie klubu i jeho hlavní aktivity. Překvapivý asi není v klubu panující důraz na materiální a interakční autenticitu. Osobně mi přišlo nesmírně zajímavé, že si někdo pro re-enactment zvolí zrovna československou armádu z období komunistické diktatury, která byla zatížena mnoha problémy (politizace armády, úmrtí 3843 vojáků v letech 1964–1989, šikana apod.). Jistým vodítkem patrně může být zmíněný zájem o materiální stránku věci a romantizující představy členstva o tehdejší ČSLA, odpovídající spíše době poplatným seriálům typu „Chlapci a chlapy“.

Pavel Mücke (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) svůj příspěvek věnoval problematice základní vojenské služby a po sametové revoluci ustavené civilní služby. Mimo jiné popsal proměny základní vojenské služby, jejíž význam se po

roce 1989 stále zmenšoval, ať už z hlediska její délky (postupně zkrácena z 24 na šestnáct měsíců), nebo mužů povolovaných k vojenské službě (58 % v roce 1993 vs. 15 % v roce 2003). Věnoval se i motivacím pro volbu základní vojenské služby, nebo alternativní civilní službu a dalším otázkám.

Třetí vystupující Pavel Stehlík (Vojenský historický ústav Praha) přiblížil historii a současnost projektu VHÚ Praha „Paměť vojáka – příběhy zahraničních operací“, jehož cílem je komplexní výzkum zaměřený na novodobé válečné veterány a veteránky. Projekt se věnuje dějinám vojenských misí Armády ČR, každodennímu životu vojáků a vojaček a jeho součástí jsou i výzkumné výjezdy k jednotkám působícím v zahraničních operacích. Militární konferenční panel uzavřel Michal Louč (Vojenský historický ústav Praha) s příspěvkem představujícím počínající výzkum nasazení Armády České republiky při mimořádných událostech, což je jedno z dílčích témat projektu Paměť vojáka. Rozsáhlé téma dosud stálo zcela mimo zájem historiků. Paradoxně konference probíhala v době významných povodní. Kromě nich se téma vztahuje i na další mimořádné události, jako jsou průmyslové a ekologické havárie, požáry, nebo epidemie.

Program uzavřel šestý panel s tématem „Orálně-historický výzkum napříč dějinami 20. století.“ Vystoupili v něm Igor Zavorotchenko a Irina Šulc (Fakulta humanitních studií UK) s příspěvkem „Klíčový mýtus ruských dějin prizmatem českých Rusů“, Petra Schindler Wisten (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) s příspěvkem „Súčasná obrazy socializmu v Čechách a na Slovensku – rodinná pamäť“, Jiří Zounek, Oto Polouček (Filozofická fakulta MU) s příspěvkem „Hard disk měl paměť dvacet mega bitů. A to byla mašina.“ Nejasná zpráva o začleňování počítačů do základních škol v době postsocialistické transformace“ a konečně Lenka Krátká (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR) s příspěvkem „Post-socialistická ekonomická transformace jako příběh ztráty – příklad dvou slovenských obcí.“ Osobně mě například zaujal již několikrátý projekt z dějin pedagogiky a školství od týmu vedeného Jiřím Zounkem, tentokrát zaměřený na začleňování počítačů do základních škol v době postsocialistické transformace. Dle jejich zjištění byly před rokem 1989 počítače dostupné jen malým skupinám učitelů a pád režimu z hlediska vybavení škol a využití počítačů nejprve neznamenal velké změny a paradoxně znamenal přerušování diskusí odborníků i národních implementačních kroků v oblasti ICT ve vzdělávání. V průběhu devadesátých let byly počítače využívány především v administrativě (internet začal být využíván od roku 1992). Vybavení škol se začalo zlepšovat od poloviny devadesátých let. Mezi školami však panovaly velké rozdíly a panoval nedostatek kvalifikovaných učitelů. Větší rozšíření počítačů ve výuce nastalo až po roce 2000. V příspěvku mimo jiné zaznělo, že kvůli nedostatku pramenů byla orální historie někdy jediný způsob, jak zjistit, co se



na školách ohledně technologií dělo. Zároveň se i při jejím využívání potýkali s limity paměti a vzpomínání na drobné změny spjaté s každodenním životem. Přestože příchod ICT změnil každodenní život učitelů, měli potíže jej zpětně reflektovat, neboť byl postupný.

Devátá konference COHA mne oslovila špičkově zvládnutou organizací a pestrostí zajímavých témat, reflektujících nejnovější trendy ve vývoji oboru i aktuální výzkumné projekty. Za drobnou vadu na kráse by šlo označit snad jen malé zastoupení studujících mezi přednášejícími a jejich absenci i v rámci publika. Podepsat se na tom mohl i termín konání konference nedlouho před začátkem akademického roku. Uvidíme, do jakého města konference zavítá při svém výročním desátém ročníku.

#### **Přehled dosavadních konferencí COHA:**

9. konference – Hradec Králové, 2024
8. konference – Bratislava, 2023
7. konference – online, 2021
6. konference – Olomouc, 2019
5. konference – Brno, 2017
4. konference – Ostrava, 2015
3. konference – Pardubice, 2013
2. konference – Nečtiny, 2011
1. konference – České Budějovice, 2009



## POKYNY PRO AUTORY

Časopis *MEMO: časopis pro orální historii* je recenzovaným odborným periodikem výzkumného Střediska orální historie při Katedře historie Fakulty pedagogické Západočeské univerzity v Plzni. Časopis se od svého založení v lednu 2011 zaměřuje na výzkum moderních a soudobých dějin pomocí metody orální historie a aplikace této metody do vyučování dějepisu na základních a středních školách v České republice, respektive na výzkum moderních a soudobých dějin dalšími historickými, antropologickými či sociologickými metodami. Časopis se rovněž věnuje dějinám totalitních režimů, druhé světové válce v paměti lidí, dějinám každodennosti ve 20. století, problémům menšin, regionálním dějinám, moderní historiografii, biografiím či tématům novodobé ústní tradice, respektive novodobého folklóru ve výzkumu dějin. MEMO je vstřícným a otevřeným časopisem zařazeným do databází ERIH PLUS a CEEOL. Časopis vychází dvakrát ročně.

### Formální požadavky na text:

Články by měly být předloženy v elektronické podobě, v aplikaci Microsoft Word, e-mailem na adresu: mmaja@khi.zcu.cz. Prosím, použijte pouze základní styl (typ a velikost písma Times New Roman 12, jednoduché řádkování). Poznámky a odkazy uvádějte pod čarou na příslušné stránce, ne v textu, ne za článkem. Měly by být průběžně očíslovány v celém článku.

Citační norma časopisu MEMO vychází z citační normy ČSN ISO 690. První citaci uvádějte v plném rozsahu, následující odkazy už pouze ve zkrácené formě. Nepoužívejte zkratky jako tamtéž či ibid.

### Závazná forma citací v časopise *MEMO* – příklady vybraných druhů zdrojů:

#### Kniha:

*Úplný odkaz pod čarou:* VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2022, s. 15.

*Zkrácený odkaz pod čarou:* VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku*, s. 15.

*Úplný bibliografický záznam:* VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2022. ISBN 978-80-246-5335-8.

**Článek v elektronickém periodiku:**

*Úplný odkaz pod čarou:* PORTELLI, Alessandro. Living Voices: The Oral History Interview as Dialogue and Experience. *The Oral History Review*. Routledge, 2018, roč. 45, č. 2, s. 241. DOI: 10.1093/ohr/ohy030

*Zkrácený odkaz pod čarou:* PORTELLI, Alessandro. *Living Voices*, s. 241.

*Úplný bibliografický záznam:* PORTELLI, Alessandro. Living Voices: The Oral History Interview as Dialogue and Experience. *The Oral History Review*. Routledge, 2018, roč. 45, č. 2, s. 239–248. ISSN 0094-0798. DOI: 10.1093/ohr/ohy030

**Článek v tištěném periodiku:**

*Úplný odkaz pod čarou:* KRÝZL, Jan. Nová vlna se starým obsahem. *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku*. Praha: Rudé právo, 1983, č. 12.

*Zkrácený odkaz pod čarou:* KRÝZL, Jan. *Nová vlna se starým obsahem*.

*Úplný bibliografický záznam:* KRÝZL, Jan. Nová vlna se starým obsahem. *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku*. Praha: Rudé právo, 1983, č. 12, s. 5. ISSN 0139-5165.

**Příspěvek ve sborníku:**

*Úplný odkaz pod čarou:* BREN, Paulina. Looking West: Popular Culture and the Generation Gap in Communist Czechoslovakia, 1969–1989. In: PASSERINI, Luisa, ed. *Across the Atlantic: Cultural exchanges between Europe and the United States*. Bruxelles; New York: PIE Lang, 2000, s. 300.

*Zkrácený odkaz pod čarou:* BREN, Paulina. *Looking West*, s. 300.

*Úplný bibliografický záznam:* BREN, Paulina. Looking West: Popular Culture and the Generation Gap in Communist Czechoslovakia, 1969–1989. In: PASSERINI, Luisa, ed. *Across the Atlantic: Cultural exchanges between Europe and the United States*. Bruxelles; New York: PIE Lang, 2000, s. 295–322. ISBN 90-5201-926-6.

**Archivní materiály:**

*Úplný odkaz pod čarou:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Dopis E. Benešovi z 13. 3. 1931*. Národní archiv.

*Zkrácený odkaz pod čarou:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Dopis E. Benešovi z 13. 3. 1931*.

*Úplný bibliografický záznam:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Dopis E. Benešovi z 13. 3. 1931*. Fond Pozůstalost J. Petákové, karton 1, i. č. 1335. Národní archiv, Praha.

**Webová stránka:**

*Úplný odkaz pod čarou:* Vznik Pracovních skupin COHA. In: *Česká asociace orální historie* [online]. 18. 10. 2024. Dostupné z: <http://www.coha.cz/vznik-pracovnich-skupin-coha/> [cit. 2024-10-30].

*Zkrácený odkaz pod čarou:* *Vznik Pracovních skupin COHA.*

*Úplný bibliografický záznam:* Vznik Pracovních skupin COHA. In: *Česká asociace orální historie* [online]. 18. 10. 2024. Dostupné z: <http://www.coha.cz/vznik-pracovnich-skupin-coha/> [cit. 2024-10-30].

**Rozhovor:**

*Úplný odkaz pod čarou:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Osobní rozhovor*. 13. 12. 1996.

*Zkrácený odkaz pod čarou:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Osobní rozhovor*.

*Úplný bibliografický záznam:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Osobní rozhovor*. 13. 12. 1996. Archiv autora.

**Další pokyny:**

Rozsah studií je omezen na max. 30 stran (54000 znaků včetně poznámek pod čarou a mezer). Rozsah recenze: max. 1-2 stránky. Každý článek by měl obsahovat: název (česky i anglicky), abstrakt (česky i anglicky, max. 10 řádků), klíčová slova (česky i anglicky, v počtu od 3 do 8), informace o autorovi (jméno a příjmení, rok narození, funkce a zaměstnavatel nebo škola, obor výzkumu, e-mailová adresa). Články publikované v časopisu MEMO procházejí nezávislým recenzním řízením a musí být schváleny redakční radou. Redakce děkuje příspěvatelům, že výše uvedená doporučení v maximální možné míře respektují.

## INSTRUCTIONS FOR AUTHORS

The journal *MEMO: Oral History Journal* is a peer-reviewed professional journal of The Center for Oral History at the Department of History, Faculty of Education, University of West Bohemia. Since its establishment in January 2011, the journal has focused on the research of modern and contemporary history with using the method of oral history and the application of this method to the teaching of history in primary and secondary schools in the Czech Republic, or on the research of modern and contemporary history with using other historical, anthropological or sociological methods. The journal also deals with the history of totalitarian regimes, the topic of the Second World War in people's memory, the history of everyday life in the 20th century, minority problems, regional history, modern historiography, biographies or various topics of modern oral tradition, or modern folklore in the research of history. MEMO is a friendly and open journal included in the ERIH PLUS and CEEOL databases. The journal is published twice a year.

### **Formal requirements for the text:**

Articles should be submitted in electronic form, in Microsoft Word, by e-mail to the address: mmaja@khi.zcu.cz. Please use only the basic style (type and font size Times New Roman 12, single line spacing). Notes and references should be placed in the footnote on the appropriate page, not in the text, not after the article. They should be numbered continuously throughout the article.

The citation standard of the MEMO journal is based on the citation standard ČSN ISO 690. The first citation should be given in full, subsequent references should be given in abbreviated form.

### **Obligatory form of citations in the journal MEMO – examples of selected types of sources:**

#### **Examples of selected types of sources:**

##### **Book:**

*Full footnote reference:* VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. Praha: Karolinum, 2022, s. 15.

*Abbreviated footnote reference:* VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku*, s. 15.

*Full bibliographic record:* VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2022. ISBN 978-80-246-5335-8.

**Article in an electronic journal:**

*Full footnote reference:* PORTELLI, Alessandro. Living Voices: The Oral History Interview as Dialogue and Experience. *The Oral History Review*. Routledge, 2018, roč. 45, č. 2, s. 241. DOI: 10.1093/ohr/ohy030

*Abbreviated footnote reference:* PORTELLI, Alessandro. *Living Voices*, s. 241.

*Full bibliographic record:* PORTELLI, Alessandro. Living Voices: The Oral History Interview as Dialogue and Experience. *The Oral History Review*. Routledge, 2018, roč. 45, č. 2, s. 239–248. ISSN 0094-0798. DOI: 10.1093/ohr/ohy030

**Article in a printed journal:**

*Full footnote reference:* KRÝZL, Jan. Nová vlna se starým obsahem. *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku*. Praha: Rudé právo, 1983, č. 12.

*Abbreviated footnote reference:* KRÝZL, Jan. *Nová vlna se starým obsahem*.

*Full bibliographic record:* KRÝZL, Jan. Nová vlna se starým obsahem. *Tribuna: týdeník pro ideologii a politiku*. Praha: Rudé právo, 1983, č. 12, s. 5. ISSN 0139-5165.

**Paper in proceedings:**

*Full footnote reference:* BREN, Paulina. Looking West: Popular Culture and the Generation Gap in Communist Czechoslovakia, 1969–1989. In: PASSERINI, Luisa, ed. *Across the Atlantic: Cultural exchanges between Europe and the United States*. Bruxelles; New York: PIE Lang, 2000, s. 300.

*Abbreviated footnote reference:* BREN, Paulina. *Looking West*, s. 300.

*Full bibliographic record:* BREN, Paulina. Looking West: Popular Culture and the Generation Gap in Communist Czechoslovakia, 1969–1989. In: PASSERINI, Luisa, ed. *Across the Atlantic: Cultural exchanges between Europe and the United States*. Bruxelles; New York: PIE Lang, 2000, s. 295–322. ISBN 90-5201-926-6.

**Archival materials:**

*Full footnote reference:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Dopis E. Benešovi z 13. 3. 1931.* Národní archiv.

*Abbreviated footnote reference:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Dopis E. Benešovi z 13. 3. 1931.*

*Full bibliographic record:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Dopis E. Benešovi z 13. 3. 1931.* Fond Pozůstalost J. Petákové, karton 1, i. č. 1335. Národní archiv, Praha.

**Website:**

*Full footnote reference:* Vznik Pracovních skupin COHA. In: *Česká asociace orální historie* [online]. 18. 10. 2024. Dostupné z: <http://www.coha.cz/vznik-pracovnich-skupin-coha/> [cit. 2024-10-30].

*Abbreviated footnote reference:* *Vznik Pracovních skupin COHA.*

*Full bibliographic record:* Vznik Pracovních skupin COHA. In: *Česká asociace orální historie* [online]. 18. 10. 2024. Dostupné z: <http://www.coha.cz/vznik-pracovnich-skupin-coha/> [cit. 2024-10-30].

**Interview:**

*Full footnote reference:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Osobní rozhovor.* 13. 12. 1996.

*Abbreviated footnote reference:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Osobní rozhovor.*

*Full bibliographic record:* PETÁKOVÁ, Jarmila. *Osobní rozhovor.* 13. 12. 1996. Archiv autora.

**Further instructions:**

The scope of studies is limited to max. 30 pages (54000 characters including footnotes and spaces). The scope of reviews: max. 1–2 pages. Each article should have: title (in Czech and English), abstract (in Czech and English, max. 10 lines), keywords (in Czech and English, from 3 to 8), information about the author (first and last name, year of birth, position and employer or school, field of research, e-mail address). Articles published in the journal MEMO undergo an independent review process and must be approved by the editorial board. The editors thank the contributors for respecting the above recommendations as much as possible.



## **CALL FOR PARTNERS**

### **SOHI – The Center for Oral History in Pilsen**

The Center for Oral History SOHI was founded within the Department of History, Faculty of Education of University of West Bohemia in Pilsen in 2009. Workplace focuses mainly on creating a database of interviews with eyewitnesses – a database of oral sources to recent history. SOHI has ambitions to serve as a methodological base for oral history research and joint projects of regional institutions interested in method of oral history and its use in contemporary historiography and to collect and provide the experience of partner institutions in the field of oral history.

#### **Some of SOHI partners:**

The Czech Oral History Center COH within the Institute of Contemporary History AS CR, Department of Oral and Contemporary History (Faculty of Humanities, Charles University in Prague), The Czech Association of Oral History, IOHA, Baylor University Institute for Oral History, The Centre for Oral History and Cultural Heritage (University of Southern Mississippi), The Oral History Center (Department of History, University of Zululand, Kwadlangezwa, South Africa), Columbia University - Oral History Research Office and etc.

#### **Some important tasks of SOHI:**

collection of narratives of survivors, presentation of contemporary history in the memories of survivors, educational activities, publications, interviews, organization of experts meetings, research and publication of methodological and theoretical texts in the field of oral history, providing consultation and service to researchers and to everyone interested in oral history, monitoring teaching aspects of interviews with eyewitnesses in modern school history, organization workshops and methodological seminars for primary and secondary schools.

#### **Some current SOHI projects:**

*Using Oral History in the History of Modern Historiography, Oral History at School, Everyday Life under Socialism, The Iron Curtain - Czechoslovak Border in 1948 - 1989, The History of SSM - Socialist Youth Union in Czechoslovakia, Eyewitnesses of the Holocaust, Memories of Totalitarian Prisoners, Czechoslovak Totalitarian Emigrants*

The Center SOHI is open to the general cooperation with experts and the public and welcomes those interested in this method. Thank you for your interest in the partnership and contact us.

**Contact:**

The Center for Oral History SOHI, Department of History, Faculty of Education of University of West Bohemia in Pilsen, Veleslavínova 42, Pilsen, Czech Republic ([www.khi.zcu.cz](http://www.khi.zcu.cz))

Executive editor: Mgr. et. Mgr. Marie Fritzová, Ph.D.

Tel.: +420 377 636 602

E-mail: [mmaja@khi.zcu.cz](mailto:mmaja@khi.zcu.cz)



**SOHI Středisko orální historie při KHI FPE ZČU v Plzni, Veleslavínova 42, Plzeň**

**<http://www.sohi.maweb.eu>**

